

Załącznik
do uchwały nr 43/217/21
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 21 stycznia 2021 r.

**Projekt
Regionalnego Programu Strategicznego
w zakresie gospodarki, rynku pracy,
oferty turystycznej i czasu wolnego**

Spis treści

Wykaz użytych skrótów	3
I. Część diagnostyczna	4
1. Trendy i uwarunkowania zewnętrzne	4
2. Sytuacja gospodarcza województwa pomorskiego.....	7
3. Analiza SWOT	34
II. Część wizyjna	37
1. Cel główny i cele szczegółowe	37
III. Część operacyjna	39
1. Cele szczegółowe, priorytety, działania	39
Cel szczegółowy 1. Wysoka pozycja konkurencyjna.....	39
Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka.....	40
Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	45
Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza	49
Cel szczegółowy 2. Atrakcyjny rynek pracy	57
Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik.....	58
Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca	61
Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	65
Cel szczegółowy 3. Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego.....	67
Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego.....	68
Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	73
2. Kryteria horyzontalne.....	80
3. Realizacja zobowiązań SWP.....	81
IV. System realizacji	83
Załącznik 1. Charakterystyka zobowiązań SWP.....	87
Załącznik 2. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych.....	91
Załącznik 3. Inteligentne Specjalizacje Pomorza (ISP)	110

Wykaz użytych skrótów

AI	Artificial intelligence (sztuczna inteligencja)
B+R	Badania i rozwój
GOZ	Gospodarka obiegu zamkniętego
GUS	Główny Urząd Statystyczny
HoReCa	Hotel, Restaurant, Catering/Café
ICT	Information and communication technologies
IoT	Internet of Things (Internet rzeczy)
ISP	Inteligentne Specjalizacje Pomorza
IT	Information technology (technologia informacyjna)
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
KPO	Krajowe programy operacyjne
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
LOT	Lokalna Organizacja Turystyczna
MICE	Meetings, Incentives, Conferences and Events
ML	Machine Learning (uczenie maszynowe)
MŚP	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa
MTG	Międzynarodowe Targi Gdańskie S.A.
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PROT	Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
PRP	Pomorska Rada Przedsiębiorczości
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
RPO	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego
VUCA	Volatility, uncertainty, complexity, ambiguity (zmienność, niepewność, złożoność, niejednoznaczność)

I. Część diagnostyczna

1. Trendy i uwarunkowania zewnętrzne

Trendy globalne w gospodarce

- Funkcjonowanie gospodarki i kierunki jej rozwoju w najbliższych latach (podobnie jak inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego) będą zdeterminowane przez takie globalne zjawiska, jak: zmiany klimatyczne, migracje, zagrożenia epidemiczne oraz postępujące w rozwiniętych gospodarkach procesy starzenia się społeczeństwa¹. Wymuszają one zmiany w wielu obszarach, w szczególności na rynku pracy i w procesach produkcyjnych oraz dystrybucji, turystyce, a także w ochronie zdrowia, edukacji oraz innych.
- Istotny wpływ na tempo wzrostu gospodarczego ma szybki rozwój technologii, w tym technologii 5G, automatyzacja rutynowych czynności, powszechna cyfryzacja (w tym cyfryzacja usług, m. in. w zakresie transportu, zdrowia, energetyki, bankowości, turystyki, czy administracji publicznej) oraz upowszechnianie koncepcji przemysłu 4.0, (IoT, sztuczna inteligencja, rzeczywistość wirtualna oraz rozszerzona).
- Rozwijające się technologie będą stymulowały szereg zmian na rynku pracy i powstawanie zupełnie nowych zawodów. W związku z tym będą też wymagane nowe kompetencje. W dobie obecnego zapotrzebowania prym wiodą umiejętności cyfrowe połączone z kompetencjami z obszaru nauk ścisłych tzw. STEM (science, technology, engineering, mathematics). W przyszłości niezbędnym będzie skojarzenie ich z wiedzą z zakresu np. psychologii czy kognitywistyki. W dobie robotyzacji czy automatyzacji, współpraca w zespole, umiejętność krytycznego myślenia czy negocjacji, zdolność szybkiego uczenia się i dostosowywanie do zmieniających się warunków, przekazywania wiedzy, kreatywność w działaniu, otwartość, a także nastawienie na rozwiązywanie problemów, będą niezmiernie istotne i pożądane na rynku pracy. Połączenie umiejętności cyfrowych z tzw. kompetencjami miękkimi stanowić będzie kapitał, który odegra kluczową rolę w świecie innowacji technologicznych.
- Coraz większe znaczenie dla konkurencyjności gospodarek ma zdolność do przyciągania, rozwijania i zatrzymywania talentów. Szybko postępująca globalizacja i związana z tym mobilność pracowników sprawiły, że zabieganie o talenty przeniosło się na poziom państw, regionów i miast, a polityka publiczna w obszarze migracji dostosowywana jest do potrzeb gospodarki. Kluczowe znaczenie w rywalizacji o pracowników odgrywają czynniki demograficzne i społeczne. Szybkie tempo starzenia się społeczeństwa i ujemny przyrost naturalny w większości rozwiniętych

¹ W skali globalnej do 2100 r. Europa pozostanie jedynym kontynentem odnotowującym stały ubytek ludności, a przeciętny kraj afrykański powiększy się czterokrotnie („World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working” Paper No. ESA/P/WP/248.) Polska w tym czasie będzie krajem mniejszym prawie o połowę, osiągając przy tym jeden z najgorszych wskaźników ubytku ludności na świecie.

gospodarek świata powodują, że migranci są postrzegani jako szansa na zapewnienie ich trwałego rozwoju.

- Zmiana klimatu oraz postępująca degradacja środowiska spowodowały przyjęcie przez KE strategii Europejski Zielony Ład, której celem jest transformacja unijnej gospodarki w kierunku zrównoważonej przyszłości. Kluczowym elementem tej strategii jest ograniczenie emisji oraz negatywnego oddziaływania gospodarki na środowisko, w szczególności poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej oraz gospodarki obiegu zamkniętego, która zmierza do racjonalnego wykorzystania zasobów i zminimalizowania wytwarzania odpadów, a także zmiany wzorców konsumpcji.
- Coraz bardziej potrzebny staje się otwarty dostęp do danych - tzw. open data, w ramach którego udostępnia się pakiety danych publicznych. Przedsiębiorcy i mieszkańcy mogą korzystać z zasobów danych publicznych realizując własne cele oraz rozwijając swoją działalność gospodarczą lub badania. Na bazie otwartych danych publicznych powstaje coraz więcej nowoczesnych produktów i usług.
- Do innych czynników zewnętrznych, które oddziałują na gospodarkę regionu, należą także: sytuacja polityczna i gospodarcza w Europie, sytuacja na Bliskim Wschodzie oraz polityka handlowa USA i Chin. Środki dostępne w ramach polityki spójności UE stanowią istotny impuls rozwojowy dla pomorskiej gospodarki.

Trendy globalne w coraz większym stopniu wpływają na rozwój lokalnych gospodarek. Przyspieszony rozwój technologii wymaga upowszechnienia kompetencji cyfrowych. Zdolność do przyciągania talentów staje się jednym z kluczowych warunków konkurencyjności miast i regionów. Nieuchronność zmian klimatycznych determinuje „zieloną” reorientację gospodarki.

Kryzys związany z pandemią COVID-19²

- Świat przechodzi obecnie nowy rodzaj kryzysu społeczno-gospodarczego, w tym zdrowotnego, który związany jest z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV2. Jego konsekwencje dla globalnej oraz regionalnej gospodarki będą znaczne. Kryzys prawdopodobnie wywoła szereg zmian strukturalnych, które wpłyną na warunki funkcjonowania wielu branż. Należy się liczyć m. in. ze zmianami modelu spędzania czasu wolnego czy ruchu turystycznego, zmianą podejścia do sharing economy (ekonomia współdzielenia) oraz zmniejszeniem konsumpcji. Wzrosło znaczenie pracy zdalnej oraz zdalnych kanałów obsługi klienta (e-commerce). Kryzys gospodarczy związany z pandemią koronawirusa wywołał także potrzebę zmiany modeli biznesowych funkcjonowania przedsiębiorstw, które zmierzają w kierunku przemodelowania łańcuchów

² Główny materiał źródłowy dotyczący poszczególnych sektorów stanowi Raport Banku Pekao „Gospodarka w czasach pandemii. Spojrzenie sektorowe na bazie pierwszych doświadczeń globalnych”. Kwiecień 2020.

dostaw, dywersyfikacji działalności, cyfryzacji czy zmian systemu pracy. W związku z powyższym wzrosło znaczenie specjalistycznego doradztwa w różnych sferach działalności.

- W Polsce ograniczenia w przemieszczaniu się ludności, zamknięcie szkół, obostrzenia w handlu i funkcjonowaniu placówek usługowych spowodowały głęboki spadek aktywności gospodarczej. Szczególnie silnie obostrzenia dotknęły sektor usług, który w pomorskiej gospodarce odpowiada za 62,8% wartości dodanej (2017 r.), zaś jego udział w zatrudnieniu stanowi 62,3% (IV kwartał 2019 r.). Zamknięcie gospodarki najbardziej dotkliwie odczuł sektor MŚP, który doświadczył załamania przychodów, przy ograniczonych możliwościach redukcji kosztów.
- Wpływ kryzysu na poszczególne branże nie jest jednakowy. Przed wieloma otwierają się nowe perspektywy. Możliwe zmiany strukturalne w branżach szczególnie ważnych dla województwa pomorskiego mogą obejmować:
 - a) transport towarów – prawdopodobny trwały wzrost roli e-commerce w procesach logistycznych; optymalizacja procesów logistycznych przedsiębiorstw, wzrost elastyczności łańcuchów dostaw lub ich skracanie; przyspieszenie automatyzacji branży transportowej; opóźnienie rewolucji w zakresie elektromobilności; możliwe wyhamowanie rozwoju idei współdzielenia (car sharing);
 - b) e-commerce oraz usługi kurierskie – przyspieszony rozwój platform sprzedażowych; wzrost efektywności procesów przez zastosowanie innowacyjnych rozwiązań IT; wzrost inwestycji w nowe powierzchnie magazynowe;
 - c) oferta turystyczna i czasu wolnego – rozwój turystyki krajowej; duże wyzwania w związku z zapewnieniem bezpieczeństwa sanitarnego; w dłuższym okresie możliwa zmiana nawyków konsumentów, która może spowodować poszukiwanie nowych form wypoczynku i ofert, zmniejszenie zaufania do zorganizowanych, grupowych wyjazdów turystycznych oraz obiektów zakwaterowania zbiorowego, dużych przedsięwzięć biznesowych, kulturalnych, historycznych czy sportowych. W 2020 r. w miesiącach od maja do września z noclegów w województwie skorzystało 1,36 mln turystów (w tym 88 tys. turystów zagranicznych), w porównaniu do 2 mln turystów w analogicznym okresie 2019 r. (w tym 358 tys. turystów zagranicznych). Wartość towarów i usług zakupionych w Polsce przez cudzoziemców w I półroczu 2020 r. wyniosła 12 mld złotych, co było kwotą o 44,7% niższą niż w 2019 r. Widoczne spadki spowodowane są pandemią COVID-19, która w znaczący sposób wpłynęła na ograniczenie podróży zagranicznych;
 - d) usługi dla przedsiębiorstw – redukcja kosztów prowadzenia biznesu oraz ograniczenie wydatków inwestycyjnych, przyspieszenie rozwoju sektora zaawansowanego oprogramowania, wzrost nakładów na cyberbezpieczeństwo, wzrost zapotrzebowania na magazynowanie i przetwarzanie danych (big data); rozwój badań związanych ze sztuczną inteligencją; dalszy rozwój centrów outsourcingowych usług biznesowych (przewagi kosztowe, optymalizacja w globalnych koncernach);
 - e) branża ICT – silny wzrost zapotrzebowania na rozwiązania umożliwiające pracę zdalną, rozwiązania mobilne i e-commerce; przyspieszenie rozwoju chmur obliczeniowych i cyberbezpieczeństwa; przyspieszenie prac nad wprowadzeniem technologii 5G; spadek popytu na tradycyjne usługi i oprogramowanie; korzystne warunki dla producentów gier (gaming) oraz centrów przetwarzania danych.

- f) ruch lotniczy - w pierwszych dwóch miesiącach 2020 r. ruch lotniczy realizowany w Porcie Lotniczym Gdańsk wykazywał średnio 16% wzrost. Natomiast w II kwartale 2020 r. w związku z pandemią i wprowadzonymi ograniczeniami, spadł o 98,7% w stosunku do analogicznego okresu 2019 r. W miesiącach maj - wrzesień 2020 r. średni spadek liczby obsłużonych pasażerów wyniósł ok. 78,8% w stosunku do 2019 r. Od stycznia do września 2020 r. gdańskie lotnisko obsłużyło 2,65 mln pasażerów mniej niż w okresie I-IX 2019.

2. Sytuacja gospodarcza województwa pomorskiego

Profil gospodarczy regionu i rola samorządu województwa

- Województwo posiada atrakcyjne, nadmorskie położenie na skrzyżowaniu międzynarodowych szlaków transportowych, a zwłaszcza wewnątrz Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk. Daje to podstawę do rozwoju wielu aktywności związanych m. in. z portami, logistyką, branżą stoczniową, jak również opartych na zaawansowanych technologiach, ICT, IoT bądź systemach zwiększonej autonomii pracujących na bazie paradygmatu przemysłu 4.0.
- Usytuowanie regionu sprzyja rozwojowi lotniczych przewozów pasażerskich i towarowych. W okresie 2000-2019 liczba przewiezionych pasażerów wzrosła dwudziestokrotnie, natomiast ilość przewiezionych ładunków – ponad czterokrotnie. W 2019 r. pobito nowy rekord - obsłużono o ponad 8% więcej pasażerów niż w roku 2018 - 5,4 mln osób i zanotowano prawie 50 milionów zł zysku, co stanowiło wzrost w stosunku do poprzedniego roku aż o 540%. W efekcie Port Lotniczy Gdańsk im. Lecha Wałęsy jest jednym z trzech najważniejszych, obok Warszawy i Krakowa, lotnisk w Polsce. W 2019 r. Port Lotniczy Gdańsk zajął 5. miejsce w światowym rankingu najlepszych lotnisk na świecie według przedsiębiorstwa „AirHelp”. Uzupełnieniem tego potencjału jest szeroki dostęp do małych lotnisk o charakterze turystyczno-biznesowym. W regionie w sumie funkcjonuje 19 takich lotnisk³.
- Pomorskie jest gospodarką średnią pod względem wielkości i siły, o relatywnie stabilnej pozycji w stosunku do innych polskich regionów, utrzymującą 7. miejsce pod względem udziału w PKB krajowym i 5. miejsce⁴ pod względem PKB per capita (2018 r.). Pomorska gospodarka ma orientację usługową, w której istotną rolę odgrywa turystyka. Jednocześnie silną pozycję utrzymują: przemysł morski, branża petrochemiczna, drzewno-meblarska, budowlana i elektromaszynowa. Do sektorów priorytetowych pod względem pozyskiwania inwestycji zagranicznych należą: elektronika, logistyka, nowoczesne usługi dla biznesu, ICT, biotechnologia, chemia lekka, energetyka odnawialna oraz przetwórstwo rolno-spożywcze (w tym przetwórstwo rybne).

³ [Wykaz lądowisk wpisanych do ewidencji lądowisk na dzień 20 lipca 2020 r.:](https://www.ulc.gov.pl/download/lotniska/regulacje_europejskie/Wykaz_ladowisk_cyw_20_07_2020.pdf) (dostępny na stronie Urzędu Lotnictwa Cywilnego pod adresem https://www.ulc.gov.pl/download/lotniska/regulacje_europejskie/Wykaz_ladowisk_cyw_20_07_2020.pdf).

⁴ Dane GUS.

- W województwie pomorskim pod koniec 2019 r. zarejestrowanych było ponad 307,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej⁵, z czego aż 99,9% to mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa. Pod względem liczby MŚP aktywnych na 1000 mieszkańców Pomorskie w 2017 r. z wynikiem 59,14 – wyższym od średniej dla kraju (49,9⁶) – plasowało się na 3. miejscu po województwach: mazowieckim (73,2) i wielkopolskim (60,8). Rozpatrując liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności, województwo pomorskie w 2019 r. osiągnęło również lepsze wyniki od średniej krajowej (115 wobec 99 przedsiębiorstw dla kraju). Region zajmuje 2. miejsce pod względem liczby nowo powstałych przedsiębiorstw z sektora MŚP (po mazowieckim)⁷, jednak przeżywalność przedsiębiorstw w ciągu pierwszego roku działalności wynosiła 64,4%⁸. Największa koncentracja przedsiębiorstw występuje w Trójmieście, które skupia ponad 40% podmiotów. Najwyższą pozytywną dynamiką zmian w ostatnich latach charakteryzował się podregion gdański⁹.
- Zadania SWP realizowane są m. in. za pośrednictwem tworzonych spółek i są ściśle powiązane ze wzmacnianiem profilu gospodarczego regionu. Pozwala to m. in. na skuteczną realizację dużych inwestycji infrastrukturalnych, jak np. Pomorska Kolej Metropolitalna, Centrum Targowe Amber Expo, rozbudowa Portu Lotniczego Gdańsk im. Lecha Wałęsy, rozwój szybkiej kolei miejskiej czy wspólny bilet transportu zbiorowego. Województwo pomorskie posiada akcje i udziały w 19 spółkach prawa handlowego¹⁰. Spółki te związane są z: branżą kolejową (przewozy kolejowe i zarządzanie infrastrukturą kolejową), obszarem transportowo-komunikacyjnym (gdański port lotniczy oraz spółka integrująca system poboru opłat za usługi transportu zbiorowego), usługami wspierającymi rozwój przedsiębiorczości (fundusz pożyczkowy, fundusz poręczeniowy, fundusz rozwoju oraz agencja wspierająca i promująca przedsiębiorczość), zarządzaniem specjalnymi strefami ekonomicznymi (pomorską i słupską) oraz prowadzeniem działalności targowo – wystawienniczej. 7 spółek działa w obszarze opieki zdrowotnej prowadząc działalność leczniczą. Łącznie województwo pomorskie wg stanu na 31 grudnia 2019 r. posiada w ww. 12 spółkach działających poza sferą zdrowotną, kapitały w kwocie ponad 450 mln zł¹¹.

⁵ Zgodnie z definicją GUS (podaną na stronie: www.stat.gov.pl) podmiot gospodarki narodowej to: podmiot stosunków cywilno-prawnych prawa polskiego zaopatrzony w autonomię prawną, ekonomiczną i finansową, realizujący określoną poprzez siebie działalność, będący osobą prawną, jednostką organizacyjną nie mającą osobowości prawnej lub osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą. Podmioty gospodarki narodowej są wpisywane do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON prowadzonego poprzez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

⁶ „Raport o stanie sektora MŚP w Polsce”, PARP, 2019.

⁷ Jak wyżej.

⁸ Dla przedsiębiorstw założonych w roku 2017. Raport o stanie sektora MŚP w Polsce, PARP, 2019.

⁹ Obejmuje on powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki, wejherowski.

¹⁰ Według stanu na dzień 31.12.2020 r.

¹¹ Informacja o stanie mienia Województwa Pomorskiego (dostępne na stronie Biuletynu Informacji Publicznej pod adresem: www.bip.pomorskie.eu).

- Dzięki działalności spółek, SWP realizuje wybrane kierunki rozwoju określone w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego m. in. w zakresie stymulowania rozwoju pomorskiej przedsiębiorczości. Istotną rolę wspierającą, jak i wskazującą nowe kierunki rozwoju szczególnie wobec MŚP, pełni Agencja Rozwoju Pomorza SA (ARP). Do najważniejszych zadań ARP należy obsługa Funduszy Europejskich dla małych i średnich firm oraz instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości, promocja gospodarcza regionu, w tym pozyskiwanie i obsługa inwestorów zagranicznych. ARP zarządza Funduszem Kapitałowym inwestującym w innowacyjne pomysły biznesowe, świadczy usługi doradcze i szkoleniowe. Pomaga lokalnym firmom otwierać się na rynki zagraniczne, m. in. poprzez dofinansowanie udziału w targach oraz organizację stoisk regionalnych, misji gospodarczych i szkoleń. ARP zajmuje się też popularyzacją nowoczesnej przedsiębiorczości, aktualnych trendów w ekonomii oraz postaw ekologicznych. ARP rozdysponowała dotychczas kwotę prawie 2,4 mld zł na wsparcie pomorskich przedsiębiorców w tym prawie 2 mld zł na inwestycje oraz projekty innowacyjne oraz 209 mln zł na przedsięwzięcia rewitalizacyjne. W ramach konkursów grantowych (projekty: Invest in Pomerania, Pomorski Broker Eksportowy oraz SPEKTRUM) przeznaczono kilkadziesiąt milionów złotych na uzbrojenie terenów inwestycyjnych, udział w międzynarodowych targach i misjach gospodarczych czy też na usługi doradcze. W efekcie działań Invest in Pomerania powstało 16,2 tys. nowych miejsc pracy, pozyskano 1900 potencjalnych pracowników spoza województwa dla pomorskich pracodawców, zrealizowano 116 projektów – wśród pozyskanych inwestorów znajdują się m. in. Amazon, Intel, Bayer, Alteams, Flex, Lacroix, Thyssen Group, Lufthansa Systems, Swarovski, State Street, Maersk Drilling, Arrow, Thomson Reuters. Z oferty Pomorskiego Brokera Eksportowego skorzystało już 1400 firm, w tym przyznano 427 grantów na indywidualny udział w międzynarodowych wydarzeniach gospodarczych.
- W obszarze usług wspierających finansowo rozwój pomorskiej przedsiębiorczości szczególną rolę pełnią trzy fundusze powstałe z inicjatywy SWP: Pomorski Fundusz Pożyczkowy (PFP), Pomorski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych (PRFPK) i Pomorski Fundusz Rozwoju (PFR).
- Na przestrzeni kilkunastu lat Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o. o. wsparł pożyczkami ponad 7 tys. przedsięwzięć na łączną kwotę ponad 440 mln zł, a dzięki aktywności Pomorskiego Regionalnego Funduszu Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. wspartych zostało ponad 4,5 tys. przedsiębiorców, a kwota poręczonych kredytów wyniosła blisko 1,3 mld zł.
- Pomorski Fundusz Rozwoju Sp. z o.o. to spółka powołana przez SWP jako podmiot wewnętrzny realizujący zadania własne Województwa, polegające na zarządzaniu aktywami pochodzącymi m. in. z wkładów wniesionych w ramach RPO WP 2007-2013 do instrumentów inżynierii finansowej. PFR był pierwszym typu podmiotem powołanym w Polsce. Spółka kontynuuje zarządzanie umowami zawartymi przez ponadto od Europejskiego Banku Inwestycyjnego rolę Menadżerów Funduszy Powierniczych JEREMIE oraz JESSICA. PFR oraz wprowadza na rynek wiele nowe autorskie produkty pożyczkowe i poręczeniowe.

Aspiracje województwa pomorskiego do osiągnięcia pozycji lidera wśród polskich regionów wymagają bardziej efektywnego niż dotychczas wykorzystania przewag konkurencyjnych: położenia geograficznego na skrzyżowaniu szlaków transportowych, zróżnicowanej struktury gospodarki oraz relatywnie korzystnej sytuacji demograficznej. Region cechuje także wysoka jakość życia.

Gospodarka morska

- Liczba pracujących w gospodarce morskiej na Pomorzu kształtowała się na poziomie 60,5 tys. w 2018 r.¹², co stanowiło 6,8% ogólnie pracujących w województwie pomorskim. W województwie pracuje ponad 48,75% wszystkich pracujących w gospodarce morskiej w Polsce. Na przestrzeni lat 2013-2018 liczba pracujących w tej dziedzinie gospodarki wzrosła na Pomorzu o prawie 19 tys. osób, co daje 45% wzrost w tym okresie.
- W województwie pomorskim zlokalizowane są dwa duże, nowoczesne i uniwersalne porty morskie w Gdańsku i Gdyni. Choć Region Morza Bałtyckiego jest oddalony od głównych światowych szlaków żeglugowych, to Bałtyk jest jednym z najbardziej na świecie aktywnych żeglugowo miejsc, a jego porty odnotowują systematyczny wzrost przeładunków. Obroty ładunkowe portów w Gdańsku i Gdyni w latach 2013-2019 wzrosły o 56% i w 2019 r.¹³ ukształtowały się na poziomie 66 mln ton. W porcie gdańskim przeładowano 45,5 mln ton, natomiast w porcie gdyńskim 20,5 mln ton ładunków. Na wielkość przeładunków 2020 roku wpływ wywarła pandemia koronawirusa. Znaczący był efekt wycofywania kontenerowców z serwisów oceanicznych, co odczuły terminale kontenerowe. Niemniej wyraźne spadki z pierwszego półrocza zostały skompensowane w kolejnych miesiącach roku i w ujęciu całorocznym przeładunki w trójmiejskich portach są zbliżone do roku 2019. Udział województwa pomorskiego w obrotach ładunkowych w polskich portach morskich wynosi ok. 70,4%. Warto podkreślić, iż pomorska branża portowa dostarcza 8,5% wpływów do budżetu centralnego, głównie w postaci VAT-u, cła i akcyzy. Port gdański zajmuje 2. miejsce (po Petersburgu) w Regionie Morza Bałtyckiego w zakresie przeładunku kontenerów.¹⁴ Jest to czynnik przewagi konkurencyjnej nad pozostałymi portami bałtyckimi (w Rydze, Kłajpedzie). DCT Gdańsk S.A. jest największym i najszybciej rozwijającym się polskim terminalem kontenerowym oraz jedynym terminalem głębokowodnym w Regionie Morza Bałtyckiego, do którego bezpośrednio zawijają statki z Dalekiego Wschodu. Po uruchomieniu terminalu port gdański przejął znaczną część obsługiwanych wcześniej w Hamburgu ładunków skonteneryzowanych polskiego handlu zagranicznego. Wielkość przeładunku kontenerów DCT Gdańsk S.A. kształtowała się w 2019 r.

¹² [Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2019](#) (dostępny na stronie Głównego Urzędu Statystycznego pod adresem: www.stat.gov.pl).

¹³ Jak wyżej.

¹⁴ [Dane dotyczące przeładunków na portulu Actia Forum](#) dostępne pod adresem www.actiaforum.pl; [dane dotyczące przeładunków na portalu czasopisma „Namiary na morze i handel”](#) dostępne pod adresem: www.namiary.pl.

na poziomie 2,1 mln TEU. Także port w Gdyni dysponuje dwoma nowoczesnymi, dużymi w pełni z informatyzowanymi terminalami kontenerowymi o wysokich potencjałach obsługi statków i kontenerów w systemie przeładunków pionowych i poziomych. (Gdynia Container Terminal i BCT - Bałtycki Terminal Kontenerowy Sp. z o.o.). Gdynińskie terminale kontenerowe przeładowały w 2019 r. łącznie 897,1 tys. TEU.

- Pomorskie porty morskie posiadają dość słabą pozycję konkurencyjną w zakresie obsługi ładunków tranzytowych. Ładunki te stanowią ok. 17,5 % przeładunków realizowanych w pomorskich portach morskich, z czego aż 80% stanowi tranzyt morski kontenerów, realizowany głównie w gdańskim terminalu DCT Gdańsk S.A.¹⁵. W polskich portach morskich obsługiwane są przede wszystkim ładunki tranzytu niemieckiego, czeskiego i słowackiego. W ostatnich latach w mniejszych ilościach obsługiwane były także ładunki m. in. węgierskie, austriackie i ukraińskie. Szansę na pozyskanie ładunków z tzw. zaplecza spornego osłabia kilka czynników zewnętrznych. Jednym z nich jest asymetria we wprowadzaniu ograniczeń związanych z emisją dwutlenku siarki przez statki morskie. Morze Bałtyckie ze względu na jego duży stan zanieczyszczenia posiada bardziej restrykcyjne wymogi w powyższym względzie niż np. Morze Śródziemne. Problemem w dostępie polskich portów morskich do zaplecza tranzytowego jest także jakość infrastruktury kolejowej i przejść granicznych, co wpływa na długi czas transportu ładunków do zaplecza tranzytowego (Czechy, Słowacja, Węgry) w porównaniu do przewozów przez porty niemieckie. Niska jest także średnia prędkość pociągów dojeżdżających do portów morskich. Istotnym problemem jest także brak udziału wodnego transportu śródlądowego w obsłudze ładunków skonteneryzowanych.¹⁶
- Porty morskie Gdańska i Gdyni pełnią zauważalną rolę w ruchu turystycznym obsługując statki pasażerskie (w ostatnich latach do Gdańska przybijało ok. 70 a do Gdyni ok. 50 wycieczkowców rocznie). Trójmiejskie porty są w stanie obsługiwać największe statki jakie dziś pływają na Bałtyku. Ważną rolę odgrywa też ruch promowy. Budowa publicznego terminalu promowego w Porcie Gdynia ma być odpowiedzią na stale rosnący ruch pasażerski na linii Polska-Szwecja. Terminal ten pozwoli na przyjmowanie większych promów (do 240 m długości) i obsługę większej liczby armatorów¹⁷.
- Ważną rolę w obsłudze ruchu turystycznego odgrywają także małe porty morskie i przystanie. Aktualnie są one często niedoinwestowane, gdyż nowi właściciele – gminy, nie dysponują wystarczającymi środkami finansowymi. Problemem jest także brak pełnej współpracy administracji morskiej i podmiotów zarządzających portami. Zarządzanie portami i ich rozwój może być trudne także ze względu na rozproszoną, wielopodmiotową strukturę własności infrastruktury portowej. Zmniejszeniu ulegają przeładunki jak również funkcja rybołówstwa morskiego. Szansą dla nich może być rozwój funkcji turystycznej, a zwłaszcza przystani jachtowych i marin jachtowych. Ważną rolę może też odegrać funkcja stoczniowa związana z budową oraz serwisem konstrukcji stalowych i offshore.

¹⁵ Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej, Szczecin 2019

¹⁶ „Program rozwoju polskich portów morskich do roku 2020” (z perspektywą do 2030 roku), Warszawa 2018

¹⁷ [Artykuł nt. budowy terminalu promowego w Gdyni](https://www.gdynia.pl/gdynia-buduje,8153/terminal-promowy-imponujaca-budowa,551965) (dostępny na stronie Miasta Gdyni: <https://www.gdynia.pl/gdynia-buduje,8153/terminal-promowy-imponujaca-budowa,551965>).

- Chociaż województwo nie jest przodującym rynkiem magazynowym w Polsce (9. pozycja pod względem dostępnej powierzchni magazynowej na tle innych znaczących obszarów w Polsce), niemniej jest to rynek dynamicznie się rozwijający. Od 2016 r. wielkość pomorskich zasobów magazynowych wzrosła ponad dwukrotnie¹⁸. Ważną rolę odgrywa zwłaszcza usytuowane na zapleczu DCT Gdańsk S.A. Pomorskie Centrum Logistyczne obejmujące 125 tys. m². Także Gdynia jest w trakcie realizacji ważnych przedsięwzięć logistycznych, takich jak centrum logistyczne Portu Gdynia i Dolina Logistyczna, która w przyszłości będzie zapleczem manipulacyjno-operacyjnym dwóch gdyńskich terminali kontenerowych i planowanego Portu Zewnętrznego w Gdyni.
- Znaczenie przemysłu stocznioowego w województwie pomorskim systematycznie wzrasta. Przemysł stocznioowy w ujęciu krajowym koncentruje się w woj. pomorskim. Świadczy o tym 70% udział województwa w produkcji statków i 81% udział w portfelu zamówień na nowe jednostki w latach 2015 – 2018. Podobne proporcje występują, jeżeli chodzi o remonty statków.¹⁹ Podobne proporcje występują, jeżeli chodzi o remonty statków. Pomorskie stocznie nie należą do liczących się producentów (buduje się od 3 do 10 statków rocznie), ponieważ ich produkcja stanowi marginalny udział nie tylko światowej produkcji stocznioowej, której główne ośrodki ulokowane są na Dalekim Wschodzie, ale także produkcji europejskiej (ok. 6% udziału)²⁰. Niemniej atutem pomorskiego przemysłu stocznioowego jest zaangażowanie w projekty innowacyjnych jednostek o ekologicznych i hybrydowych napędach, co wskazuje na prawdziwy potencjał technologiczny pomorskich stocznii takich jak Crist S.A., czy Remontowa Holding. Województwo ma duży potencjał do wypracowania własnej, unikalnej marki, zarówno w zakresie nowych projektów, jak też przebudów i modernizacji statków czy produkcji podzespołów (do promów, statków pasażerskich, jednostek badawczych, rybackich i wojskowych i in.). Ważną rolę odgrywa także przeznaczona na eksport produkcja jachtów i łodzi motorowych w takich stoczniach jak Sunreef Venture S.A., czy Galeon Sp. z o.o. Sp. K.
- W województwie pomorskim funkcjonuje wiele podmiotów i instytucji powiązanych z gospodarką morską. Należy także pamiętać, że gospodarka morska nie ma ścisłych granic i tworzy powiązania interdyscyplinarne z innymi branżami. Dobrym przykładem powiązań międzybranżowych są techniki satelitarne, mogące mieć znaczenie dla funkcjonowania portów i logistyki. Kolejne ważne przedsięwzięcia należy wiązać z technologiami kosmicznymi oraz statkami autonomicznymi. Na bazie platformy współpracy Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, SWP wspólnie z Klastrem Interizon i PG uruchomił Grupę Roboczą Pojazdy Autonomiczne, której część działań poświęcona jest jednostkom nawodnym o zwiększonej autonomii. Z portami morskimi współpracują także Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe, Bałtycki Klaster Morski i Kosmiczny. Klaster logistyczny oraz klaster Interizon posiadają status krajowych klastrów kluczowych. Klaster Interizon realizuje szeroko zakrojone działania mające na celu wykorzystanie technologii ICT w branży morskiej (Port 4.0, zaawansowane systemy/technologie ICT dla jednostek nawodnych).

¹⁸ „[Marketbeat. Rynek magazynowy w Polsce](http://www.qbusiness.pl/uploads/Raporty/cwmag42019.pdf)”, Cushman&Wakefield, (dostępne na stronie: <http://www.qbusiness.pl/uploads/Raporty/cwmag42019.pdf>).

¹⁹ „Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej”, Szczecin 2019

²⁰ Tamże

Bałtycki Klaster Morski i Kosmiczny jest przedsięwzięciem innowacyjnym, tworzonym na styku gospodarki morskiej i technologii kosmicznych.

- Bałtyk jest morzem praktycznie zamkniętym, co sprawia, że przeważająca część zanieczyszczeń na trwałe w nim pozostaje. Zdolność Bałtyku do samooczyszczania ulega stopniowemu zmniejszaniu. Obok eutrofizacji, przełowienia, znacznego natężenia transportu morskiego czy zanieczyszczeń chemicznych, istotnym zagrożeniem dla ekosystemu Bałtyku są niewłaściwe praktyki rybackie, do których zaliczyć można porzucanie narzędzi połowowych w morzu. Ponadto zatopiona w Morzu Bałtyckim broń chemiczna może mieć wpływ na wszelkie przejawy działalności człowieka na morzu. Jeżeli bojowe środki chemiczne są hydrofobowe i rozpuszczalne w tłuszczach, mają potencjał do bioakumulacji i biomagnifikacji w organizmach żywych. Na ponad 415 wraków statków zalegających w polskich obszarach morskich zbadano zaledwie ok. 2 proc. W rejonie Zatoki Gdańskiej znajduje się ponad 100 wraków. Największe zagrożenie dla wód i morskiego ekosystemu stanowią dwa pochodzące z okresu II wojny światowej statki. Ten pierwszy to statek zalegający na głębokości 21 m na dnie Zatoki Puckiej (w odległości około 6 km od Gdyni). W otoczeniu tego wraku powiększa się plama oleju o przybliżonej powierzchni 41,5 hektarów. To niebezpieczna strefa, w której zanikły wszelkie formy życia. Drugi obiekt spoczywa kilka mil morskich na południowy wschód od Półwyspu Helskiego i może w nim zalegać ok. 3000 ton paliw i produktów ropopochodnych, które wraz z postępującą korozją wraku mogą przedostać się do wody. W przypadku naruszenia osadów dennych zawierających bojowe środki trujące podczas prowadzonych prac podwodnych (np. przy budowie morskich farm wiatrowych) może dojść do skażenia środowiska morskiego. Polska nie posiada specjalistycznych jednostek pływających i środków do bezpiecznego usuwania z dna morskiego ropy z wraków, amunicji i broni chemicznej²¹.

Branże powiązane z gospodarką morską mają dla regionu strategiczne znaczenie, a w odniesieniu do całej polskiej gospodarki morskiej województwo pomorskie ma pozycję dominującą. Dynamiczny rozwój sektora jest uwarunkowany koniecznością klastrowego podejścia w budowaniu pozycji konkurencyjnej, umiejętnym wykorzystaniem nowych technologii oraz szans wynikających z zielonego ukierunkowania gospodarki.

²¹ [Raport NIK "Przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym z zalegania materiałów niebezpiecznych na dnie Morza Bałtyckiego"](https://www.wwf.pl/srodowisko/morza-i-oceany/odpady-morskie) (dostępny na stronie: <https://www.wwf.pl/srodowisko/morza-i-oceany/odpady-morskie>), Raport Instytutu Morskiego w Gdańsku z 2009 r. pt. "Monitoring skażeń dna w rejonach zalegania wraków – wrak statku Stuttgart".

Pozycja międzynarodowa

- Pomorskie należy do województw o ponadprzeciętnej atrakcyjności inwestycyjnej²². Na koniec 2018 r. liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego przypadająca na 10 tys. mieszkańców (5,9), jak i wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego plasowały województwo na 7. pozycji w Polsce²³. Większość inwestycji zagranicznych pochodzi z Niemiec, Holandii, Danii, Austrii, Francji i Szwecji i jest ulokowana w okolicy Trójmiasta. Województwo pomorskie jest trzecim pod względem atrakcyjności inwestycyjnej regionem w Polsce, natomiast na tle regionów europejskich (275) znajduje się na 113 pozycji²⁴.
- W ciągu ostatnich dziesięciu lat region wypracował mocną pozycję w zakresie świadczenia nowoczesnych usług dla biznesu oraz ICT. Od 2011 r. branża „Business Services Sector” (nowoczesne usługi dla biznesu) odnotowywała dynamiczny rozwój, któremu towarzyszył stały wzrost zatrudnienia i rozkwit na rynku nieruchomości biurowych. W regionie ulokowało się 158 centrów nowoczesnych usług biznesowych (tj. centrów operacyjnych typu BPO, SSC, IT czy R&D²⁵), które obsługują procesy w 35 językach. Między 2016 a 2020 r. sektor zwiększył zatrudnienie o 65% i na koniec 2019 r. pracowało w nim ok. 30 tys. osób. Obecnie oferowana powierzchnia biurowa plasuje Trójmiasto na 4. pozycji w kraju²⁶.
- Pomorskie posiada atrakcyjną ofertę terenów pod inwestycje – także pod duże projekty inwestycyjne. Jednakże jest ona wciąż niewystarczająca, w szczególności w peryferyjnej części województwa. Inwestorzy wskazali²⁷, że obok zapotrzebowania na parki przemysłowo – logistyczne istnieje duże zapotrzebowanie na pojedyncze tereny inwestycyjne, ulokowane bliżej centrów miast z szybkim i dogodnym połączeniem drogowym z portami i lotniskiem. Brak wystarczającej liczby dobrze przygotowanych terenów inwestycyjnych stanowi jedną z głównych barier przy pozyskiwaniu nowych inwestycji.
- W ramach działań inicjatywy Invest in Pomerania, której celem jest pozyskiwanie inwestycji, od 2009 r. obsłużono łącznie 1100 projektów inwestycyjnych. Sukcesem zakończyło się 113 projektów. Inwestorzy zadeklarowali utworzenie ponad 16,2 tys. miejsc pracy.

²² Wg raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017”, Warszawa 2017 (dostępny na stronie: <https://www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa>).

²³ Dane GUS dotyczące kapitału zagranicznego, nie uwzględniają m. in. inwestycji w sektorze finansowym.

²⁴ Wg raportu „Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017”, Warszawa 2017. (dostępny na stronie: <https://www.paih.gov.pl/publikacje/wojewodztwa>).

²⁵ Wg raportu „Sektor Nowoczesnych Usług Biznesowych w Polsce – 2019” opracowanego przez Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych ABSL.

²⁶ Wg raportu BSS in Tricity. 2020 Status Report, Invest in Pomerania.

²⁷ Zainteresowanie przedsiębiorców terenami inwestycyjnym, pozwalającymi realizować pojedynczą inwestycje potwierdza również analiza zapytań inwestorów zgłoszonych do Invest in Pomerania.

- Nie w pełni wykorzystywany jest potencjał regionu do konsekwentnej budowy marki gospodarczej, w tym turystycznej²⁸. Rozproszone działania wielu podmiotów realizujących kampanie promocyjne nie są wystarczająco skoordynowane. Znane polskie marki, mające siedziby w województwie pomorskim, często nie są jednoznacznie kojarzone z regionem. Na poziomie regionalnym brakuje systemowego wsparcia ukierunkowanego na inicjowanie i rozwijanie wspólnych, międzysektorowych (w układzie tzw. poczwórnej helisy), kampanii promocyjnych województwa dedykowanych takim obszarom jak np. przyciąganie talentów, inwestycje czy eksport.
- Województwo pomorskie jest jednym z najbardziej proeksportowo ukierunkowanych polskich regionów. Plasuje się na 1. miejscu w Polsce pod względem udziału eksportujących mikro i małych firm²⁹. Udział pomorskiego eksportu w eksporcie krajowym, po systematycznym wzroście do 2016 r., w ostatnich latach nieco zmalał i w 2019 r. wynosił 6,8%, co stawiało region na 5. pozycji w kraju. Region zajmuje 6. miejsce pod względem wartości eksportu na mieszkańca, co wskazuje na wysoki poziom internacjonalizacji regionalnej gospodarki, oraz 7. miejsce pod względem udziału eksportu w PKB³⁰. Ponad połowa wartości eksportu z regionu generowana jest przez przedsiębiorstwa o kapitale krajowym. W strukturze produktowej eksportu największy udział mają statki, łodzie i konstrukcje pływające, a nieco mniejszy paliwa oraz maszyny i urządzenia elektryczne. Na tle całego kraju Pomorskie bardzo się wyróżnia pod względem dywersyfikacji kierunków eksportu, a także niższym udziałem Unii Europejskiej niż średnio w kraju. W strukturze geograficznej pomorskiego eksportu w 2019 r. największy udział miały Niemcy, Niderlandy i Francja. Na kolejnych pozycjach plasowały się Szwecja, Norwegia i Wielka Brytania.
- Eksport produktów i usług w regionie stale rośnie. Coraz więcej przedsiębiorstw z sukcesem sprzedaje na rynkach zagranicznych produkty, których wyróżnikiem jest wysoka jakość, oryginalne wzornictwo i dobra cena. Wśród nich są kosmetyki, biżuteria, odzież, meble, nowoczesne jachty i łodzie jak również usługi IT, biotechnologia i farmaceutyka oraz produkty rolno – spożywcze.
- Mimo dobrej pozycji eksportowej regionu nadal widoczne są ograniczone kompetencje oraz doświadczenia przedsiębiorców w zakresie internacjonalizacji działalności, a także niewielka świadomość korzyści z niej wynikających. Pomorskie produkty eksportowe są słabo rozpoznawalne za granicą, często występują pod obcą marką, mają niski stopień zaawansowania technologicznego. Negatywną cechą pomorskiego eksportu jest również niski udział produktów o wysokim poziomie zaawansowania technologicznego. Województwo w dużej mierze jest montownią dóbr projektowanych i konsumowanych za granicą³¹.

²⁸ Wydatki województw na działania marketingowe są niższe niż wydatki miast

²⁹ 19% w 2018 r. Dane GUS

³⁰ Odpowiednio w 2019 i 2018 r., podczas gdy w 2015 r. województwo zajmowało 2. lokatę w kraju. Obliczenia własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej i GUS

³¹ M. Dzierżanowski, „Koncepcja pozycjonowania Inteligentnych Specjalizacji Pomorza w globalnych łańcuchach wartości”, Gdańsk 2017.

Rośnie atrakcyjność inwestycyjna Pomorskiego, na co duży wpływ ma ugruntowana pozycja regionu w obszarze ICT oraz usług dla biznesu. Proeksportowa orientacja województwa wymaga wzmocnienia w postaci zwiększenia udziału usług świadczonych przez pomorskie przedsiębiorstwa w krajowej wartości dodanej eksportu.

Produktywność

- Nadrzędnym celem polityki gospodarczej, zarówno na szczeblu krajowym³² jak i regionalnym, staje się produktywność gospodarki, która jest miarą tego, jak efektywnie są wykorzystywane posiadane zasoby. Produktywność gospodarki mierzona jest poprzez wydajność pracy oraz łączną produktywność czynników produkcji, która uwzględnia takie czynniki jak: kapitał ludzki, surowce, dane, organizacja, wiedza, innowacje technologiczne, nowe tendencje w zarządzaniu, współpraca sieciowa, siła marki. Spośród krajów OECD Polska zajmuje 30. pozycję pod względem produktywności (wartość 41,1 USD na godzinę pracy, przy średniej dla krajów OECD 57,2 USD). Województwo pomorskie w porównaniu do innych regionów Polski jest jednym z najbardziej produktywnych (po mazowieckim, dolnośląskim i śląskim), co przekłada się na poziom PKB na mieszkańca³³. Jednocześnie niepokoi utrzymujący się w skali całego kraju i poszczególnych województw niski wzrost oraz poziom inwestycji, zwłaszcza inwestycji w produkty własności intelektualnej, w szczególności inwestycji przedsiębiorstw. Stwarza to realne zagrożenie dla utrzymania wysokiego tempa wzrostu PKB, a także wzrostu wydajności pracy.

Innowacyjność Pomorza

- Województwo pomorskie od wielu lat buduje ekosystem innowacji. Jest to proces długotrwały, wymagający konsekwencji w działaniu oraz szybkiego reagowania na potrzeby ze strony partnerów i interesariuszy regionalnych. Według raportu OECD, Pomorskie jest regionem o relatywnie wysokim potencjale przedsiębiorczości i innowacyjności³⁴. Kluczowym atutem regionu jest silny konglomerat uczelni (dwie uczelnie badawcze jako jeden z trzech takich regionów w Polsce, na równi z ośrodkami akademickimi z Warszawy i Krakowa), jednostek badawczych, dużych przedsiębiorstw, lokalnych klastrów i infrastruktury rozwoju start-upów. Pomimo jednak wysokiej aktywności władz regionalnych oraz znacznych wysiłków mających na celu wzmocnienie regionalnej innowacyjności (strategia inteligentnych specjalizacji), Pomorskie na tle UE, nadal zajmuje słabą pozycję. Istnieje znacząca rozbieżność poziomu innowacyjności obserwowana w rankingach międzynarodowych oraz ogólnopolskich.

³² „Strategia Produktywności 2030” (projekt) (dostępne na stronie rządowej pod adresem <https://www.gov.pl/>).

³³ Tamże/Ibidem.

³⁴ Badanie OECD w ramach Komitetu Lokalnego Rozwoju Gospodarczego i Zatrudnienia (LEED) 2017-2019 (org. Local Entrepreneurship Ecosystems and Emerging Industries. Case Study of Pomorskie, Poland).

- W rankingu KE „Regional Innovation Scoreboard 2019” Pomorskie jest umiarkowanym innowatorem i zajmuje dopiero 180. pozycję na 238 regionów europejskich objętych badaniem. Spośród 17 wskaźników opisywanych w indeksie, tylko w jednym Pomorskie wykracza poza średnią unijną, tj. odsetka osób w wieku 30-34 lata z wykształceniem wyższym. Na poziomie średniej unijnej kształtują się następujące wskaźniki: wydatki na innowacje poza B+R oraz zatrudnienie w produkcji o średnim/wysokim poziomie zaawansowania technologicznego i usługach opartych na wiedzy jako odsetek całkowitej siły roboczej. Szczególnie niskie w porównaniu z Europą są natomiast wartości wskaźników dla innowacji marketingowych i organizacyjnych, współpracy innowacyjnych MŚP oraz liczby złożonych wniosków patentowych.
- W przypadku natomiast innowacyjności na tle kraju województwo pomorskie utrzymuje 3. pozycję pod względem nakładów na B+R w relacji do PKB. Na przestrzeni ostatnich lat nakłady te wzrosły z 0,98% w 2013 r. do 1,40% w 2018r. Wysoki jest również stosunek nakładów na B+R sektora przedsiębiorstw do PKB, który wzrósł w analizowanym okresie z 0,51% w 2013 r. do 1,07% w 2018 r., plasując region na 4. miejscu w kraju. Sukcesywnie wzrasta również liczba osób pracujących w B+R, która w 2018 r. wyniosła ponad 8,5 tys. osób (w 2013 r. niespełna 6 tys.), plasując region na 5. miejscu w kraju. Pod względem nakładów sektora przedsiębiorstw w nakładach ogółem na B+R Pomorskie znajduje się na 2. pozycji w kraju ex aequo z lubuskim i za podkarpackim (od 2013 roku nastąpił wzrost z 52,2% do 76,4% w roku 2018.).
- Istotnym wyróżnikiem województwa pomorskiego jest utrzymujący się wysoki udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw. Pod tym względem region z wynikiem 25,6% zajął w 2018 r. 2. miejsce w kraju, tuż za województwem mazowieckim. W 2013 r. było to 13. miejsce w kraju. Pomorskie zajęło w 2018 r. również wysoką 4. pozycję pod względem udziału sprzedaży wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem w przemyśle.
- Pod względem zgłoszeń wynalazków województwo pomorskie utrzymuje w ostatnich latach stabilną pozycję, zajmując 9. miejsce w kraju w 2019 r. (w 2013 r. – 7. miejsce). Trudno zaobserwować wyraźny trend w przypadku liczby zgłoszonych wzorów użytkowych – w 2019 r. Pomorskie zajęło 4. miejsce pod tym względem, w roku 2018 była to pozycja 12., a w 2013-7. Urząd Patentowy RP w 2019 r. udzielił 160 patentów na wynalazki zgłoszone przez pomorskie podmioty (9. miejsce w kraju, w roku 2013 – 8. miejsce) oraz 25 praw ochronnych na wzory użytkowe (10. miejsce w kraju, w 2013 r. – 9. miejsce). Wśród podmiotów, które dokonały zgłoszeń co najmniej 20 patentów lub wzorów użytkowych w 2018 r. znalazła się Politechnika Gdańska z 54 zgłoszeniami. W porównaniu do lidera rankingu jakim była Politechnika Lubelska było ich prawie trzykrotnie mniej (139 zgłoszeń)³⁵.
- Pomorskie na tle kraju charakteryzuje się poziomem cyfryzacji społeczeństwa i gospodarki powyżej średniej – w 2018 r. 96,1% (w 2013 r. 94,8%) przedsiębiorstw posiadało dostęp do Internetu (w Polsce 95,6%, w 2013 r. – 93,6%). W 2019 r. 71,1% przedsiębiorstw (w 2013 r. 67,3%) posiadało własną stronę internetową (w Polsce 70,2%, w 2013 r. – 66%). Natomiast

³⁵ [Raport roczny Urzędu Patentowego RP 2018](https://uprp.gov.pl/), (dostępne na stronie Urzędu Patentowego RP pod adresem <https://uprp.gov.pl/>).

do Internetu szerokopasmowego w 2019 r. dostęp miało 96% pomorskich przedsiębiorstw, co umiejscawia region poniżej średniej krajowej, która wynosi 96,3%³⁶ (w 2013 r. dostęp kształtował się na poziomie 82,2% i był również poniżej średniej krajowej, która wynosiła 82,6%). W 2019 r. 36,8% pomorskich przedsiębiorstw wykorzystywało media społecznościowe (6. miejsce w kraju)³⁷. W tym samym roku Pomorskie na tle kraju zajęło pierwsze miejsce pod względem udziału osób korzystających z komputera (87,8%) oraz regularnych użytkowników (80,1%), chociaż pod względem odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputery, region zajmuje dopiero 7. miejsce (84,7%). Podobnie sytuacja wygląda jeśli chodzi o korzystanie przez gospodarstwa domowe z Internetu: Pomorskie zajmuje 1. pozycję pod względem odsetka regularnych użytkowników Internetu (85,4%), 2. miejsce pod względem odsetka osób korzystających z Internetu (88,4%) i 7. miejsce pod względem odsetka gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu³⁸.

- Pomorskie posiada znaczny potencjał w zakresie rozwoju technologii informatycznych, takich jak: łączność w technologii 5G, algorytmy uczące się (sztuczna inteligencja), systemy autonomiczne (w tym pojazdy autonomiczne), IoT, chmura obliczeniowa, rozszerzona i wirtualna rzeczywistość, automatyka i robotyka, cyberbezpieczeństwo. W regionie znajdują się kluczowe ośrodki mające udział we wspieraniu przedsiębiorców w transformacji cyfrowej. Pomoc w usprawnianiu procesów produkcyjnych, produktów i usług świadczą m. in. Klaster Interizon (Krajowy Klaster Kluczowy) oraz jeden z pięciu w Polsce Hubów Innowacji Cyfrowych („Digital Innovation Hub”), prowadzony przez przedsiębiorstwo Voicelab AI Sp. z o.o. Ponadto na PG, najlepszej technicznej uczelni badawczej w Polsce³⁹, w 2020 r. uruchomiono Centrum Technologii Cyfrowych⁴⁰, w którym opracowywane są zaawansowane technologicznie rozwiązania z zakresu elektroniki, informatyki, automatyki, robotyki i mechatroniki oraz telekomunikacji, w tym nowe techniki projektowania układów i urządzeń stosowanych w branży ICT oraz innowacyjnych algorytmów przetwarzania danych. Europejska Agencja Kosmiczna uruchomiła na PG w 2020 r. ESA_Lab w zakresie wykorzystania technologii kosmicznych i satelitarnych w gospodarce morskiej.
- W Pomorskiem zauważalny jest wzrost zainteresowania zastosowaniem technologii opartej na sztucznej inteligencji, który wywiera coraz mocniejszy wpływ na gospodarkę. Trójmiasto zajmuje 2. po Warszawie miejsce w Polsce pod względem liczby przedsiębiorstw korzystających ze sztucznej inteligencji w swoich produktach i usługach. Aż 11% przedsiębiorstw rozwijających lub oferujących usługi lub produkty wykorzystujące technologię sztucznej inteligencji znajduje się właśnie w Trójmieście⁴¹. Dzięki inicjatywie SWP na początku 2020 r. zawiązała się grupa robocza

³⁶ Stan na dzień 14 maja 2020 r.

³⁷ „Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lata 2015-2019” Główny Urząd Statystyczny, Warszawa Szczecin 2019 r.

³⁸ Jak wyżej.

³⁹ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Lista uczelni wyróżnionych w 1. konkursie programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza” 2019.

⁴⁰ W związku z uzyskaniem statusu uczelni badawczej na PG utworzono dodatkowo: Centrum BioTechMed, Centrum Ekotech oraz Centrum Materiałów Przyszłości.

⁴¹ Raport Digital Poland 2019 Map of the Polish AI, Edycja I, Warszawa 2019.

ds. rozwoju AI, której partnerzy z branży ICT, szkolnictwa wyższego, administracji oraz inni prowadzą działania w celu zintegrowania wysiłków w zakresie tworzenia rozwiązań i usług wykorzystujących technologię AI. Przy Politechnice Gdańskiej od 2018 r. działa także klub AI Bay – Zatoka Sztucznej Inteligencji, którego celem jest integracja kompetencji osób i dostępu do zasobów uczelni w obszarze sztucznej inteligencji ukierunkowana na zwiększenie osiągnięć naukowych i opracowywanie innowacyjnych rozwiązań AI o potencjale wdrożeniowym. Utworzony został także AI Pomerania Hub w ramach działań Invest in Pomerania, którego działania związane są z wykorzystaniem sztucznej inteligencji.

- W województwie istnieje dobrze rozwinięta, ale nadal słabo skoordynowana, infrastruktura wsparcia przedsiębiorczości, w tym rozwoju start-upów. Dostępność usług specjalistycznych dla przedsiębiorców, a także wyspecjalizowanych instytucji naukowych, inkubatorów czy klastrów świadczących konkretny typ usług, jest niewystarczająca. Niska jest też świadomość przedsiębiorców o korzyściach wynikających z tego typu usług.

Poziom innowacyjności w województwie pomorskim - relatywnie wysoki w odniesieniu do polskich regionów - jest dalece niezadowolający na tle UE. Dobrze rokuje stały wzrost udziału innowacyjnych przedsiębiorstw w gospodarce Pomorza, a także rozwój inicjatyw w obszarze ICT (w szczególności sztucznej inteligencji i cyfryzacji). Wzmocnienia wymaga oferta usług specjalistycznych dla przedsiębiorców.

Inteligentne Specjalizacje Pomorza

- Inteligentne Specjalizacje Pomorza zostały wybrane w 2015 r. oraz wskazane w I Porozumieniach na rzecz Rozwoju ISP. Tym samym nadano priorytetowe znaczenie inwestycjom w badania, rozwój i innowacje w obszarach:
 - a) Technologie offshore i portowo-logistyczne (ISP 1)
 - b) Technologie interaktywne w środowisku nasycenym informacyjnie (ISP 2)
 - c) Technologie efektywne w produkcji, przesyłce, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie (ISP 3)
 - d) Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia (ISP 4).
- Rewizji obszarów ww. specjalizacji dokonano w 2018 r. zwińczając ten proces podpisaniem II Porozumień w 2019 r. Podpisane Porozumienia potwierdziły trafność wyboru dotychczasowych kierunków technologicznych branż o największym potencjale rozwoju oraz umożliwiły dalsze budowanie sieci współpracy w regionie i tworzenie innowacyjnych łańcuchów produkcji pomiędzy przedsiębiorstwami w ramach konsorcjów czy grup interesów.
- Obecne działania prowadzone w ramach specjalizacji skupiają się na wielu obszarach. W przypadku specjalizacji morskiej (ISP 1) współpraca rozwija się w kierunku digitalizacji logistyki portowej i cyfrowej modernizacji specjalizacji morskiej. Wyzwaniem jest rozwijanie tematycznych grup branżowych, dotyczących edukacji kadr dla branży morskiej oraz zagadnień związanych z wykorzystaniem nowych technologii, w tym kosmicznych i satelitarnych oraz paliw alternatywnych w obszarach offshore i portowo-logistycznych. Dotychczas wsparto m. in. takie projekty jak: prototyp statku drobnicowego, wyposażonego w innowacyjny system potrójnego

zasilania w energię, system rejestracji lądowego pasa strefy brzegowej i części podwodnej, prototyp pełnomorskiego katamaranu z autorskim napędem hybrydowym czy autorski system do automatycznego oczyszczania wód z zanieczyszczeń ropopochodnych i biologicznych. Nakłady inwestycyjne na gospodarkę morską w województwie pomorskim w 2018 r. (0,958 mld zł) stanowią 45% nakładów w kraju (1. miejsce przed zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim), jednak maleją one w stosunku do 2015 r. (1,89 mld zł), co ma istotne znaczenie dla rozwoju ISP 1. Natomiast widoczny jest trend wzrostowy w przypadku wartości brutto środków trwałych w gospodarce morskiej (wzrost z 13,99 mld zł w 2015 r. do 16,70 mld zł w 2018 r.), co świadczy o rosnącym wyposażeniu obszaru specjalizacji w kapitał i wzroście jego wartości ogółem.

- Specjalizacja ICT (ISP 2) opiera się na znacznej aktywności uczestników podążających za rozwojem technologii w zakresie megatrendów branżowych, szczególnie powiązanych ze sztuczną inteligencją czy systemami autonomicznymi. Przeciętne zatrudnienie w sektorze informacji i komunikacji ulega corocznemu zwiększeniu. W ciągu ostatnich pięciu lat wzrosło o 44% (w 2013 r. zatrudnionych było 11,2 tys. osób, a w 2018 r. – 16,8 tys.), co dało 5. miejsce pod względem liczby zatrudnionych osób w branży ICT wśród województw w Polsce (2018 r.). Obecne zatrudnienie w 2020 roku w sektorze IT wyniosło 25,5 tys. osób⁴². Obrazuje to wzrost znaczenia branży dla regionu i określa jej potencjał rozwojowy i konkurencyjność na tle innych regionów. Szansą do dalszego rozwoju tej branży może być między innymi intensyfikacja projektów związanych z gromadzeniem, analizą i wizualizacją danych oraz tworzeniem innowacyjnych systemów. Szybki wzrost potencjału ISP2 możliwy jest dzięki dostępowi do zaplecza badawczego, m. in. interdyscyplinarnego laboratorium FutureLab, Innowacyjnych Zastosowań Informatyki, Zanurzonej Wizualizacji Przestrzennej, Akustyki Fonicznej czy Laboratorium Badawczego Hydroakustyki – a także dostęp do wiedzy i międzynarodowych sieci powiązań tworzonych w ramach dużych wysokobudżetowych inicjatyw europejskich: InSecTT (sztuczna inteligencja, IoT), BEYOND5 (systemy komunikacyjne przyszłości), SECREDAS (cybersecurity) i innych.
- Działania specjalizacji energetycznej (ISP 3) skupiają się głównie na skutecznej transformacji od energii kopalnej do energii odnawialnej. Systematycznie wzrasta udział energii odnawialnej na Pomorzu w produkcji energii elektrycznej ogółem. Zdecydowana większość inwestycji w odnawialne źródła energii była i jest realizowana z wykorzystaniem dedykowanych źródeł finansowania, jak dotacje i specjalne kredyty. Nakłady i efekty finansowania projektów OZE od 2007 r. w województwie wynoszą odpowiednio 1,46 mld zł i 124 mln zł/rok a produkcja 597,7 GWh/rok. Aktywność specjalizacji rozwija się w kierunku: budownictwa ekologicznego i efektywnego energetycznie, magazynowania energii czy wykorzystania nowych paliw, w tym wodoru (Pomorska Dolina Wodorowa). Pomorskie na tle innych województw może pochwalić się stosunkowo silnym zapleczem przemysłowo-badawczym w obszarze ISP 3. Znajdują się tutaj siedziby spółek należących do Grupy Energa – zarówno odpowiadających za wytwarzanie energii, jak i jej dystrybucję oraz sprzedaż, Grupa Lotos oraz jednostki naukowe m. in. Politechnika Gdańska, Instytut Energetyki (oddział Gdańsk) oraz Instytut Maszyn Przepływowych Polskiej

⁴² Dane źródłowe: Agencja Rozwoju Pomorza S.A.

Akademii Nauk z odpowiednią infrastrukturą badawczą, Laboratorium Inteligentnej Energetyki LAB-6 i Laboratorium Innowacyjnych Technologii Elektroenergetycznych Integracji Odnawialnych Źródeł Energii - LINTE² przy wydziale Elektrotechniki i Automatyki PG, które jest najnowocześniejszym laboratorium dedykowanym współczesnym zagadnieniom w energetyce w Polsce.

- Specjalizacja powiązana z technologiami medycznymi (ISP 4) ukierunkowała swoje działania na przygotowanie technologii pod potrzeby jednostek medycznych i opiekuńczych oraz ich odbiorców – pacjentów. Lokalne start-upy i przedsiębiorstwa współpracują z uczelniami i kadrą medyczną, uczestnicząc we wspólnych projektach oraz inicjatywach sieciujących, co sprzyja wdrażaniu najnowszych technologii w regionalnych szpitalach, np. wykorzystujących sztuczną inteligencję. Specjalizacja reaguje na potrzeby rynkowe oraz sytuację na świecie, chociażby poprzez rozwijanie tematyki badawczej dotyczącej wirusologii czy leczenia uzdrowiskowego. Istotną rolę w ramach ISP 4 pełni na Pomorzu biotechnologia. W 2018 r. region zajmował 6. miejsce w kraju pod względem liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność w dziedzinie biotechnologii i 5. pozycję pod względem personelu w tym obszarze w przedsiębiorstwach. Nakłady wewnętrzne na B+R w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu wzrosły o blisko 74% w ciągu 6 lat (2013 r. - 181 mln zł, 2018 r. – 315,4 mln zł), co daje województwu pomorskiemu 2. pozycję w Polsce (2,8 mld zł – 2018 r.) po woj. mazowieckim i świadczy o większej skłonności do wdrażania innowacji w obszarze specjalizacji zdrowotnej.
- Nieodzownym elementem wzmacniającym proces przedsiębiorczego odkrywania prowadzony w ramach ISP, są pomorskie klastry. W 2018 r. w województwie pomorskim istniało 20 klastrów , wśród których znalazły się dwa Krajowe Klastry Kluczowe: Interizon i Klaster Logistyczno-Transportowy Północ-Południe. W ostatnich latach powstał na Pomorzu również Klaster – Grupa Bezpieczny Bałtyk, którego celem jest zminimalizowanie lub likwidacja zagrożeń ze strony zatopionej broni konwencjonalnej lub chemicznej oraz zagrożeń ze strony paliw zalegających w zatopionych wrakach. Utworzono również Klaster Technologii Wodorowych, działający na rzecz zwiększenia znaczenia technologii wodorowych oraz czystych technologii węglowych. Klastry najczęściej oferują swoim członkom usługi związane z doradztwem, organizacją spotkań i wydarzeń branżowych oraz wspólną promocją. Klaster Interizon do tej oferty dołączył m. in. portal „Baza Inżynierów” ułatwiający dostęp do pracowników, stażystów i praktykantów oraz darmowe szkolenia e-learningowe dla przedsiębiorstw klastra. Niektóre z klastrów podążają za nowymi trendami technologicznymi dotyczącymi m. in. nowoczesnych technologii energetycznych (w tym technologii wodorowych – Klaster Technologii Wodorowych), realizując międzynarodowe projekty (np. COSMENERG – Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny i INNOLABS – Klaster Interizon), czy działając w międzynarodowych sieciach i platformach współpracy klastrowej (np. European Cluster Collaboration Platform). Obecnie większość klastrów aktywnie angażuje się w rozwój ISP będąc członkami Rad ISP lub pełniąc rolę lidera ISP.
- Przedsiębiorstwa skupione wokół obszarów ISP chętnie realizują projekty B+R finansowane ze środków UE będących w dyspozycji regionu. Największą aktywność wśród obszarów specjalizacji wykazuje ISP 2 – 26 podpisanych umów, natomiast pozostałe specjalizacje realizują

podobną liczbę projektów (ISP 1 – 14, ISP 3 – 13, ISP 4 – 15) uzyskując łącznie blisko 168,6 mln zł dofinansowania⁴³.

Inteligentne Specjalizacje Pomorza, pozostając kluczowymi dla rozwoju gospodarczego regionu branżami technologicznymi, potrzebują pogłębienia współpracy oraz dalszej animacji w obszarach o wysokim potencjale B+R przy aktywnym udziale klastrów oraz zaangażowaniu pomorskich uczelni badawczych.

Rynek pracy

- W ostatnich latach sytuacja na pomorskim rynku pracy poprawiła się. Wynika to m. in. ze zmian demograficznych, ale także z prowadzonej w regionie konsekwentnej polityki w zakresie rynku pracy oraz tworzenia korzystnego klimatu do rozwoju przedsiębiorczości. Odzwierciedleniem takiego stanu rzeczy są wskaźniki GUS świadczące o dobrej koniunkturze na rynku pracy takie, jak m.in: współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia, czy liczba dostępnych ofert pracy.
- Problemem nadal cechującym pomorski rynek pracy, jak i całego kraju, jest niska wydajność pracy. Jest to spowodowane w głównej mierze niewłaściwym zarządzaniem oraz złą organizacją miejsc pracy, w tym niskim poziomem ich usprzętowania. Powolny wzrost wydajności pracy skutkuje odbiegającym od poziomu UE niskim poziomem wynagrodzenia.
- Aktywność zawodowa mieszkańców regionu jest coraz wyższa – od 2013 r. współczynnik aktywności zawodowej zwiększył się o 3,0 p.p. i w 2019 r. osiągnął jeden z najwyższych poziomów w kraju – 58,8% (3. miejsce po województwie mazowieckim i wielkopolskim – awans z 6. miejsca w 2013 r.). W III kwartale 2020 r. współczynnik ten w województwie wyniósł 58,2%.
- Konsekwencją zmiany liczby pracujących jest zmiana wielkości wskaźnika zatrudnienia – w 2019 r. wyniósł on 57,2% i był wyższy niż w 2013 r. o 7,0 p.p. W III kwartale 2020 r. obserwujemy zmniejszenie jego poziomu do 56,9%. Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku produkcyjnym w 2019 r. był na znacząco wyższym poziomie 77,1%, jednak niekorzystnym zjawiskiem są znaczące różnice w wielkości tego wskaźnika w podziale na płeć: dla kobiet wynosił on 70,2%, a dla mężczyzn 83,2%. Z kolei wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50+ w 2019 r. wynosił 35,8% (dla kobiet – 27,8%, dla mężczyzn – 45,6%). Jest to związane zarówno z wcześniejszym przechodzeniem kobiet na emeryturę, jak również z podejmowaniem decyzji o pozostawaniu w bierności zawodowej z uwagi na liczne bariery ograniczające ich aktywność zawodową, na które napotykać na rynku pracy. Są to m. in. nieelastyczny czas pracy, nieatrakcyjne finansowo i pod kątem środowiska miejsca pracy, obciążenie obowiązkami domowymi i opiekuńczymi oraz niewystarczająca dostępność do instytucji świadczących usługi opiekuńcze dla małych dzieci.

⁴³ Stan w I kwartale 2020 r.

- Struktura pracujących w województwie od lat różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku rolnictwa oraz usług. Pomorskie w 2019 r. było trzecim z kolei województwem o najwyższym udziale osób pracujących w usługach – 62,8% (po województwie mazowieckim – 67,3% i zachodniopomorskim – 63,7%). W porównaniu z 2013 r. sytuacja tych regionów zmieniła się w niewielkim stopniu (wzrost o ok. 1 p.p.). Natomiast udział pracujących w rolnictwie w województwie pomorskim w 2019 r. był jednym z najmniejszych – 5,7% i spadł o 1,3 p.p od 2013 r. Mniejszy udział charakteryzował jedynie województwo śląskie (2,3%), dolnośląskie (3,9%) i zachodniopomorskie (5,3%), które w 2013 r. notowało większy o 1 p.p. udział pracujących w rolnictwie niż pomorskie. Najwyższy odsetek pracujących w rolnictwie notowany jest w podregionie chojnickim. Z kolei w przypadku udziału pracujących w przemyśle utrzymującego się na poziomie 31%, Pomorskie spadło z 8. na 11. pozycję w kraju.
- Pomorskie cechuje się wysoką jakością życia i jest jednym z atrakcyjniejszych regionów pod tym względem. Saldo migracji wzrosło z 1 863 osób w 2013 r. do 6 336 w 2019 r., co plasuje Pomorskie na 3. miejscu w kraju (po mazowieckim i małopolskim). Jednocześnie region jest jednym spośród pięciu województw, które notują saldo dodatnie. Według danych GUS, w województwie pomorskim w ciągu ostatnich sześciu lat przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej systematycznie rosło i w 2019 r. wynosiło 5 142 zł. Było to 4. najwyższe wynagrodzenie w Polsce⁴⁴.
- Jednym z wyzwań, z jakimi mierzy się pomorski rynek pracy są postępujące zmiany demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa. Pomimo, że Pomorskie wciąż wyróżnia się na tle reszty kraju dodatnim przyrostem naturalnym (w 2019 r. 1,5 na 1000 mieszkańców), to stale zmniejsza się liczba ludności w wieku produkcyjnym, a rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W 2019 r. współczynnik starości demograficznej (udział osób w wieku 65 lat i więcej) wyniósł 16,9% (w kraju 18,1%), a odsetek dzieci (0-14 lat) – 16,8% (w kraju 15,3%). Pomorskie na tle innych województw wypada statystycznie dobrze pod względem odsetka osób starszych 65+, choć jednocześnie tempo wzrostu współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi jest wyższe niż średnia w Polsce (w latach 2013-2019 wskaźnik ten wzrósł z 19,2 do 25,5 czyli o 32,81%, a w Polsce średnio o 29,52%). Relatywnie dobra na tle innych regionów sytuacja demograficzna nie zapewnia zastępowalności pokoleń oraz nie zaspokaja rosnących potrzeb rynku pracy⁴⁵.
- W ostatniej dekadzie w województwie pomorskim odnotowano ponad 30-procentowy wzrost liczby pracujących oraz spadek stopy bezrobocia do rekordowo niskiego poziomu 4,4% w 2019 r. W roku 2013 wskaźnik ten był trzykrotnie wyższy i wynosił 13,2%. We wrześniu 2020 r. stopa bezrobocia rejestrowanego wzrosła do 5,7%. Trendy demograficzne, migracje oraz rosnąca liczba miejsc pracy sprawiły, że już ponad połowa pomorskich przedsiębiorstw w 2019 r. deklarowała problemy ze znalezieniem pracowników. Niekorzystne zjawiska wzmocnione były dodatkowo przez silnie zróżnicowany geograficznie popyt na pracę oraz niską mobilność zawodową i przestrzenną mieszkańców. Szczególnie odczuwalny był niedobór pracowników w branżach

⁴⁴ Po województwie mazowieckim – 6 248 zł, dolnośląskim – 5 324 zł i śląskim – 5 178 zł. Źródło: jak wyżej.

⁴⁵ Dane GUS.

takich jak: informatyka, transport i logistyka, opieka nad osobami starszymi, budownictwo, gospodarka morska, turystyka i gastronomia.

- Istotne jest przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia. Powiaty usytuowane we wschodniej i zachodniej części województwa charakteryzują się wyższą stopą bezrobocia niż te w części środkowej, chociaż te dysproporcje zmniejszają się. Najniższy poziom bezrobocia występuje w Trójmieście i w powiecie kartuskim (w 2019 r. 2,5%), najwyższy - w powiatach wschodnich: nowodworskim (w 2019 r. 12,1%), mimo drugiego co do wielkości największego spadku od 2013 r. (o 18,6 p.p.), i malborskim (w 2019 r. 10,0%). Największym spadkiem bezrobocia od 2013 r. cechował się powiat sztumski (o 18,7 p.p.). Na kolejnych miejscach pod tym względem znalazły się powiaty: malborski (15,6 p.p.), słupski (15,3 p.p.), człuchowski (14,7 p.p.), bytowski (14,3 p.p.). W bieżącym roku nadal utrzymuje się przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia zgodnie z wyżej opisanym podziałem. We wrześniu 2020 r. najniższy poziom bezrobocia występował w Trójmieście i w powiecie kartuskim (3,9%), zaś najwyższy w powiatach nowodworskim (13,5%) i malborskim (11,1%). Pozytywnym wynikiem jest zmniejszenie się udziału długotrwale bezrobotnych z 49,5% w 2013 r. do 42,3% w 2019 r. (spadek o 7,2 p.p.) w liczbie bezrobotnych ogółem w województwie w okresie ostatnich sześciu lat. Na koniec września 2020 r. udział osób długotrwale bezrobotnych wyniósł 40,0%.
- W 2019 r. w województwie pomorskim umożliwiono podjęcie legalnej pracy 161,4 tys. obcokrajowcom (w znaczącej części obywateli Ukrainy), w tym Wojewoda Pomorski wydał 30,4 tys. zezwoleń na pracę, a powiatowe urzędy pracy 2,2 tys. zezwoleń na pracę sezonową i wpisały do ewidencji 128,8 tys. oświadczeń pracodawców o powierzeniu wykonywania pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (w latach 2012-2019 ich liczba wzrosła prawie 16-krotnie). Stawiało to region na 6. miejscu w kraju po województwach: mazowieckim, dolnośląskim, wielkopolskim, małopolskim i łódzkim. W I półroczu 2020 r. umożliwiono podjęcie legalnej pracy 63,5 tys. obcokrajowcom, w tym Wojewoda Pomorski wydał 11,3 tys. zezwoleń na pracę, a powiatowe urzędy pracy blisko 1 tys. zezwoleń na pracę sezonową i wpisały do ewidencji 51,27 tys. oświadczeń pracodawców o powierzeniu wykonywania pracy bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Region tym samym utrzymuje 6. miejsce w kraju⁴⁶.
- Większość z 30,4 tys. zezwoleń na pracę wydanych przez Wojewodę Pomorskiego w 2019 r. dotyczyła takich grup zawodowych jak: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (43,48%), pracownicy wykonujący prace proste (32,23%) oraz operatorzy i monterzy (10,44%). Zezwolenia uzyskało 196 informatyków (0,64%), jedynie 6 lekarzy (0,02%) oraz 1 pielęgniarka/położna. Wydane przez Wojewodę Pomorskiego w I półroczu 2020r. zezwolenia na pracę dotyczące poszczególnych grup zawodowych w głównej mierze zachowały proporcje z poprzedniego roku, jednak z pewnym wzrostem udziału informatyków do 0,88% (99 osób) i lekarzy do 0,08 (9 osób)⁴⁷.

⁴⁶ [Dane Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dot. zatrudnienia cudzoziemców](#), (dostępne na Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia pod adresem: <https://psz.praca.gov.pl/>), 2020 r.

⁴⁷ Jak wyżej.

- Dane ilustrujące uczestnictwo osób dorosłych w doksztalceniu, w przedziale wiekowym 25 - 64 lata, pokazują, że Polska w 2019 r. ze wskaźnikiem kształcenia ustawicznego na poziomie 4,8%, na tle innych krajów Unii Europejskiej (wskaźnik 11,1%) ma jeden z niższych wyników. Dla porównania w Szwecji wskaźnik ten wynosi 34,3%, Finlandii - 29%, a Danii - 25,3%.
- W Polsce w okresie 2013 - 2019 wskaźnik uczestnictwa dorosłych w kształceniu ustawicznym wzrósł o 0,5 p.p. Co więcej, częściej kobiety (5,4% w 2019 r.) niż mężczyźni (4,2%) podnosiły swoje umiejętności, uczestnicząc w różnych formach doksztalcenia. Pomorskie, z wynikiem 5,9%, przez wiele lat utrzymywało 2. miejsce w kraju pod względem udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym, zaraz po województwie mazowieckim, ale w 2019 r. spadło na 3. pozycję (do czołówki dołączyło województwo dolnośląskie).
- W latach 2014-2020 pomorscy pracodawcy otrzymali ponad 51 mln zł na szkolenia podnoszące kwalifikacje pracowników. 8,3 tys. pracodawców złożyło wnioski o przyznanie środków z Krajowego Funduszu Szkoleniowego, a 6,5 tys. pracodawców je otrzymało. Ze szkoleń dofinansowanych ze środków KFS skorzystało łącznie 35,4 tys. osób, z czego: 34 tys. pracowników i 1,4 tys. pracodawców (właściciele przedsiębiorstw).

Pomimo znacznej poprawy sytuacji w obszarze aktywności zawodowej, zatrudnienia oraz tworzenia nowych miejsc pracy, zasadniczym problemem rynku pracy województwa pomorskiego jest wydajność. Dodatkowo saldo migracji oraz dodatni przyrost naturalny nie powstrzymuje procesu kurczenia się populacji oraz zasobów pracy, co wskazuje na potrzebę bardziej efektywnych działań ukierunkowanych na podnoszenie kwalifikacji pracowników i wydłużanie ich aktywności zawodowej, wykorzystanie talentów i aktywizację osób biernych zawodowo, a także pozyskiwanie pracowników spoza regionu, także zza granicy.

Talenty

- Jednym z największych wyzwań regionu jest pozyskiwanie kapitału ludzkiego - przyciąganie, rozwój i zatrzymanie talentów, w szczególności z zagranicy. Talent⁴⁸ jest obecnie kluczowym czynnikiem decydującym o wynikach i perspektywach rozwoju wielu przedsiębiorstw. Polska

⁴⁸ Definicja "talentu" odnosi się w do zasobów ludzkich. Talentem dla regionu/miasta/przedsiębiorstwa będzie każda osoba o takich zdolnościach i umiejętnościach, która potrafi wytworzyć wartość dodaną do innych posiadanych zasobów, np. infrastruktury naukowo-badawczej czy przemysłowej i w sposób niestandardowy przyczynić się do realizacji strategii przedsiębiorstwa lub organizacji, wykazując przy tym ponadprzeciętne predyspozycje do dalszego rozwoju swoich umiejętności. Do talentów w ten sposób zalicza się nie tylko wysokiej klasy specjalistów z wykształceniem wyższym, lecz także wykwalifikowanych pracowników oraz pracowników o wysokim potencjale rozwoju.

znajduje się na 44. miejscu w globalnym rankingu przyciągania talentów „Global Talent Competitiveness Index 2020” (GTCI), przy czym pozycja naszego kraju obniża się od kilku lat. Ranking GTCI uwzględnia kilkadziesiąt wskaźników pogrupowanych według zagadnień związanych z pozyskiwaniem i utrzymaniem talentów, a także nabywaniem przez nich wiedzy i umiejętności. Wśród analizowanych wskaźników są takie jak np. poziom wydatków na B+R, dostęp do sieci szerokopasmowej, PKB per capita, liczba studentów zagranicznych, poziom tolerancji migrantów, jakość życia, jakość środowiska, jakość szkolnictwa wyższego, wydatki na szkolenia, bezpieczeństwo, koszty życia czy połączenia lotnicze. Dotychczas w Polsce nie przeprowadzono badań regionalnych w zakresie przyciągania talentów, nie ma jednak podstaw by przypuszczać, że województwo pomorskie różni się znacząco pod względem przyciągania talentów od całego kraju, choć region osiągnął duże postępy w takich obszarach jak przyciąganie inwestycji, wydatki na innowacje czy jakość życia.

- Choć Pomorskie na tle innych regionów polskich, jak również europejskich notowane jest bardzo wysoko, jako jedno z najbardziej przyjaznych miejsc do życia i pracy, to siła przyciągania Pomorza oddziałuje w większym stopniu na mieszkańców innych polskich regionów, niż obcokrajowców (korzystne saldo migracji, zarówno w ruchu wewnętrznym, jak też w zagranicznym). Pomorskie uczelnie przyciągają młodzież z małych miast i sąsiednich województw, a absolwenci szkół średnich z Trójmiasta stosunkowo często wybierają uczelnie w Krakowie, Warszawie czy Wrocławiu.
- Problemem jest utrzymanie wykształconych lub wykwalifikowanych pracowników w regionie. Istotnym czynnikiem migracji dla wysoko wykwalifikowanych pracowników oprócz dochodów, są również możliwości rozwoju zawodowego i społecznego. Duże znaczenie dla przyciągania pracowników ma oferta mieszkaniowa. Pomorskie przegrywa w tym obszarze zbyt małą liczbą tanich mieszkań na wynajem, słabą ofertą socjalną, a także niewystarczającą liczbą miejsc opieki nad małymi dziećmi.
- Niedobór talentów staje się coraz bardziej odczuwalny w coraz większej liczbie dziedzin. Obecnie na Pomorzu aż 53 na 168 zawodów określanych jest jako deficytowych⁴⁹. Wśród najbardziej poszukiwanych osób na rynku pracy są pracownicy z branży budowlanej, medyczno-opiekuńczej, transportowo-spedycyjnej, edukacyjnej i gastronomiczno-turystycznej⁵⁰. Należy jednak zauważyć, że brakuje także wysoko wykwalifikowanych specjalistów, w tym w szczególności informatyków.
- Niedobór talentów na pomorskim rynku pracy jest pogłębiany przez rosnące zapotrzebowanie na dobrze wykwalifikowane kadry. Tylko w rozwijającym się sektorze nowoczesnych usług dla biznesu), którego jednym z liderów rozwoju jest Trójmiasto, w ciągu ostatnich 3 lat

⁴⁹ Barometr zawodów, WUP 2020. Barometr zawodów jest sporządzany przez WUP na podstawie zapotrzebowania przekazywanego do powiatowych urzędów pracy.

⁵⁰ Brakuje m. in. cieśli, betoniarzy, dekarzy, kierowców, lakierników, mechaników, murarzy, pracowników fizycznych w produkcji i spedytorów, lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychoterapeutów, ratowników medycznych, pracowników socjalnych oraz nauczycieli wielu specjalności.

(2017-2020) nastąpił wzrost liczby miejsc pracy o 65%. Obecnie sektor zatrudnia ok. 30 tys. osób, co daje Trójmiastu silną 4. pozycję po aglomeracjach krakowskiej, warszawskiej i wrocławskiej.

- Pogłębiającą się lukę na rynku pracy, szczególnie w wąskich specjalizacjach, pracodawcy upatrują m. in. w tym, że pracownicy nie nadążają za zdobywaniem nowych umiejętności wobec szybkiego rozwoju technologii⁵¹. Niewystarczająca podaż talentów wynika też z niskich nakładów przedsiębiorstw na szkolenia własnych zasobów – ich udział w kształceniu ustawicznym, mimo nieznacznego wzrostu, ciągle pozostaje na bardzo niskim poziomie.
- Brakuje badań wskazujących na wpływ migracji na rozwój gospodarczy na poziomie regionalnym. Jeżeli chodzi o Polskę, to w wyniku fali emigracji w latach 1999-2012 Polska straciła, według analiz Międzynarodowego Funduszu Walutowego, ok. 1,9% PKB, co było związane z kosztem utraconych pracowników oraz zmniejszeniem produkcji przemysłowej⁵². W 2016 r. na stałe za granicą przebywało 2,5 mln Polaków, a od roku 2004 z Polski wyemigrowało łącznie 1,5 mln osób⁵³. Ocenia się, że w tej liczbie znajdowało się ponad 30 tys. wysoko wykwalifikowanych pracowników segmentu STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Województwo pomorskie, podobnie jak reszta kraju, nie tylko ponosi istotne straty ekonomiczne w wyniku odpływu utalentowanych pracowników, ale jednocześnie zagrożone jest wysokim ryzykiem niedoboru kadr w przyszłości. Niedobór talentów z kolei niesie ze sobą niebezpieczeństwo pogorszenia pozycji konkurencyjnej zarówno poszczególnych przedsiębiorstw, jak i całego regionu. Warto także zwrócić uwagę, że jednym z kluczowych czynników budujących przewagę konkurencyjną jest różnorodność zasobów ludzkich (pod względem fizycznym, kulturowym lub społeczno-ekonomicznym), która pozwala na lepsze wykorzystanie potencjału pracowników oraz zwiększenie poziomu ich innowacyjności oraz produktywności.
- Aby przeciwdziałać niedoborom talentów, w ramach inicjatywy Invest in Pomerania uruchomiono we współpracy z sektorem nowoczesnych usług dla biznesu i IT, projekt Live more. Pomerania, którego celem jest promocja województwa pomorskiego jako miejsca do pracy, życia i studiowania. W jego ramach prowadzona jest promocja województwa i pracodawców za pomocą narzędzi online oraz w trakcie targów pracy, konferencji, seminariów, itd. Pod marką Live more. Pomerania uruchomiono również platformę rekrutacyjną, która w listopadzie 2020 r. gromadziła CV ok. 1900 kandydatów zainteresowanych pracą na Pomorzu. Z bazy korzystało w swoich działaniach ok. 50 pracodawców.

⁵¹ Jak wyżej, s. 3

⁵² „Migracje: ilu obywateli straciła Polska.” [online] Polityka Insight. Platforma wiedzy. [dostęp 3.09.2018] (raport dostępny na portalu Polityka Insight pod adresem: www.zasoby.politykainsight.pl)

⁵³ Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2016, GUS, 16.10.2017 r.

Dużym wyzwaniem w zarządzaniu talentami na poziomie regionu pozostaje utworzenie mechanizmów zapobiegających odpływowi z województwa wykwalifikowanych pracowników. Przeciwwstawienie się globalnej tendencji kumulacji potoków przepływów talentów do krajów anglojęzycznych, będzie wymagało tworzenia dodatkowych zachęt, zarówno finansowych, jak i wspierających rozwój zawodowy.

Szkolnictwo wyższe

- W roku akademickim 2018/2019 na terenie województwa działało 26 szkół wyższych (w tym 9 uczelni publicznych). Kształciło się w nich 81,3 tys. studentów (6,6% studentów w Polsce)⁵⁴. Liczba studentów w regionie, podobnie jak w całym kraju, systematycznie spada od 2011 r. (105 tys. w roku akademickim 2010/2011). Pod względem liczby studentów Pomorskie stanowi 6. ośrodek akademicki w kraju. Blisko 71% studentów kształci się na uczelniach publicznych. Do największych uczelni należą Uniwersytet Gdański (skupiając 28,4% studentów), Politechnika Gdańska (18,6 %) oraz niepubliczna Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku (14,9%). Pod względem liczby kandydatów na studia dominuje Politechnika, do której w roku akademickim 2018/2019 aplikowało 32,2 tys. kandydatów (przyjęto zaś blisko 4,4 tys. osób).
- Liczba studentów cudzoziemców studiujących na Pomorzu sukcesywnie rośnie – w roku akademickim 2018/2019 było ich 3 797 podczas gdy w roku akademickim 2013/2014 – 1 574. Największym powodzeniem wśród cudzoziemców cieszą się: Gdański Uniwersytet Medyczny – 979 osób (25,8% ogółu cudzoziemców studiujących na pomorskich uczelniach), Politechnika Gdańska – 761 (20,0%), Uniwersytet Gdański – 482 (12,7%) oraz Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku – 404 (10,6%). Obcokrajowcy studiujący w regionie pochodzą głównie z Europy oraz Azji. Zdecydowaną większość stanowią studenci z Ukrainy (30,7%), Białorusi (12,3%), Szwecji (9,5%), Indii (7,4%), Hiszpanii (6,2%) oraz Chin (5,0%). Pięć lat wcześniej wśród cudzoziemców zdecydowaną większość stanowili Szwedzi (27,5%), Ukraińcy (11,8%), Białorusini (9,9%), Chińczycy (7,4%), Hiszpanie (6,6%), a także liczna grupa studentów z Arabii Saudyjskiej (5,5%).
- Tempo internacjonalizacji pomorskich uczelni zarówno w zakresie kadry, badań, jak i studentów cudzoziemców pozostaje niskie. O ile liczba naukowców i studentów cudzoziemców sukcesywnie rośnie – w roku akademickim 2019/2020 liczba studentów cudzoziemców w województwie pomorskim wyniosła 4,2 tys., co oznacza wzrost o 10,4% w stosunku do poprzedniego roku akademickiego⁵⁵ (natomiast w porównaniu z rokiem 2013/2014 liczba studentów cudzoziemców wzrosła blisko 2,5-krotnie, zaś naukowców o blisko 41%), to jednak odsetek studiujących

⁵⁴ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁵⁵ Źródło danych GUS „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2019/2020 – informacje sygnalne” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2020.

obcokrajowców w roku akademickim 2019/20 wyniósł 5,2%, co nadal daje wynik niższy od średniej krajowej⁵⁶.

- Pomorskie uczelnie wzmacniają swój potencjał badawczy i naukowy, co skutkuje umocnieniem ich pozycji w krajowych rankingach. Wg rankingu szkół wyższych Perspektywy 2020, w pierwszej dziesiątce najlepszych krajowych szkół wyższych znalazły się Politechnika Gdańska oraz Gdański Uniwersytet Medyczny. Uczelnie te znalazły się także wśród 10 najlepszych uczelni w Polsce wyróżnionych w pierwszym konkursie pn. „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”, dzięki czemu do 2026 r. będą otrzymywać wyższą subwencję.
- W województwie pomorskim realizowane są także 3 tzw. Międzynarodowe Agendy Badawcze (dwie przez UG oraz jedna przez GUMed) w zakresie: badań nad szczepionkami przeciwnowotworowymi, teorii technologii kwantowych oraz badań nad anomaliami genetycznymi nabytymi w ciągu życia jako czynnikami ryzyka nowotworów i innych chorób. Partnerami uczelni w tym obszarze są: Uniwersytet w Edynburgu, Instytut Optyki Kwantowej i Informatyki Kwantowej (Austriackiej Akademii Nauk w Wiedniu) oraz Uniwersytet w Uppsali.
- W roku akademickim 2018/2019 studia doktoranckie w województwie prowadziło 9 publicznych uczelni oraz 2 instytuty naukowe. Studiowało na nich 2 642 osób w 16 z 22 dziedzin nauki i sztuki określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W roku akademickim 2013/2014 na studiach doktoranckich studiowało 2 638 osób. Z formy doktoryzowania się poza studiami doktoranckimi skorzystało 788 osób⁵⁷. Od 2019 roku studia doktoranckie zostały zastąpione przez szkoły doktorskie, na których w roku akademickim 2019/2020 studiowało w województwie pomorskim 251 osób.
- Uczelnie województwa pomorskiego wykazują umiarkowaną aktywność w międzynarodowych programach finansowanych ze środków UE. Największą liczbą uczestnictw w programie Horyzont 2020 może wykazać się Politechnika Gdańska. Pod względem liczby uczestnictw w projektach (podpisane umowy) pomorskie uczelnie plasują województwo na 4. pozycji wśród polskich regionów z liczbą 122 projektów (po mazowieckim – 745, małopolskim - 225 i wielkopolskim - 211)⁵⁸.
- W województwie pomorskim dostępne są stypendia przyznawane przez: uczelnie (zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym), ministerstwa, marszałka województwa pomorskiego, samorządy lokalne i przedsiębiorstwa. W roku akademickim 2018/2019, 24 pomorskie szkoły wyższe przyznały stypendia w ramach funduszu pomocy materialnej ponad 14 tys. studentom (17,2% ogółu studiujących na Pomorzu). Największe wsparcie finansowe dotyczyło studentów

⁵⁶ W 2013 r. odsetek studentów- cudzoziemców wynosił w pomorskim 1,6% (w PL 2,3%), podczas gdy w roku akademickim 2019/2020 w pomorskim studiowało 5,2% cudzoziemców, a w kraju 6,8%. Opracowanie własne na podstawie danych GUS: „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2019/2020 – informacje sygnałne” Urząd Statystyczny w Gdańsku oraz „Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2019 r. – informacje statystyczne” GUS.

⁵⁷ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

⁵⁸ Według danych Krajowego Punktu Kontaktowego na koniec III kw. 2019 r.

będących w trudnej sytuacji ekonomicznej (47,1% pobierających stypendia otrzymywało stypendia socjalne). Inną formą pomocy materialnej były stypendia rektora dla najlepszych studentów, które otrzymało 49,5% pobierających stypendia (6 943 osoby). Liczba przyznawanych stypendiów systematycznie spada wraz z malejącą liczbą studentów (dla porównania – w roku akademickim 2013/2014 przyznano je 19,2 tys. osobom). W ofercie stypendialnej były także stypendia fundowane (finansowane ze środków własnych szkoły wyższej lub przez sponsorów), które przyznano 217 studentom⁵⁹.

Uzyskanie przez Politechnikę Gdańską oraz Gdański Uniwersytet Medyczny statusu uczelni badawczych potwierdza wysoki potencjał badawczy. Wzmocnieniu i aktywizacji wymaga międzynarodowa wymiana naukowa, w tym udział pomorskich naukowców w programach finansowanych ze środków UE.

Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego

- Turystyka i oferta czasu wolnego są przenikającymi się dziedzinami. Turystyka jest jedną z form zagospodarowania czasu wolnego spędzanego poza domem. Nie wszystkie jej funkcje związane są z czasem wolnym, a przykładowo mogą dotyczyć realizacji zadań służbowych (np. turystyka biznesowa) czy dbania o zdrowie (turystyka zdrowotna).
- Turystyka w województwie pomorskim opiera swój rozwój na nadmorskim położeniu oraz wielu cennych walorach przyrodniczych i kulturowych, których różnorodność i unikatowość są jednymi z kluczowych elementów kształtujących atrakcyjność regionu. Rozwój turystyki przekłada się na rozwój gospodarczy regionu, a w konsekwencji na wzrost dobrobytu i jakości życia mieszkańców. Atrakcyjne turystycznie i dobrze skomunikowane z pozostałymi regionami kraju oraz Europy Trójmiasto jest swego rodzaju magnesem i bramą do województwa dla turystów krajowych i zagranicznych. Inne części regionu stanowią zarówno uzupełnienie trójmiejskiej oferty, jak i alternatywne, atrakcyjne miejsce wypoczynku.
- Obszary ochrony przyrody zajmują powierzchnię blisko 600 tys. hektarów, co stanowi niemal 1/3 powierzchni całego województwa. Region wyróżniają takie chronione obszary przyrodnicze jak: dwa parki narodowe (Słowiński z ruchomymi wydmiami oraz Bory Tucholskie z licznymi zasobami leśnymi), dziewięć parków krajobrazowych, obszary sieci Natura 2000. Ponadto część obszarów województwa została włączona w sieć rezerwatów biosfery w ramach programu UNESCO Człowiek i Biosfera (Słowiński, Bory Tucholskie), co świadczy o ich unikatowości w skali ogólnoświatowej. Zauważalne jest wyjątkowe ukształtowanie polodowcowe, w tym liczne wzgórza morenowe i jeziora rynnowe. W województwie znajduje się ponad 18 tysięcy jezior, w tym 10 o powierzchni ponad 500 ha. Lesistość województwa wynosi ponad 36%, co plasuje region na trzecim miejscu w kraju. W województwie występują też złoża wód solankowych i borowiny. Walory te tworzą potencjał do rozwijania różnych form spędzania czasu wolnego,

⁵⁹ „Edukacja w województwie pomorskim w roku szkolnym 2018/2019” Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2019.

w tym turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej i kulinarnej, prozdrowotnej, karawaningowej, agroturystyki czy ekoturystyki.

- Pomorskie wyróżniają również atrakcyjne turystycznie zasoby dziedzictwa kulturowego: przede wszystkim Gdańsk z historycznym układem urbanistycznym i licznymi zabytkami oraz muzeami, Gdynia z modernistyczną architekturą i nowoczesnym układem architektonicznym, Sopot jako świetny przykład architektury secesyjnej i nadmorskiego kurortu oraz Łębork czy Słupsk z charakterystyczną zabudową gotycką i neogotycką. Duży potencjał turystyczny mają także inne części regionu. Na północy województwa zachowały się założenia pałacowe i dworsko-parkowe, na Kaszubach, Kociewiu i Żuławach można odnaleźć pozostałości budownictwa drewnianego, a na Ziemi Słupskiej budownictwa szachulcowego. W województwie występują też ślady dawnego osadnictwa i obiekty archeologiczne związane z dziedzictwem Pomorza. Istotne z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej są zespoły średniowiecznych fortyfikacji z unikatowymi w Europie zamkami krzyżackimi i zespołami obronnymi (zwłaszcza zamek w Malborku). Znaczenie turystyczne ma również dziedzictwo kulturowe Pomorza (miejsca przypominające o dziedzictwie tych ziem, relikty II wojny światowej czy walki z komunizmem i powstania Solidarności). Wartość historyczną i potencjał turystyczny mają też obiekty przemysłowe z XIX i początku XX wieku, zlokalizowane w całym regionie (młyny, wiatraki, browary, cukrownie, obiekty kolejowe i reprezentujące rzemiosło rybackie, budownictwo hydrotechniczne).
- Liczba krajowych przyjazdów do miejscowości na terenie województwa pomorskiego na przestrzeni ostatnich lat rośnie. W 2019 r. łączna liczba przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych do miejscowości na terenie województwa wyniosła 8,8 mln (6,1 mln w 2014 r.), co uplasowało region na 3. miejscu w kraju. Województwo zajęło 1. miejsce w kraju pod względem przyjazdów turystów krajowych – 6,9 mln przyjazdów (wobec 4,4 mln w 2014 r.), zajęło również 1. miejsce w zakresie podróży długookresowych, trwających co najmniej 5 dni (4,1 mln wobec 2,6 mln w 2014 r.) i 3. miejsce w zakresie podróży krótkookresowych, trwających 2-4 dni (2,8 mln wobec 1,8 mln w 2014 r.). Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do miejscowości na terenie województwa pomorskiego wyniosła 1,9 mln (wobec 1,7 mln w 2014 r.), co daje województwu 5. miejsce w kraju. Udział przyjazdów turystów zagranicznych do województwa w ruchu przyjazdowym do Polski zmalał w 2019 r. do 9,1% z 10,6% w 2014 r. co spowodowało zmianę pozycji z 4. na 5. Obserwowane jest zbliżanie się województwa do średniej kraju w zakresie udziału turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym (styczeń-kwiecień, październik-grudzień). W 2019 r. udział wynosił 38,3% dla województwa pomorskiego i 47,8% dla kraju, wobec 35,5% dla województwa i 47% dla kraju w 2013 roku. W latach 2015-2019 wydatki turystów zagranicznych na jeden dzień pobytu w województwie pomorskim na osobę spadły z 83 USD na 59 USD przy 69 USD i 64 USD w skali kraju.
- Inne dane pokazują, że województwo pomorskie w 2018 r. odwiedziło łącznie 4,1 mln turystów (w tym 3,5 mln krajowych oraz 0,6 mln zagranicznych). Wraz z turystami będącymi mieszkańcami województwa daje to liczbę 6,4 mln turystów.
- Na początku 2020 roku baza noclegowa reprezentowana była przez 271 obiektów skategoryzowanych z 31,6 tys. miejsc noclegowych, w tym 217 hoteli z 22,5 tys. miejsc noclegowych. W 2013 roku było to 229 obiektów skategoryzowanych (do 2020 wzrost o 18%) z 25,2 tys. miejsc noclegowych (do 2020 wzrost o 25%), w tym 170 hoteli (do 2020 wzrost o 28%)

z 15,3 tys. miejsc noclegowych (do 2020 wzrost o 47%). Na terenie regionu działało ponad 330 organizatorów turystycznych oraz około 1000 przewodników miejskich i terenowych.

- W 2019 r. w województwie działało 15 teatrów i instytucji muzycznych, pod względem liczby widzów/słuchaczy (921 tys. os.) Pomorskie uplasowało się na 5. miejscu w kraju. W regionie w 2019 r. działały 83 muzea łącznie z oddziałami. Pod względem liczby odwiedzających muzea i oddziały województwo pomorskie zajmowało 3. miejsce w kraju (3,76 mln) po mazowieckim i małopolskim, jednak różnica między dwoma dominującymi województwami a województwem pomorskim jest wyraźna (około 9 mln odwiedzających więcej w ww. województwach).
- W województwie znajduje się 1600 km szlaków kajakowych, z czego ok. 420 km zostało oznakowanych. Baza żeglarsko-kajakowa liczy: 206 obiektów infrastruktury kajakowej, 65 portów i przystani żeglarskich. W województwie jest ponad 1 000 km korytarzy tras rowerowych o znaczeniu regionalnym, ponadregionalnym i międzynarodowym, jednak nie wszystkie są pożądanej jakości. Dotychczasowe inwestycje w ramach przedsięwzięć strategicznych w szlaki rowerowe, szlaki kajakowe oraz Pętlę Żuławską i Zatokę Gdańską rozwijają ofertę w tym zakresie, tworząc możliwości do aktywnego, różnorodnego spędzania czasu, odkrywając przed turystami mniej rozpoznawalne w skali kraju i Europy zakątki, udostępniając interesujące kulturowo i przyrodniczo obszary województwa. W 2020 roku w województwie pomorskim znajdowało się 502,9 km szlaków konnych. Administratorami poszczególnych odcinków tras są nadleśnictwa oraz podmioty prywatne umożliwiające jazdę konną. Na terenach, na których szlaki konne nie występują, do jazdy wykorzystywane są drogi leśne oraz polne, co powoduje niszczenie terenów zielonych oraz dróg niedostosowanych do tego typu aktywności.
- Kąpiele stanowią trzecią, po amatorskim połowie ryb i spływach kajakowych, z najpopularniejszych form turystycznego użytkowania akwenów. Aktywność ta podejmowana jest na większości pomorskich akwenów. Na terenie województwa w 2019 roku znajdowało się 129 kąpielisk, w tym 80 morskich i 49 śródlądowych. Istnieje również wiele miejsc do kąpeli, które są nieprzystosowane do użytkowania oraz niestrzeżone, co stwarza wysokie ryzyko urazu, uszczerbku na zdrowiu, a nawet zagrożenia życia. Zarówno kąpieliska strzeżone, jak i okazjonalne są atrakcyjnym miejscem do rekreacji, istnieje jednak potrzeba zorganizowania w nich infrastruktury niezbędnej do podniesienia standardu bezpieczeństwa i wypoczynku.
- W województwie w 2019 r. znajdowało się 2840 kilometrów nizinnych szlaków pieszych, co dawało województwu pomorskiemu 8 miejsce w kraju. Niezbędny jest stały monitoring szlaków pieszych oraz obiektów noclegowych położonych wzdłuż nich, gdyż stanowią one niezbędną podstawę rozwoju turystyki pieszej, uprawianej przez wszystkie grupy społeczne.
- W Pomorskiem funkcjonuje 9 średnich i małych portów morskich. W odróżnieniu od portów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki (Gdańsk i Gdynia), realizują one obok funkcji obsługi rybołówstwa czy przeładunków, również funkcje związane m. in. z obsługą żeglarstwa i żeglugi pasażerskiej. Porty lokalne stanowią ważne ogniwa zrównoważonego rozwoju obszarów nadmorskich za sprawą możliwości, które stwarzają wielu interesariuszom regionalnym. Główną barierą rozwoju średnich i małych portów morskich są zbyt małe środki dostępne na ich utrzymanie oraz inwestycje zwiększające ich potencjał żeglarski i dostępność.
- W województwie pomorskim znajdują się 2 miasta posiadające status uzdrowiska (Sopot i Ustka). W 2018 roku w województwie było 7 zakładów lecznictwa uzdrowiskowego, co dawało 9 miejsce w skali kraju. W zakładach leczonych stacjonarnie było 20,2 tys. osób, co daje 8. miejsce w skali

kraju. W województwie znajdują się miejscowości, które mogłyby ubiegać się o status miejscowości uzdrowiskowej.

- Turyści coraz częściej pożądamy unikatowych doświadczeń czy wrażeń, które związane są z odwiedzanymi przez nich miejscami. W wyniku tego zauważalny jest trend poszukiwania produktów czy też usług regionalnych, tradycyjnych i lokalnych, charakterystycznych dla odwiedzanych miejsc. Ich wkomponowanie w ofertę turystyczną oraz promocja mogą pozytywnie wpłynąć zarówno na odczucia turystów, jak i na rozwój lokalnych społeczności i producentów. Tak definiowana jest turystyka emocji, która wywołuje niezapomniane wspomnienia i powoduje powrót do znanych już miejsc.
- Turystyka jako wielosektorowa dziedzina gospodarki jest szczególnie narażona na nieprzewidziane wydarzenia, np. klęski żywiołowe, katastrofy, epidemie, akty terroryzmu. Jest uzależniona od wielu zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących zarówno w najbliższym otoczeniu danej destynacji, jak i tych o charakterze globalnym. Można spodziewać się, że ich skutki będą coraz bardziej dostrzegalne wraz z pogłębianiem się kryzysu klimatycznego. Turystyka jest dziedziną podatną na preferencje i potrzeby klientów, więc tego typu wydarzenia będą mogły wpływać również na percepcję turystów i na zmianę ich potrzeb. W efekcie tego ważne będzie budowanie zaufania i poczucia bezpieczeństwa klientów. Zmiany zachodzące na świecie wymagają, by sektor turystyczny i jego otoczenie były otwarte na turystów i odbiorców pochodzących z różnych społeczności, zapewniały bezpieczeństwo i komfort, dedykowały ofertę konkretnym grupom.
- Niebezpieczna koncentracja ruchu turystycznego w niektórych obszarach (szczególnie nadmorskich miejscowościach turystycznych, Gdańsku i Sopocie) prowadzi do zjawiska „overtourismu”, który naraża środowisko na degradację związaną z aktywnością człowieka, negatywnie wpływa na odbiór miejsc przez ich mieszkańców. Konieczne jest ukierunkowanie ruchu turystycznego w celu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dostrzegalna jest też potrzeba opracowania i wdrożenia standardów zagospodarowania karawaningowych miejsc postojowych i wejść na plaże czy zagospodarowanie kąpielisk, by minimalizować negatywny wpływ ruchu turystycznego na środowisko.
- Do skutecznego zarządzania turystyką potrzebne jest zrozumienie przez wszystkie zaangażowane podmioty wagi spójnego zarządzania obszarem. Indywidualne podejmowanie decyzji, bez wizji wspólnych korzyści sprawia, iż potencjał turystyczny nie zawsze jest w pełni wykorzystywany. Dostrzegalny jest brak sieciowania produktów i wzajemnych informacji o okolicznych atrakcjach, a także relacji pomiędzy interesariuszami i partnerami. Widoczna jest potrzeba wzmocnienia współpracy między operatorami atrakcji, instytucjami kultury, obiektami oferującymi miejsca noclegowe, organizatorami transportu publicznego oraz branżą gastronomiczną. W województwie brakuje też wspólnej platformy łączącej różne atrakcje i obiekty, integrującej ofertę dla turystów.
- W województwie brakuje ujednoczonych wytycznych i rekomendacji dotyczących wytyczania i zagospodarowania szlaków konnych, nordic walking. Dostrzegalna jest potrzeba ustandaryzowania jakości obsługi turystów tak, by odpowiadała ona zmieniającym się potrzebom konsumentów, w tym opracowanie i wdrożenie rekomendacji dotyczących srebrnej turystyki oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

- Brak widocznej koncepcji współpracy między operatorami obiektów poszczególnych szlaków kulturowych na terenie województwa powoduje, iż w dużej mierze stanowią one jedynie zbiór pojedynczych atrakcji, a nie jeden spójny produkt. Szlaki kulturowe nie w pełni wykorzystują potencjał, który daje dziedzictwo kulturowe. Potrzebne są działania wzmacniające rozpoznawalność kultury subregionów, w tym Kaszub, Kociewia, Powiśla, Ziemi Słupskiej i Żuław, eksponowanie jej odrębności, również w oparciu o turystykę wiejską. Wybrane obiekty zabytkowe stanowią atrakcję jedynie dla pasjonatów, brakuje w nich ekspozycji, w tym tych zawierających nowoczesne formy przekazu. W wielu przypadkach niezbędna jest interwencja finansowa w odnowienie infrastruktury. Potrzebna jest oferta podnosząca ich atrakcyjność lub uwidocznienie ich atutów i historii, a także funkcjonalna dostępność transportowa.

3. Analiza SWOT

Mocne strony

- atrakcyjne, nadmorskie położenie na skrzyżowaniu korytarzy transportowych i szlaków turystycznych
- rozbudowana infrastruktura transportowa
- dobre warunki dla rozwoju przemysłu czasu wolnego oraz turystyki (baza noclegowa, gastronomiczna, oferta kulturalna, warunki przyrodnicze)
- wysoka jakość życia
- wysoki poziom zatrudnienia mieszkańców
- silny ośrodek akademicki i zaplecze badawcze, w tym wysoki odsetek studentów studiów STEM
- znaczący udział przedsiębiorstw innowacyjnych oraz osób pracujących w B+R
- stabilna pozycja gospodarki, w tym branż ISP oraz szeroko rozumianej gospodarki morskiej
- wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców
- zróżnicowana struktura branżowa gospodarki
- otwartość społeczna i gospodarcza regionu
- sprawny system obsługi inwestorów, wysoka pozycja eksportowa przedsiębiorstw
- silna tożsamość regionalna
- potencjał rozwoju OZE i nowych kompetencji energetycznych (m. in.: wodór, offshore)
- potencjał uzdrowiskowy
- wysokie nasycenie kompetencjami IT
- istotne znaczenie sektora rolnego w produkcji regionalnego i lokalnego asortymentu markowego

Słabe strony

- brak systemowych rozwiązań zapobiegających skutkom nieprzewidzianych zdarzeń i szoków zewnętrznych
- niewystarczająca korelacja pomiędzy oferowanymi przez uczelnie kierunkami studiów a potrzebami biznesu
- niewystarczający poziom internacjonalizacji uczelni
- niska jakość kształcenia na uczelniach w porównaniu ze średnią europejską i światową
- niska efektywność współpracy nauki i biznesu, niski poziom komercjalizacji
- niska produktywność i wydajność pracy
- koncentracja miejsc pracy w Trójmieście

- wysoki poziom niezagospodarowanych zasobów pracy, zwłaszcza kobiet, przy jednoczesnym niedoborze wyspecjalizowanych kadr oraz pracowników fizycznych
- niska jakość kształcenia ustawicznego niedostosowanego do potrzeb rynku pracy, niska świadomość korzyści wynikających z podnoszenia kwalifikacji
- brak systemowego monitoringu gospodarki, w tym rynku pracy oraz rynku usług turystycznych
- niski poziom ucyfrowienia przedsiębiorstw i instytucji publicznych, w tym zbiorów informacji
- brak spójnego wizerunku województwa pomorskiego jako destynacji turystycznej
- niedostateczna współpraca sektora publicznego z sektorem prywatnym w procesie budowania rozpoznawalnej marki regionu, niewystarczające wykorzystanie ugruntowanego wizerunku Gdańska na arenie międzynarodowej
- niewystarczający dostęp do usług poradnictwa zawodowego oraz informacji o możliwościach kształcenia ustawicznego
- brak skutecznych mechanizmów łagodzących skutki niekorzystnych zmian demograficznych, w tym mechanizmów pozyskiwania i zatrzymywania talentów w regionie
- brak kompleksowej oferty wsparcia dla start-upów i klastrów
- niewystarczająca oferta uzbrojonych terenów inwestycyjnych, w szczególności w peryferyjnej części województwa
- fragmentaryczne wykorzystanie charakterystycznych walorów etnograficznych i przyrodniczych regionu oraz niewystarczające zagospodarowanie infrastrukturalne atrakcyjnej turystycznie przestrzeni publicznej

Szanse

- postęp technologiczny (IoT, AI, ML, technologie 5G), cyfryzacja, automatyzacja, robotyzacja
- wzrost świadomości ekologicznej przedsiębiorstw obniżenie zasobochłonności gospodarki, rozwój GOZ
- wzrost świadomości innowacji wśród przedsiębiorstw, w tym w sektorze rolnym
- wzrost produktywności jako efekt globalnych trendów związanych z rozwojem technologii
- zmiana postaw społecznych wobec zagrożeń związanych z kryzysem klimatycznym
- profesjonalizacja klastrów i współpracy partnerskiej w Regionie Morza Bałtyckiego (np. poprzez udział w konsorcjach B+R)
- regionalizacja i dywersyfikacja łańcuchów wartości, zagospodarowanie lokalnego potencjału produkcji, handlu i usług
- inwestycje o wysokiej wartości dodanej stymulujące rozwój innowacji w regionie
- internacjonalizacja i federalizacja uczelni
- rozwój nowych modeli biznesowych, metod organizacji pracy, nowych form zatrudnienia
- adaptacja do zmiennych warunków społeczno-gospodarczych, w tym generujących popyt na nowe zawody i specjalizacje
- zaangażowanie przedsiębiorstw w proces kształcenia zawodowego i ustawicznego
- zakorzenienie się ekspatów w regionie
- rozwój tzw. srebrnej gospodarki, w tym w obszarze turystyki
- rozwój przemysłu spotkań (w tym turystyki biznesowej) oraz turystyki aktywnej i zdrowotnej
- rozwój e-commerce, e-service oraz e-zdrowie
- wzrost zainteresowania turystyką regionalną, wzrost popytu na dobra i usługi regionalne (w tym lokalne produkty tradycyjne i żywność wysokiej jakości)

- zaangażowanie kapitału prywatnego w rozwój gospodarczy regionu, zwłaszcza w formule PPP

Zagrożenia

- nieprzewidywalne zjawiska wpływające na gospodarkę (np. katastrofy naturalne, klęski żywiołowe, epidemie, kryzys energetyczny, ataki terrorystyczne)
- przedłużający się kryzys wywołany epidemią COVID-19
- postępująca centralizacja i ograniczanie kompetencji samorządów terytorialnych, recentralizacja zarządzania środkami pochodzącymi z funduszy UE, w tym przeznaczonymi na finansowanie B+R
- ograniczone możliwości finansowania inwestycji i zadań publicznych przez JST
- bariery administracyjno-prawne rozwoju przedsiębiorstw, niestabilność prawna oraz niejednoznaczność interpretacyjna przepisów, nadmierne sformalizowanie procedur
- wzrastające nastroje populistyczne, nacjonalizm, zamknięcie społeczeństw, kryzys wartości
- utrata międzynarodowej pozycji Polski w UE, wzrost ryzyka dezintegracji UE
- większa zachowawczość i ostrożność inwestorów krajowych i zagranicznych
- postępujące niekorzystne zmiany demograficzne
- rosnące koszty pracy
- powiększające się braki wykwalifikowanych pracowników oraz pogłębiające się nierówności w obszarze przepływu i dystrybucji talentów na świecie
- przewlekłość procedur oraz niewydolność systemu udzielania pozwoleń na pracę dla cudzoziemców
- rosnąca antropopresja (w tym degradacja obszarów leśnych, nadmorskich, stan powietrza); overtourism
- ograniczanie lokalnych i regionalnych połączeń transportowych, brak uwzględnienia ich potencjału turystycznego
- ograniczona współpraca administracji rządowej z JST w zakresie rozwoju turystyki morskiej, w tym koncepcji zagospodarowania terenów pasa nadmorskiego
- brak jasnych reguł podziału zadań w zakresie turystyki pomiędzy JST i LOT oraz brak nowelizacji ważnych dla turystyki ustaw

II. Część wizyjna

1. Cel główny i cele szczegółowe

Cel główny

Pomorska Gospodarka w 2030 r. będzie cechować się wysoką **odpornością** na nieprzewidziane zjawiska i szoki zewnętrzne oraz dynamicznie adaptować się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, rozwijając się w kierunku gospodarki bardziej zrównoważonej (niskoemisyjnej i zasobooszczędnej). Wartością rozwoju gospodarczego Pomorza jest również wzmocnienie potencjału ekonomicznego i samodzielności finansowej jak największej liczby Pomorzan, przez których rozumiemy wszystkie osoby zamieszkujące województwo pomorskie. Pomorska gospodarka będzie zatem opierać się na takich fundamentach, jak:

1. **Wysoka pozycja konkurencyjna** gospodarki regionu, wynikająca z: silnego regionalnego systemu innowacji opartego o **potencjał innowacyjny** przedsiębiorstw oraz uczelni i jednostek B+R, wysokiego poziomu wydajności pracy, umiejętności dyskontowania unikatowych zasobów i atutów regionu, związanych m. in. z dostępem do Morza Bałtyckiego oraz z potencjałem branż rozwiniętych w regionie i branż kluczowych dla gospodarki regionu, w szczególności **Inteligentnych Specjalizacji Pomorza**, a także z nowoczesności i elastyczności pomorskich przedsiębiorstw, twórczo czerpiących z nowych trendów i **adaptujących nowe technologie** i rozwiązania oraz funkcjonujących w przyjaznym otoczeniu biznesowym. Efektem wysokiej pozycji konkurencyjnej będzie silna i rozpoznawalna **marka gospodarcza**, zwiększająca atrakcyjność dla inwestorów oraz studentów i wysokiej klasy specjalistów, a także zwiększająca aktywność eksportową i międzynarodową pomorskich przedsiębiorstw i uczelni. Gospodarka regionu ukierunkowana będzie na zrównoważony wzrost, zmniejszenie energochłonności i zasobochłonności wynikające z wdrażania założeń Europejskiego Zielonego Ładu. Region będzie aktywnym partnerem współpracy międzynarodowej, zarówno w obrębie Regionu Morza Bałtyckiego, jak i w ramach Unii Europejskiej, a także uczestnikiem w globalnych procesach gospodarczych i technologicznych.
2. **Atrakcyjny rynek pracy**, którego fundamentem są wysokie **kompetencje pracowników** oraz gotowość do ich podnoszenia dzięki dostępności do wysokiej jakości kształcenia ustawicznego, a także zdolność adaptacji do zmiennych warunków społeczno-gospodarczych oraz otwartość na nowe wyzwania i trendy globalne (np. związane z przemysłem 4.0). Wysokie kompetencje pracowników sprzyjać będą adaptacji nowych modeli pracy oraz przyciągać **atrakcyjnych pracodawców**, świadomych znaczenia zadowolonych pracowników oraz konieczności zapewnienia im poczucia bezpieczeństwa oraz wsparcia w rozwoju zawodowym. Atrakcyjny rynek pracy to również rynek inkluzywny, na którym eliminowane są systemowe nierówności oraz realizowane prawa ekonomiczne Pomorzan do wysokiej jakości ofert pracy oraz równego wynagrodzenia. Na poprawę dostępności kadr wpłynę napływ talentów i pracowników spoza regionu (w tym spoza kraju) oraz efektywne zagospodarowanie nowych mieszkańców na rynku pracy. Funkcjonowanie rynku pracy będzie wspierane przez efektywnie działający system **monitorowania gospodarki**.

3. **Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego**, która zaspokaja różnorodne potrzeby mieszkańców oraz turystów, jest dostosowana do trendów i oczekiwań oferując usługi na wysokim poziomie, a także kreuje zainteresowanie paletą usług bazującą na zasobach przyrodniczych i dziedzictwie kulturowym przez cały rok, stymulując zrównoważony rozwój województwa. Rozpoznawalna i wyróżniająca się **oferta czasu wolnego i turystyki** będzie wspierać rozwój innych gałęzi gospodarki w regionie oraz rozwijać lokalną przedsiębiorczość w oparciu o **zintegrowane działania i współpracę** w procesie tworzenia i promocji oferty czasu wolnego.

Cel szczegółowy 1 Wysoka pozycja konkurencyjna	Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka	Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza
Cel szczegółowy 2 Atrakcyjny rynek pracy	Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik	Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca	Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki
Cel szczegółowy 3 Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego	Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego	Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	Nie dotyczy

III. Część operacyjna

1. Cele szczegółowe, priorytety, działania

Cel szczegółowy 1. Wysoka pozycja konkurencyjna

Poprawa pozycji konkurencyjnej gospodarki regionu nastąpi poprzez wzmacnianie innowacyjności oraz adaptacyjności i odporności pomorskich przedsiębiorstw, a także wzrost ich rozpoznawalności na arenie międzynarodowej. Drugim obszarem poprawy konkurencyjności gospodarki będzie wzrost jej produktywności poprzez wdrożenie bardziej efektywnych metod zarządzania oraz lepsze usprzętowanie stanowisk pracy.

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące:

- zwiększeniu aktywności B+R i innowacyjnej w regionie oraz wzmocnieniu współpracy interdyscyplinarnej i międzysektorowej, szczególnie sektora naukowo-badawczego i biznesu (Priorytet 1.1);
- poprawie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmian i wykorzystania potencjału wynikającego z nowych trendów oraz technologii, czego efektem będzie wzrost produktywności oraz bardziej efektywne wykorzystanie zasobów i zmniejszenie emisyjności gospodarki. Proces transformacji przedsiębiorstw wspomagany będzie przez profesjonalne i specjalistyczne usługi dostosowane do ich potrzeb (Priorytet 1.2);
- wzmocnieniu marki gospodarczej regionu, której efektem będą silniejsze marki pomorskich przedsiębiorstw i produktów z nimi związanych, wzrost aktywności eksportowej przedsiębiorstw, w szczególności w zakresie produktów i usług o wyższym poziomie zaawansowania technologicznego, sprofilowana i kompleksowa oferta dostępna dla nowych i obecnych w regionie inwestorów, rozwijający się przemysł spotkań, a także rosnąca konkurencyjność pomorskich uczelni (Priorytet 1.3);

Realizacja powyższych działań będzie możliwa dzięki kreowaniu klimatu zaufania i współpracy w regionie, a także wzmacnianiu procesu przedsiębiorczego odkrywania poprzez kooperację w ramach klastrów oraz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźniki	Wartość bazowa (2018)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	1,40% (3. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Udział nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w nakładach na działalność B+R ogółem	76,4% (2. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach per capita	4 147 zł PL – 4 725 zł	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Odsetek studentów cudzoziemców na pomorskich uczelniach	4,6% PL – 6,3%	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS

Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka

Priorytet 1.1 Innowacyjna gospodarka		
Zakres tematyczny	<p>Województwo pomorskie zajmuje w kraju stosunkowo wysoką pozycję pod względem innowacyjności, jednak jego pozycja pod tym względem na tle Europy nie jest satysfakcjonująca. W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania wzmacniające aktywność proinnowacyjną i badawczą przedsiębiorstw, również w aspekcie współpracy międzynarodowej. W szczególności wspierane będą działania realizowane w partnerstwie, w tym z udziałem jednostek naukowych.</p> <p>Wzmocnienie innowacyjności wymaga również stworzenia warunków do skutecznego współdziałania przedsiębiorstw z jednostkami badawczo-rozwojowymi i umożliwienia płynnego transferu wiedzy do gospodarki. W ramach priorytetu zaplanowano działania mające na celu wsparcie jednostek sfery B+R, w tym uczelni, w prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych na potrzeby gospodarki.</p> <p>Istotnym warunkiem do dalszego wzrostu innowacyjności regionu jest wsparcie obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, jak również tworzenie i rozwój innowacyjnych klastrów. Zaprojektowane działania przewidują animację tych podmiotów poprzez ich sieciowanie oraz rozwój kompetencji.</p>	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Stworzenie kompleksowej oferty inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie własnych systemów innowacji i finansowania B+R.	Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z <ul style="list-style-type: none"> – WRDS, – PRP, – Konwentem Powiatów, – Związkiem Województw RP, – Konwentem Marszałków Województw RP, – Regionalnym Forum – Inteligentnych Specjalizacji
	Przygotowanie legislacji w zakresie nowych trendów oraz wdrażanych w Polsce technologii (np. AI, GOZ).	
	Prowadzenie efektywnej polityki informacyjnej w zakresie możliwości finansowania przedsięwzięć ze środków krajowych i międzynarodowych.	
Nazwa	Planowane działania	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Rozwój sieci naukowo-badawczych oraz budowanie konsorcjów.	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych

	Transfer wiedzy do gospodarki.	projektach, – animacja i monitoring ISP oraz współpraca klastrowa w kierunku aktywnego kreowania obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów, – tworzenie konsorcjów międzynarodowych i wsparcie w kierunku wchodzenia w globalne łańcuchy wartości.
	Finansowanie innowacji oraz B+R.	

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Wartość inwestycji prywatnych uzupełniających wsparcie publiczne w zakresie prowadzenia prac B+R	0 (2021)	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO, IZ KPO, KPK
Przychody z działalności badawczej uczelni – sprzedaż pozostałych prac i usług badawczych i rozwojowych	26,9 mln zł (2018)	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	GUS
Liczba przedsiębiorstw uczestniczących w Porozumieniach na rzecz ISP	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Działanie 1.1.1 Potencjał B+R przedsiębiorstw

Działanie 1.1.1	Potencjał B+R przedsiębiorstw
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – weryfikacja pomysłu B+R (wsparcie fazy proof of concept), – wsparcie realizacji prac B+R przedsiębiorstw, w tym z udziałem jednostek naukowych i badawczych oraz komercjalizacji i wdrożenia wyników prac B+R, – wsparcie infrastruktury B+R w przedsiębiorstwach, – tworzenie i rozwój zespołów B+R (w tym konsorcja międzynarodowe), – wsparcie ochrony własności intelektualnej przedsiębiorstwa oraz transferu technologii, np. poprzez nabycie praw własności intelektualnej, m. in. zakup patentów, wzorów użytkowych lub licencjonowanie technologii w celu zwiększenia jakości lub liczby oferowanych produktów i usług, – poszerzenie oferty instrumentów finansowych ukierunkowanych na rozwój B+R.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.

Kryteria strategiczne	Horizontalne: Obligatoryjne: 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji
	Specyficzne: Stosowane jako preferencja: 1. preferencje dla „zwinnych” innowacji związanych z pojawiającymi się zagrożeniami i kluczowymi wyzwaniami nowoczesnej gospodarki, zwłaszcza w obszarze użyteczności publicznej (dedykowane nabory pod aktualne potrzeby i problemy społeczno-gospodarcze).
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych projektów w zakresie realizacji prac B+R	0	300	IZ RPO, IZ KPO, KPK
Liczba wspartych projektów zrealizowanych we współpracy z jednostką naukową (partnerstwo lub konsorcjum)	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO, IZ KPO, KPK

Działanie 1.1.2 Transfer wiedzy do gospodarki

Działanie 1.1.2	Transfer wiedzy do gospodarki
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie prac B+R na potrzeby gospodarki, w tym realizowane we współpracy z przedsiębiorstwami oraz wykorzystujące możliwości płynące z rozwoju zielonych technologii, GOZ, cyfryzacji, automatyzacji, sztucznej inteligencji oraz przemysłu 4.0, rozszerzonej i wirtualnej rzeczywistości, – wsparcie publicznych jednostek sfery B+R poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury służącej prowadzeniu badań w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby gospodarcze, – wzmocnienie kompetencji kadry, tworzenie zespołów badawczych krajowych i międzynarodowych w jednostkach B+R, – oferta dla młodych naukowców podejmujących współpracę z przedsiębiorstwami w zakresie B+R w nowoczesnych dziedzinach gospodarki, w tym doktoraty wdrożeniowe.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Kryterium partnerstwa 4. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego 5. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji <p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. preferencje dla innowacji związanych z pojawiającymi się zagrożeniami i kluczowymi wyzwaniami nowoczesnej gospodarki, zwłaszcza w obszarze użyteczności publicznej
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźnik produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba projektów w zakresie wsparcia publicznej infrastruktury B+R	0	5	IZ RPO, IZ KPO

Działanie 1.1.3 Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów

Działanie 1.1.3	Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększenie aktywności B+R podmiotów z obszarów ISP poprzez wzmocnienie ich kompetencji (m. in. profesjonalizacja zarządzania klastrem), – wsparcie procesu przedsiębiorczego odkrywania branż o największym potencjale rozwoju B+R poprzez działania animacyjne, – wsparcie działań podmiotów wpisujących się w obszary inteligentnych specjalizacji i klastrów zmierzających do wejścia w międzynarodowe konsorcja oraz globalne łańcuchy wartości, – wzmocnienie marki ISP, m. in. poprzez wspieranie i promowanie produktów na rynkach zagranicznych, – wsparcie rozwoju nowoczesnych usług klastrów na rzecz transformacji przemysłowej oraz wdrażania nowych technologii m. in. poprzez huby innowacji, – stworzenie platformy zapewniającej dostęp do informacji (danych analitycznych i analiz) oraz wsparcie w ich zastosowaniu i prezentacji.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium inteligentnych specjalizacji <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Kryterium partnerstwa
	<p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. W zakresie realizacji przez klastry powierzonych celów/zadań polityki publicznej preferowane będą przedsięwzięcia upowszechniające ideę cyfryzacji, zrównoważonej produkcji i konsumpcji lub pozytywnego wpływu na środowisko
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	„Smart Green Progress”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba klastrów wspartych w zakresie rozwoju ich potencjału	0	10	IZ RPO, IZ KPO, KPK
Liczba przedsięwzięć ukierunkowanych na wzmocnienie i rozwój ISP (animacyjne, promocyjne, z zakresu internacjonalizacji)	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw

Priorytet 1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	
Zakres tematyczny	<p>Rozwój gospodarki regionu uzależniony jest m. in. od umiejętności przedsiębiorców do elastycznego dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, przy uwzględnieniu globalnych trendów i wyzwań, m. in. związanych ze zmianami klimatu czy bezpieczeństwem zdrowotnym. Elastyczność w szybkim dostosowywaniu się do zmieniających się warunków uzależniona będzie w dużej mierze od kompetencji zarządzania procesami wewnątrz przedsiębiorstwa oraz usprzętowania miejsc pracy. W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w tym m. in. poprzez stworzenie narzędzi zachęcających firmy do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m. in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja) i optymalizacji procesów (w tym wspomagające sukcesję w przedsiębiorstwach w powiązaniu z reorganizacją).</p> <p>Zachodzące w przedsiębiorstwach zmiany zwiększą potrzebę korzystania przez przedsiębiorstwa ze specjalistycznych usług (w szczególności proinnowacyjnych) w różnych sferach działalności. Skuteczna adaptacyjność przedsiębiorstw wymaga funkcjonowania kompleksowego systemu wsparcia dla MŚP. System wsparcia dla MŚP zapewni pomorskim przedsiębiorstwom kompleksową informację oraz szeroki dostęp do specjalistycznych usług, związanych m. in. z rozwojem nowych kompetencji, zarządzaniem innowacjami, gospodarką 4.0 oraz umożliwiającymi zmianę modelu biznesowego. Uruchomienie powyższych usług wymaga systematycznego wzrostu kompetencji IOB.</p>
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m. in. zielonych technologii, GOZ przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji
	Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP

Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Przygotowanie legislacji w zakresie nowych trendów oraz wdrażanych w Polsce technologii (np. AI, GOZ)	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbingowe. – Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z: WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP, Regionalnym Forum Inteligentnych Specjalizacji.
	Optymalizacja przepisów w zakresie certyfikacji urzędzeń i uprawnień	
Kreowanie spójnej polityki wsparcia polskich portów morskich jako węzłów logistycznych		
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Wdrażanie GOZ Edukacja na rzecz rozwoju nowych technologii m. in. sztucznej inteligencji czy przemysłu 4.0, nowoczesne modele rozwoju przedsiębiorstw	Wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), udział w międzynarodowych projektach.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe (stronę internetową, systemy typu EDI)	14,7% (Polska 15,7%) (2018)	powyżej średniej dla PL	GUS
Liczba przedsiębiorstw wspartych w ramach regionalnego systemu usług specjalistycznych	0 (2021)	500	IZ RPO

Działanie 1.2.1 Transformacja przedsiębiorstw

Działanie 1.2.1	Transformacja przedsiębiorstw
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie przedsiębiorstw (w tym z branż kluczowych i tradycyjnych, np. morskiej, meblarskiej, rolno-spożywczej) w celu dostosowania się do nowych trendów i technologii, w szczególności wykorzystujących zielone technologie, GOZ, cyfryzację, automatyzację, sztuczną inteligencję, przemysł 4.0, – wdrożenie nowoczesnych (zwinnych) modeli w przedsiębiorstwach zmierzających do poszerzenia rynków zbytu czy palety oferowanych produktów i usług, poprzez innowacje procesowe i optymalizację procesów zachodzących w przedsiębiorstwie wraz z usprzętowieniem miejsc pracy, – modernizacja/rozbudowa zaplecza infrastrukturalnego przedsiębiorstwa, usprawnienie procesu produkcyjnego lub sposobu świadczenia usług, zakup maszyn, sprzętu i technologii oraz niezbędnych komponentów (typu dane), – wsparcie regionalnych i lokalnych łańcuchów dostaw, zagospodarowanie lokalnego potencjału produkcji, handlu i usług, – wsparcie przeprowadzenia procesów sukcesji w przedsiębiorstwach.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium innowacyjności 6. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie transformacji (m. in. cyfrowej, przemysł 4.0, GOZ, zielone technologie)	0	1 500	IZ RPO
Liczba produktów w obszarze instrumentów finansowych pozostających w dyspozycji województwa dedykowanych transformacji przedsiębiorstw w kierunku gospodarki 4.0 oraz zielonych technologii, w tym GOZ	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	PFP, PRFPK, PFR IZ RPO

Działanie 1.2.2 Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP

Działanie 1.2.2	Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój regionalnego systemu usług specjalistycznych dla MŚP, w oparciu o istniejący potencjał IOB, świadczących profesjonalne usługi dla przedsiębiorstw w odpowiedzi na ich potrzeby, – wsparcie potencjału i kompetencji IOB w budowie gotowości do świadczenia usług zgodnie z zapotrzebowaniem MŚP, – podniesienie kompetencji MŚP w zakresie zarządzania i dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych (m. in. cyfryzacja i automatyzacja procesów, zarządzanie innowacjami, nowe modele biznesowe, internacjonalizacja), – rozwój przedsiębiorczości akademickiej, w tym tworzenie i wsparcie istniejących inkubatorów przedsiębiorczości, – kompleksowa oferta wsparcia dla startupów.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego 3. Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium innowacyjności 6. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba specjalistycznych usług dostępnych w ofercie IOB (m. in. w zakresie cyfryzacji, gospodarki 4.0 i GOZ)	0	15	IZ RPO
Liczba IOB funkcjonujących w ramach pomorskiego systemu usług specjalistycznych dla MŚP	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO

Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza

Priorytet 1.3 Regionalna marka gospodarcza	
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu budowana będzie marka gospodarcza i konkurencyjność regionu poprzez wzmacnianie międzynarodowej rozpoznawalności województwa i wspieranie otwartości gospodarki, wyrażającej się zwiększeniem udziału pomorskich przedsiębiorstw w europejskich i globalnych łańcuchach wartości. W szczególności wsparcie zostanie ukierunkowane na tworzenie kompleksowej oferty dla inwestorów, aktywność eksportową przedsiębiorstw, wzmacnianie konkurencyjności uczelni oraz ich umiędzynarodowienia, jak również przyciąganie, zatrzymywanie i rozwijanie talentów.
Zobowiązania SWP	Nazwa
	Realizacja działań służących wzmacnianiu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i działających w nim przedsiębiorstw
	Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów
	Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa
	Uchwalenie ustawy metropolitalnej dla Pomorza
	Planowane działania
	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbingowe. – Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP itp.

	Stworzenie atrakcyjnego systemu zachęt dla młodej kadry naukowej	<ul style="list-style-type: none"> – Działania lobbingowe. – Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwentem Marszałków Województw RP itp.
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Kształtowanie warunków rozwoju nowoczesnych branż związanych z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza i obszarów morskich z poszanowaniem środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych projektach, – aktywne kreowanie obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów, – organizacja stoisk na wydarzeniach targowo-wystawienniczych.
	Monitorowanie kierunków kształcenia, wymiany studentów i kadr	<ul style="list-style-type: none"> – wymiana doświadczeń (m. in. wizyty studyjne itp.), – udział w międzynarodowych projektach, – aktywne kreowanie obszarów współpracy z wykorzystaniem doświadczeń innych regionów

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zadeklarowanych miejsc pracy w ramach PS Invest in Pomerania 2030	0	12 000	IZ RPO
Liczba przedsiębiorstw, które nawiązały współpracę na zagranicznych rynkach	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO
Liczba podpisanych umów partnerskich z uczelniami/instytucjami z zagranicy	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Działanie 1.3.1 Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów

Działanie 1.3.1	Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój kompleksowej oferty usług dla biznesu oraz oferty dla nowych i obecnych w regionie inwestorów w sektorach priorytetowych (obejmujących m. in.: elektronikę, IT, nowoczesne usługi dla biznesu, logistykę, chemię lekką, biotechnologię, energetykę odnawialną), w szczególności wzmacniających potencjał ISP, – promocja inwestycyjna regionu (np. udział w imprezach targowo-wystawienniczych, konferencjach, misjach gospodarczych, wizytach zagranicznych, zaangażowanie obecnych w regionie inwestorów do promowania regionu), – inicjowanie projektów na rzecz zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionu, w tym obsługa projektów inwestycyjnych (m. in. budowanie partnerstw, organizacja w regionie wydarzeń o charakterze gospodarczym, koordynowanie wizyt z partnerami zagranicznymi zainteresowanymi współpracą z partnerami z regionu, promocja oraz inwentaryzacja terenów inwestycyjnych itp.), – wsparcie subsydiowania zatrudnienia, uruchomienia programu stypendialnego związanego z relokacją pracowników, – wsparcie dla MŚP w zakresie realizacji inwestycji w infrastrukturę przemysłową i logistyczną, – szkolenia w tym tworzenie programów edukacyjnych dostosowanych do potrzeb inwestorów, – tworzenie ofert kształcenia dedykowanych potrzebom inwestorów, – wsparcie przedsiębiorców w dostępie do talentów i promocja regionu pod kątem przyciągania i zakorzeniania talentów (tworzenie rozwiązań adaptacyjnych),
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami gospodarki <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Kryterium partnerstwa i partycypacji 3. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 4. Kryterium wzrostu zatrudnienia 5. Kryterium inteligentnych specjalizacji
	<p>Specyficzne: Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Invest in Pomerania 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych inwestorów w ramach PS „Invest in Pomerania 2030”	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO
Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych w ramach PS „Invest in Pomerania 2030”	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO

Działanie 1.3.2 Wsparcie eksportu

Działanie 1.3.2	Wsparcie eksportu
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie aktywności eksportowej przedsiębiorstw (w szczególności poprzez włączanie w międzynarodowe łańcuchy wartości, w tym również w zakresie eksportu wyników prac B+R), – rozwój kompetencji przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji, – upowszechnienie nowych, internetowych form eksportu produktów, w tym bazujących na wirtualnej i rozszerzonej rzeczywistości – wzrost kanałów on-line, – finansowanie działań ukierunkowanych na zwiększenie udziału przedsiębiorstw, grup branżowych i międzybranżowych w rynkach zagranicznych, w tym dofinansowanie wizyt studyjnych, misji gospodarczych, udziału w imprezach targowo-wystawienniczych, analiz rynku, utworzenia wspólnej oferty produktowej, – finansowanie badań i analiz rynkowych w celu monitorowania działalności eksportowej MŚP oraz wyłonienia kluczowych branż, produktów eksportowych oraz wyznaczanie i analizy rynków zbytu, w tym także rekomendacji dotyczących sposobu wejścia na rynek i przygotowania przedsiębiorstw do współpracy z partnerami z tych krajów, wymogów realizacji kontraktów, krajowych przepisów danego rynku, opracowań dotyczących różnic kulturowych, itp. kojarzenie partnerów biznesowych, współpraca z branżowymi centrami eksportowymi, zagranicznymi przedstawicielstwami samorządowymi i gospodarczymi oraz pomoc doradcza dla przedsiębiorstw, – wsparcie procesów uzyskania międzynarodowych certyfikacji, patentów, uprawnień i pozwoleń, – wsparcie dla koordynatorów, w tym pomorskich IOB organizujących wydarzenia stymulujące współpracę eksportową dla firm.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.

Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium cyfryzacji 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji
	Specyficzne: Stosowane jako preferencja: 1. Potencjał eksportowy 2. Produkt wytwarzany w regionie 3. Partnerstwa
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorski Broker Eksportowy 2030

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zrealizowanych usług dla MŚP w zakresie wsparcia działalności eksportowej przedsiębiorstw w ramach „Pomorskiego Brokera Eksportowego 2030”	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO
Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie umiędzynarodowienia działalności w ramach „Pomorskiego Brokera Eksportowego 2030”	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	IZ RPO

Działanie 1.3.3 Konkurencyjne uczelnie

Działanie 1.3.3	Konkurencyjne uczelnie
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wzmocnianie współpracy między uczelniami w regionie (stworzenie standardu internacjonalizacji pomorskich uczelni, wspólna obsługa studentów zagranicznych), – wzmocnienie współpracy między uczelniami i szkołami średnimi (zachęcanie najbardziej uzdolnionych uczniów do kontynuacji kształcenia na pomorskich uczelniach), – wzmocnienie współpracy uczelni z przedsiębiorstwami, – prowadzenie działań promocyjnych pomorskich uczelni (z wykorzystaniem m. in.: „Live more. Pomerania”, a także narzędzi takich, jak: udział pomorskich uczelni na krajowych i międzynarodowych targach edukacyjnych oraz organizacja targów edukacyjnych na Pomorzu itp.), – upowszechnianie i wspieranie internetowych form nauczania, cyfryzacja i rozwój platform e-learningowych, rozwój Centrów Transferu Technologii na uczelniach, – inicjowanie wizyt studyjnych, wymiany dobrych praktyk oraz seminariów eksperckich dotyczących umiędzynaradawiania placówek naukowych, różnic kulturowych, wyzwań migracyjnych itp. oraz zlecenie opracowań, rekomendacji i analiz w oparciu o zdobytą wiedzę, – rozwijanie sieci współpracy oraz kojarzenie partnerów z otoczenia akademickiego z Pomorza i zagranicy, – inicjowanie procesów powstawania nowych kierunków studiów oraz wprowadzanie modyfikacji już istniejącej oferty kształcenia w odpowiedzi na potrzeby gospodarki, – przyciąganie kadry dydaktycznej oraz młodych naukowców (w tym zza granicy) o wysokich kwalifikacjach, m. in. poprzez wzmocnianie i wspieranie narzędzi i programów ułatwiających adaptację wielojęzyczną i wielokulturową.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne: Obligatoryjne: 1. Kryterium partnerstwa Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium innowacyjności 2. Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami</p> <p>Specyficzne: Stosowane jako preferencja: 1. W zakresie prowadzenia wspólnych działań promocyjnych – preferencja obejmująca przedsięwzięcia kompleksowe, włączająca wszystkie kluczowe szkoły wyższe na obszarze realizacji działania.</p>

Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspólnych przedsięwzięć uczelni z zakresu promocji i przyciągania studentów cudzoziemców i z innych regionów	0	3	UMWP/uczelnie

Działanie 1.3.4 Promocja gospodarcza regionu

Działanie 1.3.4	Promocja gospodarcza regionu
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – synergia potencjału pomorskich marek, w tym marek biznesowych, produktowych, terytorialnych, inwestycyjnych itp. poprzez koordynację działań promocyjnych oraz realizację wspólnych kampanii marketingowych (mapa marek pomorskich), – wspieranie powstawania nowych marek (produktowych, usługowych itp.) kojarzonych z regionem (np. „Made in Pomorskie”), – rozwój współpracy z markami biznesowymi budzącymi bezpośrednie skojarzenie z regionem, zwłaszcza związanych z gospodarką morską (porty, stocznie, przemysł jachtowy, offshore), – promowanie regionu jako atrakcyjnego miejsca do życia i pracy (np. „Live more. Pomerania”), – wspieranie i promocja pomorskich przedsiębiorstw oraz działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości (regionalne inicjatywy i konkursy gospodarcze, np. „Nagroda Pomorska Gryf Gospodarczy”, działania na rzecz wspierania przedsiębiorczości młodzieżowej, wspieranie postaw przedsiębiorczych itp.), – zapewnienie warunków do przyciągania, zatrzymywania i rozwijania talentów (np. pomorski fundusz wspierania talentów, działania dedykowane migrantom), – wprowadzanie cyfrowych rozwiązań (m. in. aplikacji mobilnych) wspierających przyciąganie, zakorzenianie, i rozwijanie talentów w regionie (np. nauka języka, wynajem mieszkań, mobilność, staże i praktyki, oferty pracy itp.), – promocja przedsiębiorczości akademickiej oraz wsparcie kadr naukowych o specjalnościach istotnych dla gospodarki regionu (ISP), – promocja oferty pomorskiego szkolnictwa wyższego („Live more. Pomerania”, kompleksowa oferta, stypendia marszałka województwa pomorskiego, doktoraty wdrożeniowe), – wykorzystanie potencjału różnorodności (m. in.: kulturowej, gospodarczej, społecznej) do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej poprzez rozwój kultury integracji, – budowa rozpoznawalnej marki przemysłu spotkań biznesowych/ turystyki kongresowej, – udział w targach i wystawach (w tym wystawy rolnicze i hodowlane), stworzenie sieci ambasadorów pomorskich marek, – wspieranie rozwoju i powstawania sektorów gospodarki wpisujących się w proinnowacyjną i proekologiczną wizję rozwoju regionu (np. ISP, przemysł filmowy i inne przemysły kreatywne, przemysł rowerowy, żywność wysokiej jakości, w tym ekologiczna).
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.

Kryteria strategiczne	Horizontalne: Stosowane obligatoryjnie: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium cyfryzacji 2. Zrównoważonej produkcji i konsumpcji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	1. „Pomorskie marki” 2. „Pomorskie dla talentów”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspólnych wydarzeń promocyjnych	0 (2021)	Zostanie uzupełnione	IZ RPO
Liczba działań informacyjno-promocyjnych o szerokim zasięgu	0 (2021)	Zostanie uzupełnione	IZ RPO
Liczba materiałów informacyjnych lub promocyjnych wydanych w formie elektronicznej	0 (2021)	Zostanie uzupełnione	IZ RPO
Liczba studentów i doktorantów korzystających z programów stypendialnych	735 (2019/20)	Zostanie uzupełnione	uczelnie

Cel szczegółowy 2. Atrakcyjny rynek pracy

W ramach Celu podjęte zostaną działania ukierunkowane na poprawę warunków rozwoju zawodowego pracujących i poszukujących pracy mieszkańców Pomorza, w tym migrantów, oraz wzmocnienie adaptacyjności i potencjału rozwojowego pomorskich przedsiębiorstw, poprzez:

- wzmocnianie postaw przedsiębiorczych, wspieranie zakładania działalności gospodarczej, wspieranie rozwoju talentów i umiejętności oraz popularyzację kształcenia ustawicznego, w szczególności w zakresie ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki, w tym branż związanych z gospodarką morską (Priorytet 2.1);
- wspieranie przedsiębiorców w tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy poprzez inspirowanie zmian w organizacji i zarządzaniu dla uzyskania synergii pomiędzy celami przedsiębiorstwa i satysfakcją oraz bezpieczeństwem pracowników, a także wspieranie dostępności i jakości oferty zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3 (Priorytet 2.2);

- poprawianie dostępu do wiedzy i informacji o gospodarce i rynku pracy w oparciu o bieżący monitoring zjawisk oraz identyfikację scenariuszy rozwoju społeczno-gospodarczego regionu (Priorytet 2.3);
- realizacja powyższych działań będzie prowadzona w ramach otwartego dialogu pomiędzy partnerami rynku pracy sprzyjającego m. in. sieciowaniu instytucji, tworzeniu platform współpracy i integracji środowisk mających wpływ na rynek pracy oraz dążeniu do wykorzystania najnowszych narzędzi informatycznych.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa (2019)	Wartość docelowa	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia ogółem	57,2% (3. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	5,9% (3. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Priorytet 2.1 Kompetentny pracownik

Priorytet 2.1	Kompetentny pracownik	
Zakres tematyczny	Doskonalenie warunków do rozwoju zawodowego Pomorzán opartego na podnoszeniu świadomości mieszkańców na temat korzyści wynikających z rozwijania posiadanych talentów i umiejętności oraz uczenia się przez całe życie. Podejmowanie działań służących aktywizacji zawodowej oraz wzmocnianiu postaw przedsiębiorczych mieszkańców, zwłaszcza cudzoziemców i osób starszych. Zwiększenie otwartości i elastyczności Pomorzán w podejściu do zarządzania własną karierą zawodową adekwatnie do zachodzących trendów globalnych i prognozowanych zmian społeczno-gospodarczych.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy.	Postulowanie zmian legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Dyrektorów WUP, Konwentem Dyrektorów PUP, PWRRP, Konwentem Powiatów, Związkiem

	Systemowe rozwiązania w obszarze kształcenia ustawicznego odpowiadającego na wyzwania współczesnej gospodarki.	Województw RP, Konwent Marszałków Województw RP
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Wspieranie swobodnego przepływu pracowników	Współpraca w ramach sieci Europejskich Służb Zatrudnienia EURES. Potwierdzanie uprawnień pracowniczych migrantów.

Wskaźnik rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2019)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej	58,8% (3. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Działanie 2.1.1 Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan

Działanie 2.1.1	Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – identyfikacja i wspieranie rozwoju skutecznych narzędzi na rzecz podnoszenia kompetencji i kwalifikacji mieszkańców województwa pomorskiego, zwłaszcza z wykorzystaniem technologii cyfrowych (e-learning, rzeczywistość wirtualna, rozszerzona i zmiksowana), – poprawa dostępności i jakości poradnictwa zawodowego oraz dostosowanie go do wspomaganie rozwoju talentów mieszkańców (w tym wsparcie inicjatyw służących wymianie wiedzy o kwalifikacjach i ich certyfikacji), – aktywizacja zawodowa mieszkańców, promocja i wsparcie postaw przedsiębiorczych, zwiększenie otwartości i elastycznego podejścia do zarządzania własną karierą zawodową, w tym rozwój oferty finansowej (np. instrumentów zwrotnych) ukierunkowanej na powstawanie nowych przedsiębiorstw, – wspieranie i inspirowanie instytucji rynku pracy do podejmowania działań zwiększających efektywność wykorzystania potencjału kadrowego, – wzmocnienie kompetencji kadr publicznych służb zatrudnienia oraz jakości świadczonych usług.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Obligatoryjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Kryterium partnerstwa

	3. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 4. Kryterium inteligentnych specjalizacji 5. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 6. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	„Pomorski Broker Zawodowy”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba osób objętych usługami poradnictwa zawodowego	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	WUP

Działanie 2.1.2 Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza

Działanie 2.1.2	Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie idei i korzyści wynikających z kształcenia przez całe życie, z wykorzystaniem innowacyjnych technologii, pozwalające na zwinne reagowanie i elastyczne dostosowywanie się do zmieniających się trendów i sytuacji społeczno-gospodarczej, – wspieranie rozwoju kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb nowoczesnej gospodarki regionu (w szczególności w zakresie ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki), w tym m. in. współpraca na rzecz rozwoju centrów kompetencji wzmacniających wdrażanie zielonych technologii, cyfryzacji, automatyzacji, sztucznej inteligencji, GOZ, czy przemysł 4.0, – wspieranie działań na rzecz zachowania i odtwarzania ginących zawodów oraz ich sukcesji, rozwój współpracy pomiędzy instytucjami działającymi w obszarze kształcenia ustawicznego.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Obligatoryjne: 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji 4. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 5. Kryterium cyfryzacji

	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspólnych projektów instytucji działających w obszarze kształcenia ustawicznego	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	WUP

Priorytet 2.2 Atrakcyjny pracodawca

Priorytet 2.2	Atrakcyjny pracodawca	
Zakres tematyczny	Budowanie odporności przedsiębiorstw w oparciu o wzmacnianie kapitału ludzkiego i zdolności adaptacji pracowników do zmian na rynku pracy. Tworzenie przyjaznych miejsc pracy poprzez inspirowanie do zmian w organizacji dla uzyskania synergii pomiędzy celami przedsiębiorstwa a potencjałem kadrowym. Kształtowanie umiejętności zarządzania zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo. Promowanie przyjaznej kultury pracy odpowiadającej na pojawiające się trendy i zagrożenia.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Pozyskiwanie, wspieranie i zakorzenianie talentów w regionie	
	Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Zwiększenie kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego	
	Nazwa	Planowane działania
	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy. Rozszerzenie zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.	Postulowanie zmian w przepisach legislacyjnych we współpracy z WRDS, PRP, Konwentem Dyrektorów WUP, Konwentem Dyrektorów PUP, PWRRP, Konwentem Powiatów, Związkiem Województw RP, Konwent Marszałków Województw RP

	Zmiany w systemie emerytalnym pod kątem zachęt do jak najpóźniejszego przechodzenia na emeryturę.	
	Wypracowanie założeń krajowej polityki migracyjnej odpowiadającej na potrzeby pracodawców i regionalnych gospodarek oraz wprowadzenie usprawnień w procedurach dotyczących legalizacji pobytu i zatrudniania cudzoziemców.	
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Do uzupełnienia na późniejszym etapie	

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2019)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50 lat i więcej	35,8% (2. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Wskaźnik zatrudnienia kobiet w wieku produkcyjnym	62% (5. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnych i rentowych	31 013 (6. miejsce)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	ZUS

Działanie 2.2.1 Elastyczne miejsca pracy

Działanie 2.2.1	Elastyczne miejsca pracy
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – upowszechnianie nowych form organizacji pracy dostosowanych do pojawiających się trendów rozwojowych i wyzwań cywilizacyjnych (np. zdalna praca, zdalne biura), – wspieranie działań zmierzających do zrównoważenia życia zawodowego i prywatnego pracowników, – promowanie tworzenia zdrowego środowiska pracy przeciwdziałającego czynnikom ryzyka dla zdrowia, – wspieranie pracodawców w działaniach na rzecz ochrony miejsc pracy, – wspieranie działań i postaw ukierunkowanych na wydłużenie aktywności zawodowej oraz na zarządzanie zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne
Kryteria strategiczne	Horizontalne: Obligatoryjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji 4. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 5. Kryterium cyfryzacji
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba pracodawców objętych wsparciem	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Działanie 2.2.2 Region przyjazny do pracy

Działanie 2.2.2	Region przyjazny do pracy
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – promowanie mechanizmów ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi, m. in. w zakresie zapewnienia opieki nad osobami zależnymi, w tym wspieranie powstawania i rozwój istniejących miejsc zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3, – wspieranie współpracy partnerów rynku pracy, w tym instytucji uczestniczących w obsłudze pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy, – wspieranie integracji zawodowej i społecznej imigrantów, w tym cudzoziemców celem ich trwałego osiedlenia się na Pomorzu.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Obligatoryjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia 4. Kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemców	30 409 (6. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Właściwe ministerstwo
Liczba programów ułatwiających powrót na rynek pracy	0 (2021)	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	Do uzupełnienia na późniejszym etapie

Priorytet 2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki

Priorytet 2.3	Regionalny system monitorowania gospodarki	
Zakres tematyczny	Działania dotyczące monitorowania gospodarki (w tym branż kluczowych i ISP), m. in. w aspekcie innowacyjności, przedsiębiorczości i rynku pracy z wykorzystaniem najnowszych technologii.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Brak	Brak
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Nazwa	Planowane działania
	Do uzupełnienia na późniejszym etapie	Brak

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odsłon portalu uruchomionego w ramach Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	UMWP

Działanie 2.3.1 Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza

Działanie 2.3.1	Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza
Zakres interwencji	<p>Rozwijanie regionalnego systemu monitorowania gospodarki, rynku pracy i turystyki z wykorzystaniem technologii cyfrowych, w tym wsparcie organizacji i funkcjonowania ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – diagnozowanie i analizowanie kluczowych zjawisk i trendów gospodarki, z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej, – identyfikacja branż kluczowych oraz kompetencji istotnych dla rozwoju regionu, – tworzenie scenariuszy rozwojowych dla pomorskiej gospodarki na potrzeby trafnego ukierunkowania polityki społeczno-gospodarczej regionu.

Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 2. Kryterium branż kluczowych dla gospodarki 3. Kryterium inteligentnych specjalizacji 4. Kryterium cyfryzacji 5. Kryterium partnerstwa
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Uruchomienie Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego	0	1	UMWP

Cel szczegółowy 3. Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego

Turystyka jest czynnikiem rozwoju i przemian strukturalnych gospodarki lokalnej. Jest dziedziną wielosektorową. Z jednej strony, wykorzystując zasoby przyrodnicze i kulturowe, branża turystyczna tworzy atrakcyjną i wyróżniającą się ofertę adekwatną do potrzeb współczesnego odbiorcy. Ten szybko rozwijający się sektor gospodarki przyczynia się do zwiększenia zatrudnienia i podwyższenia poziomu życia w regionie. Z drugiej strony, właściwe zarządzanie sektorem turystycznym oraz planowe inwestycje ograniczają negatywny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i kulturowe.

Istotne dla realizacji postawionego celu jest wypracowanie systemowego wsparcia rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki.

W zakresie budowy i rozwoju markowej oferty turystycznej planuje się realizację niezbędnych inwestycji będących kontynuacją dotychczasowych oraz nowych, uzupełniających ofertę. Kluczowe są inwestycje udostępniające przestrzeń o walorach przyrodniczych, w zakresie infrastruktury rowerowej oraz wodnej, a także szlaków konnych. Istotną rolę będą pełnić działania w zakresie infrastruktury odpowiadającej potrzebom rynku, takiej jak mała architektura, zagospodarowanie i oznakowanie szlaków, oznakowanie atrakcji turystycznych itp.

Obecnie oferta turystyki aktywnej tj. przyrodniczej, zdrowotnej (uzdrowiskowej, medycznej, SPA & wellness), sportowej oraz kulturowej i rekreacji odpowiada wielu trendom. Należy wśród nich wymienić dbałość o kondycję fizyczną i zdrowie, poszukiwanie wyjątkowych i nieznanymi miejsc przyrodniczych, odwiedzanie miejsc historycznych czy kreowanie całorocznej oferty dedykowanej różnym grupom odbiorców. Jej atrakcyjność jest oparta na wysokiej jakości oraz najnowszych rozwiązaniach technologicznych, architektonicznych, zagospodarowania przestrzeni publicznych i rozwiązaniach przemysłu HoReCa. Istnieje potrzeba dywersyfikacji i dostosowania oferty do indywidualnych i wciąż zmieniających się preferencji turystów.

W zakresie zintegrowanego systemu marketingu turystycznego przewiduje się kompleksowe rozwiązania dotyczące komponowania oferty, spójnej informacji turystycznej oraz rozwoju współpracy, pozwalającej na uzyskanie przewagi konkurencyjnej, wynikającej z planowego rozwoju województwa w zakresie turystyki. Niezbędne jest również systematyczne zarządzanie turystyką poprzez stały monitoring działań branży, atrakcji, ruchu turystycznego oraz integracji oferty regionu i kompleksowego jej udostępnienia dzięki platformie internetowej, co zaspokoi potrzeby i preferencje konsumentów.

W zakresie promocji i informacji turystycznej przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi marketingowych planuje się działania mające na celu zwiększenie zainteresowania mieszkańców oraz turystów krajowych i zagranicznych ofertą turystyczną regionu opartą o marki subregionalne.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa (2019)	Oczekiwana tendencja	Źródło danych
Liczba przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych do miejscowości na terenie województwa pomorskiego	8,8 mln (3. miejsce)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Szkoła Główna Turystyki i Hotelarstwa VISTULA
Udział turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym (październik-kwiecień)	38,3% PL – 47,8%	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	Obliczenia własne na podstawie danych GUS
Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności	404,5 (5. miejsce)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS

Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego

Priorytet 3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu poprawę stanu infrastruktury turystycznej, a także zwiększenie jej dostępności i jakości dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Systemowe wsparcie tej infrastruktury pozwoli na podniesienie jakości markowej oferty oraz zachowanie regionalnej różnorodności kulturowej i przyrodniczej, a tym samym wzrost atrakcyjności turystycznej.	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	
	Zagospodarowanie i udostępnianie terenów cennych przyrodniczo będących w gestii administracji rządowej, w tym strefy przybrzeżnej, wałów przeciwpowodziowych oraz lasów państwowych.	Współpraca z władzami centralnymi w celu interpretacji przepisów lub ich ujednoczenia, wprowadzenia ułatwień w uzyskiwaniu pozwoleń na zagospodarowanie i udostępnianie terenów cennych przyrodniczo.
	Poprawa warunków żeglugowych na szlakach wodnych. Transformacja małych portów i przystani morskich służąca ich wielofunkcyjności	Współpraca z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej i żeglugi śródlądowej, Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie.

	Nazwa	Planowane działania
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.	Budowa i modernizacja tras rowerowych o znaczeniu krajowym, międzyregionalnym i międzynarodowym, w tym Subregionalnej Trasy Rowerowej (planowana Euro Velo 20), rozwój trasy Euro Velo 10/13 i Euro Velo 9/Wiślanej Trasy Rowerowej oraz rozwój szlaków typu greenways. Rozwój oferty dedykowanej różnym grupom odbiorców z kraju i zagranicy.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba użytkowników tras rowerowych w charakterystycznych punktach regionu	700 000 (2020)	1 200 000	UMWP
Liczba użytkowników portów i przystani żeglarskich;	11 500 (2019)	14 000	UMWP

Działanie 3.1.1 Systemowe wsparcie infrastruktury

Działanie 3.1.1	Systemowe wsparcie infrastruktury
Zakres interwencji	<p>Atrakcyjne, funkcjonalne i niosące pozytywny efekt środowiskowy zagospodarowanie regionalnych, ponadregionalnych i międzynarodowych tras i szlaków turystycznych oraz ogólnodostępnych przestrzeni miast i terenów pozamiejskich o potencjale turystycznym, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none">– wsparcie inwestycyjne rozwoju tras Euro Velo 9/Wiślanej Trasy Rowerowej, Euro Velo 10/13,– budowa Subregionalnej Trasy Rowerowej (planowana Euro Velo 20),– wsparcie inwestycyjne i rozwój tras rowerowych dedykowanych sprofilowanym grupom odbiorców,– tworzenie i rozwój lokalnych połączeń rowerowych udostępniających atrakcje turystyczne i kulturowe, wspierających trasy rowerowe o znaczeniu co najmniej regionalnym, przy zachowaniu standardów i wysokiej jakości tras,– wsparcie inwestycyjne dla rozwoju turystyki wodnej, w tym przystani żeglarskich śródlądowych i nad morzem, w oparciu o wykorzystanie potencjału małych portów i przystani morskich,– wsparcie inwestycyjne Pomorskich Szlaków Konnych,– ochrona brzegów morskich przed negatywnym wpływem ruchu turystycznego (przykładowo wejścia na plaże),– bezpieczne zagospodarowanie kąpielisk,– wsparcie dla projektów tematycznych bazujących na produktowych wyróżnikach turystycznych, (np. uzdrowiska, szlaki kulturowe, w tym kulinarne oraz gastronomia),– wsparcie inwestycyjne umożliwiające ukierunkowanie ruchu turystycznego (naprawa nawierzchni szlaków, wymiana infrastruktury turystycznej, budowa i modernizacja oznakowania informacji turystycznej),– wsparcie powstawania obiektów małej architektury identyfikującej miejsce, jego atrakcyjność oraz charakter.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne. W przypadku interwencji dotyczącej przedsięwzięć strategicznych planuje się zastosowanie dotacji.

Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Obligatoryjne: 1. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium lokalizacji 3. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 4. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego 5. Kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Stosowane jako preferencja: 1. Obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego. 2. Obszary znajdujące się w korytarzach transportowych. 3. Preferencje dla strefy obszarów jezior, pasa nadbrzeżnego i obszaru Delt Wisły.
Przedsięwzięcia strategiczne	1. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2 2. Subregionalna Trasa Rowerowa – Euro Velo 20 3. Pomorskie Szlaki Konne 4. Pomorskie Szlaki Wodne 5. Kurs na Bałtyk 6. Bezpieczne miejsca kąpieli 7. Pomorskie Żagle na jeziorach

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2020)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Długość oznakowanych szlaków rowerowych (km)	100	750	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury turystyki rowerowej	50	90	UMWP
Długość oznakowanych szlaków kajakowych (km)	550	1300	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury kajakowej	159	260	UMWP
Liczba obiektów infrastruktury żeglarskiej	18	36	UMWP

Działanie 3.1.2 Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty

Działanie 3.1.2	Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty
Zakres interwencji	<p>Tworzenie kompleksowych produktów turystycznych w oparciu o dedykowaną infrastrukturę. Podnoszenie jakości usług i infrastruktury (w tym tych „bez barier”) dla turystów a także mieszkańców. Opracowanie i wdrożenie wytycznych oraz rekomendacji z uwzględnieniem pozytywnego efektu środowiskowego, dotyczących m. in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zagospodarowania szlaków rowerowych i miejsc postojowych, - zagospodarowania szlaków kajakowych i przystani, - rozbudowy marin żeglarskich na otwartym morzu, - zagospodarowania marin żeglarskich na jeziorach, - budowy kompleksowej, markowej oferty regionalnej, w tym gastronomicznej, czy uzdrowiskowej, - bezpiecznego zagospodarowania kąpielisk, - wytyczania i zagospodarowania szlaków pieszych (nordic walking), - jakości obsługi turystów, zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami konsumentów, - wytyczania i zagospodarowania szlaków konnych, - standardów zagospodarowania karawaningowych miejsc postojowych, - zagospodarowania plaż wraz z wejściami.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne. Planuje się zaangażowanie podmiotów prywatnych.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 2. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 3. Kryterium lokalizacji 4. Kryterium partnerstwa 5. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 6. Kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 7. Kryterium pozytywnego efektu
	<p>Specyficzne:</p> <p>Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2020)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba opracowanych dokumentów z wytycznymi i rekomendacjami podnoszącymi jakość i dostępność turystyki	10	19	UMWP

Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego

Priorytet 3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego		
Zakres tematyczny	<p>W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania dotyczące wypracowania i wdrożenia zasad współpracy mających na celu rozwój usług turystycznych. Turystyczna marka województwa pomorskiego promowana będzie przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi, w tym informatycznych, i dostępu do informacji dla turystów i mieszkańców. Zintegrowane, szeroko dystrybuowane oferty turystyczno-kulturalne, zdrowotne (w tym uzdrowiskowe, medyczne, SPA & wellness) oraz rekreacyjne i gastronomiczne zwiększają zainteresowanie województwem, jednocześnie podkreślając potencjał atrakcyjności turystycznej subregionów. Budowa sieci współpracy, wymiany informacji i monitoringu rynku usług turystycznych między samorządami, organizacjami, instytucjami i innymi partnerami pomoże w osiągnięciu „efektu WOW” (Wspólna Oferta i Współpraca) oraz zharmonizowaniu działań w zakresie zarządzania ruchem turystycznym. Sektor turystyczny musi się dostosowywać do bardzo szybko zmieniającego się otoczenia i zwiększającej się konkurencyjności rynku, które są bezpośrednio i pośrednio powiązane z rozwojem technologicznym. Kluczowym jest integracja technologii informacyjno-komunikacyjnych z infrastrukturą. Służyć temu ma „Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego”.</p>	
Zobowiązania SWP	Nazwa	
	Brak	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Nazwa	Planowane działania
	Brak	Brak
Obszary współpracy	Nazwa	Planowane działania

międzyregionalnej i międzynarodowej	<p>Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne, wykorzystujące m. in. międzynarodowe drogi wodne E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego.</p>	<p>Kontynuowanie współpracy (porozumienia) z zainteresowanymi województwami w zakresie budowy ponadregionalnego produktu turystyki wodnej w oparciu o polski odcinek Międzynarodowej Drogi Wodnej E70. Zainicjowanie bądź wsparcie współpracy na rzecz budowy szlaku wodnego dolnej Wisły (E40) i Żeglarskiego Szlaku Południowego Bałtyku (E60).</p>
	<p>Aktywizacja Zalewu Wiślanego – Kaliningradzkiego.</p>	<p>Współpraca z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej.</p>
	<p>Ponadregionalne szlaki wodne m. in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy.</p>	<p>Współpraca z woj. wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim na rzecz rozwoju wspólnych szlaków kajakowych tj. zagospodarowanie szlaku, oznakowanie, oferta, wymiana doświadczeń itp.</p>
	<p>Międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.</p>	<p>Udział w spotkaniach zespołów roboczych przy Konwencie Marszałków oraz współpraca z Europejską Federacją Cyklistów, międzyregionalna i międzynarodowa współpraca w zakresie promocji tras rowerowych.</p>
	<p>Szlaki kulturowe w tym szlaki wpisane na listę Szlaków Kulturowych Rady Europy.</p>	<p>Działania w ramach porozumienia o współpracy na rzecz rozwoju i promocji Dróg św. Jakuba w województwach: kujawsko-pomorskim, pomorskim i zachodniopomorskim. Współpraca z Pomorską Regionalną Organizacją Turystyczną.</p> <p>Rozszerzenie współpracy w ramach szlaków kulturowych: Szlaku Cysterskiego, Zamków Gotyckich, Bursztynowego.</p>
	<p>Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego</p>	<p>Współpraca z Pomorską Regionalną Organizacją Turystyczną. Współpraca w ramach Baltic Sea Tourism Forum oraz Związku Miast Bałtyckich.</p>

	Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie	Udział w pracach rady koordynacyjnej Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie.
	Europejska Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego	Działania w ramach Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego odpowiadające potrzebie wspólnego promowania oraz rozwoju kulinarnej tożsamości regionalnej na terenie Europy. Promocja i marketing na poziomie zarówno regionalnym, jak i europejskim w celu wzbudzenia zainteresowania rynku europejskiego oraz turystów podróżujących po Europie lokalną żywnością wysokiej jakości.
	Współpraca międzynarodowa w zakresie turystyki	Działania w zakresie gastronomii, turystyki aktywnej, działania z zakresu planowania i realizacji tras konnych i postojowych miejsc karawaningowych, oznakowania i promowania szlaków pieszych (nordic walking)

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2020)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odbiorców działań wzmacniających turystyczną markę województwa	6,6 mln	15 mln	PROT, UMWP

Działanie 3.2.1 Standardy współpracy

Działanie 3.2.1	Standardy współpracy
Zakres interwencji	<p>Stworzenie i rozwijanie sposobu dystrybucji zintegrowanej oferty turystyczno-kulturalnej, zdrowotnej (w tym: uzdrowiskowej, medycznej, SPA & wellness) oraz rekreacyjnej i gastronomicznej. Wypracowanie i wdrożenie nowoczesnych standardów współpracy partnerów oraz zarządzania informacją w zakresie turystycznej oferty regionu, przy efektywnym wykorzystaniu nowoczesnych technologii, m. in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - regionalne badania ruchu turystycznego, - zasady współpracy między podmiotami (np. PROT, LOT, JST, LGD, LGR, NGO, PRP, organizacje branżowe), - zasady współpracy i zarządzania w ramach różnych typów szlaków, - stymulowanie sprzedaży oferty oraz tworzenia kanałów dystrybucji, - dialog w zakresie kształtowania wspólnej oferty i współpracy oraz zarządzania ruchem turystycznym, - wypracowanie systemu zarządzania kryzysowego w turystyce, pozwalającego m. in. na analizę i symulację zdarzeń, - Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego, jako integracja oferty turystycznej opracowanej dla konkretnych preferencji klienta.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne.
Kryteria strategiczne	<p>Horyzontalne:</p> <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium partnerstwa 2. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 4. Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej
	<p>Specyficzne:</p> <p>Brak</p>
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba grup roboczych biorących udział w wypracowaniu i wdrożeniu standardów współpracy	0	5	UMWP
Liczba użytkowników Pomorskiej Platformy Wsparcia Ruchu Turystycznego	0	Zostanie uzupełniona	PROT

Działanie 3.2.2 Informacja i promocja oferty

Działanie 3.2.2	Informacja i promocja oferty
Zakres interwencji	<p>Promocja turystycznej marki województwa, w tym rozwój innowacyjnych i interaktywnych sposobów prezentowania treści, m. in. w przestrzeni publicznej. Zapewnienie turystom i mieszkańcom dostępu do informacji na temat turystyki z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi. W tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> – współpraca z branżą przy tworzeniu globalnej informacji o ofercie regionu, dostępnej online w różnych kanałach informacyjnych (w tym: rozwój portalu pomorskie.travel, rozwój systemu interaktywnej informacji turystycznej - digital signage, tworzenie dedykowanych aplikacji, wykorzystanie mediów społecznościowych); – dedykowane projekty marketingowe będące odpowiedzią na bieżące potrzeby branży i horyzontalne cele samorządu regionu; – promocja Pomorskiej Platformy Wsparcia Ruchu Turystycznego i Pomorskiej Karty Turysty; – rozwój systemu informacji o atrakcjach turystycznych – oznakowanie, w tym przegląd i uzupełnienie oznakowania, dróg, szlaków i obiektów (atrakcji); – oznakowanie wizerunkowe na wjazdach i szlakach turystycznych województwa, w szczególności pylony; – Europejska Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje lub instrumenty zwrotne. W przypadku interwencji dotyczącej przedsięwzięć strategicznych planuje się zastosowanie dotacji.

Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: 1. Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego. 2. Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego. 3. Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego. 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej. 5. kryterium innowacyjności. 6. kryterium cyfryzacji. 7. kryterium partnerstwa.
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Brak
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
1.	Liczba nowych projektów marketingowych wzmacniających turystyczną markę województwa	0 (2021)	60	PROT
2.	Liczba elementów oznakowania wizerunkowego	400 (2020)	550	UMWP

Działanie 3.2.3 Przemysł spotkań

Działanie 3.2.3	Przemysł spotkań
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie rozwoju przemysłu spotkań i wydarzeń, wraz z turystyką biznesową (organizacji wizerunkowych kongresów, targów, seminariów), – współpraca w zakresie promocji regionu w oparciu o turystykę biznesową, – wsparcie organizacji wydarzeń o charakterze międzynarodowym, budującym atrakcyjną markę regionu w tym turystyczną, – wypracowanie standardów współpracy z podmiotami pracującymi w turystyce biznesowej (Profesjonalni Organizatorzy Konferencji i Kongresów, Poland Convention Bureau
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o instrumenty zwrotne lub dotacyjno-zwrotne.
Kryteria strategiczne	Horyzontalne: Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy, 2. Kryterium wysokiej jakości miejsc pracy, 3. Kryterium wzrostu zatrudnienia.
	Specyficzne: Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa (2021)	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba zorganizowanych wydarzeń targowych o charakterze międzynarodowym lub ogólnopolskim	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	MTG SA ARP SA
Liczba kongresów – z liczbą uczestników powyżej 1000	0	Zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	Zostanie uzupełnione na późniejszym etapie

2. Kryteria horyzontalne

Horyzontalne kryteria strategiczne, które będą miały zastosowanie na etapie identyfikacji przedsięwzięć realizujących Program wynikają bezpośrednio z zasad zdefiniowanych w projekcie Strategii Województwa Pomorskiego 2030 r.

1. **Kryterium innowacyjności** oznacza, że wspierane będą przedsięwzięcia innowacyjne, zarówno w zakresie innowacyjnego podejścia do prowadzenia procesów gospodarczych, jak też upowszechniania nowych rozwiązań technologicznych, organizacyjnych i społecznych. Kryterium wynika z **zasady ukierunkowania na innowacje**.
2. **Kryterium inteligentnych specjalizacji** umożliwi wspieranie przedsięwzięć wnoszących znaczący wkład w wykorzystanie potencjału Inteligentnych Specjalizacji Pomorza, zaś **kryterium branż kluczowych dla gospodarki** umożliwi interwencję zróżnicowaną w zależności od potrzeb poszczególnych obszarów województwa. Kryteria wynikają z **zasady koncentracji na priorytetowych dziedzinach gospodarki**.
3. **Kryterium cyfryzacji** oznacza nacisk na upowszechnianie technologii cyfrowych i usług oraz wzmocnienie cyfrowych kompetencji mieszkańców, przedsiębiorców i instytucji publicznych. Kryterium wynika z **zasady wymiaru cyfrowego**.
4. **Kryterium pozytywnego efektu środowiskowego** będzie premiować przedsięwzięcia promujące: zmniejszanie wpływu społeczno-gospodarczego na środowisko i klimat lub działania kompensujące oraz dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego regionu przy zastosowaniu analizy śladu węglowego oraz oceny cyklu życia (Life Cycle Assessment). Kryterium wynika z **zasady korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko**.
5. **Kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji** oznacza, że będą promowane przedsięwzięcia wspierające rozwój i upowszechnianie modeli produkcji i konsumpcji ukierunkowanych na niższe zużycie zasobów, zapobieganie powstawaniu odpadów oraz ponowne wykorzystanie materiałów i produktów. Kryterium wynika z **zasady transformacji w kierunku GOZ**.
6. **Kryterium partnerstwa** kładzie nacisk na przedsięwzięcia będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów, w tym także przedsięwzięcia sieciowe, o skali ponadlokalnej. **Kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego** kładzie nacisk na realizację przedsięwzięć łączących potrzeby instytucji publicznych z kapitałem, wiedzą i doświadczeniem partnerów prywatnych, co prowadzi do zwiększenia efektywności interwencji publicznej. Kryteria te wynikają z **zasady wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa**.
7. **Kryteria:**
 - a) **zgodności z potrzebami rynku pracy,**
 - b) **wysokiej jakości miejsc pracy oraz**
 - c) **wzrostu zatrudnienia**

skupiają się na przedsięwzięciach bazujących na systematycznym monitorowaniu sytuacji na rynku pracy i potrzeb przedsiębiorców (w tym PES), wspierających tworzenie wysokiej jakości trwałych miejsc pracy, cechujących się wysokim poziomem wymaganych kompetencji, w szczególności w branżach kluczowych dla gospodarki. Kryteria wynikają z **zasady rynku pracy odpowiadającego na potrzeby gospodarki oraz wzrostu zatrudnienia**.

8. **Kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej** oznacza promowanie, kształtowanie i umacnianie pożądanych postaw, w tym edukacyjnych, ekologicznych, przedsiębiorczych, a także upowszechnianie rozwoju ekonomii społecznej oraz społecznej odpowiedzialności biznesu. Kryterium wynika z **zasady wspierania postaw obywatelskich**.
9. **Kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami** oznacza, że realizacja Programu będzie uwzględniać i promować równość wszystkich mieszkańców bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne i narodowe, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną czy status społeczno-ekonomiczny. Ponadto, realizowane w ramach Programu usługi publiczne powinny być dopasowane do faktycznych potrzeb odbiorców. Kryterium wynika z **zasady spójności społecznej**.
10. **Kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego** oznacza wymóg kształtowania ładu przestrzennego w sposób zapewniający poszanowanie i efektywne wykorzystanie zasobu przestrzeni, w tym hamowanie presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo. Kryterium wynika z **zasady racjonalnego gospodarowania przestrzenią**.

3. Realizacja zobowiązań SWP

Obszarem Programu objętych jest jedenaście zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego zdefiniowanych w projekcie SRWP 2030, z których sześć odnosi się do problematyki zwiększania konkurencyjności regionalnej gospodarki, cztery dotyczą zagadnień związanych z rynkiem pracy, zaś jedno oferty turystycznej i czasu wolnego.

Zobowiązania SWP będą realizowane poprzez zaplanowany w Programie zakres interwencji w ramach poszczególnych Priorytetów i Działań, a także poprzez realizację przedsięwzięć strategicznych.

Nazwa Zobowiązania	Priorytet	Sposób realizacji
Stworzenie kompleksowej oferty inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach	1.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.1.1 oraz 1.1.2, a także poprzez przedsięwzięcie strategiczne Smart Green Progress – animacja rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza oraz klastrów w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie
Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m. in. zielonych technologii, GOZ przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji	1.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.2.1 oraz 1.2.2
Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP	1.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.2.2

Nazwa Zobowiązania	Priorytet	Sposób realizacji
Realizacja działań służących wzmocnieniu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i działających w nim przedsiębiorstw	1.3	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 1.3.4 oraz poprzez przedsięwzięcia strategiczne Pomorskie marki 2030 oraz Pomorskie dla talentów 2030
Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów	1.3	Poprzez przedsięwzięcie strategiczne Invest in Pomerania 2030
Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R	1.3	Poprzez przedsięwzięcie strategiczne Pomorski Broker Eksportowy 2030
Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego	2.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniach 2.1.1 oraz 2.1.2 oraz poprzez przedsięwzięcie strategiczne Pomorski Broker Zawodowy
Pozyskiwanie, wspieranie i zakorzenianie talentów w regionie	2.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.2.2 oraz poprzez przedsięwzięcia strategiczne Pomorski Broker Zawodowy oraz Pomorskie dla talentów 2030
Zwiększenie kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego	2.2	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.2.1
Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej	2.3	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 2.3.1 oraz poprzez przedsięwzięcie strategiczne Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze
Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki	3.1	Poprzez zakres interwencji wskazany w Działaniu 3.1.1, 3.1.2 oraz 3.2.1, a także poprzez następujące przedsięwzięcia strategiczne: Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2, Subregionalna Trasa Rowerowa – Euro Velo 20, Pomorskie Szlaki Konne, Pomorskie Szlaki Wodne, Kurs na Bałtyk, Bezpieczne miejsca kąpieli, Pomorskie Żagle na jeziorach, Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego.

IV. System realizacji

I. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Rozwoju Gospodarczego wspólnie z Zastępcą Kierownika Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Turystyki.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem.

Zespół Zarządzający

W skład Zespołu Zarządzającego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP oraz jednostek podległych UMWP właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu. Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem.

W realizację poszczególnych priorytetów i działań RPS zaangażowane będą jednostki wdrażające. Główne zadania tych jednostek obejmą m. in. nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu, zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa oraz udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych.

W ramach RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego funkcję jednostek wdrażających pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.1 Innowacyjna gospodarka	1.1.1 Potencjał B+R przedsiębiorstw 1.1.2 Transfer wiedzy do gospodarki 1.1.3 Rozwój inteligentnych specjalizacji oraz klastrów	DRG UMWP
1.2 Adaptacyjność przedsiębiorstw	1.2.1 Transformacja przedsiębiorstw 1.2.2 Pomorski system usług specjalistycznych dla MŚP	DRG UMWP
1.3 Regionalna marka gospodarcza	1.3.1 Kompleksowa oferta wsparcia inwestorów 1.3.2 Wsparcie eksportu 1.3.3 Konkurencyjne uczelnie 1.3.4 Promocja gospodarcza regionu	DRG UMWP
2.1 Kompetentny pracownik	2.1.1 Adaptacyjny system rozwoju zawodowego Pomorzan 2.1.2 Wysokie kwalifikacje mieszkańców Pomorza	DRG UMWP

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
2.2 Atrakcyjny pracodawca	2.2.1 Elastyczne miejsca pracy 2.2.2 Region przyjazny do pracy	DRG UMWP
2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	2.3.1 Kompendium wiedzy o gospodarce i rynku pracy Pomorza	DRG UMWP
3.1 Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego	3.1.1 Systemowe wsparcie infrastruktury 3.1.2 Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty	DT UMWP, DIF UMWP
3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	3.2.1 Standardy współpracy 3.2.2 Informacja i promocja oferty 3.2.3 Przemysł spotkań	DT UMWP, PROT (PROT dotyczy tylko 3.2.2 i 3.2.3)

II. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS

Za zapewnienie spójności oraz komplementarności przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy oraz Zastępcy Kierowników RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

III. Ramy finansowe RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego⁶⁰

Realizacja celów RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego finansowana będzie z następujących źródeł:

⁶⁰ Wartość środków przeznaczonych na realizację RPS zostanie oszacowana na kolejnym etapie prac i uwzględni w szczególności wyniki negocjacji Wieloletnich Ram Finansowych UE 2021-2027 i ostateczny kształt Umowy Partnerstwa.

- a) środki europejskie – tj. przede wszystkim środki pochodzące ze źródeł UE, pozyskane w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz 2021-2027, jak również inne programy i mechanizmy międzynarodowe,
- b) środki centralne – obejmujące państwowe fundusze celowe oraz inne środki będące w dyspozycji ministerstw i instytucji centralnych, jak również innych podmiotów szczebla krajowego,
- c) środki samorządowe – obejmujące wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego z województwa, spółek komunalnych oraz innych podmiotów i instytucji szczebla regionalnego,
- d) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS w zakresie gospodarki, rynku pracy i turystyki oscyluje w granicach zł. Prognozowane środki SWP wyniosą ... zł, tj. ... % ww. kwoty możliwej do zaangażowania w ramach Programu.

W ramach RPS zidentyfikowano 15 przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości zł. Około zł/% tej kwoty finansowana będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego.

Priorytet	Liczba przedsięwzięć strategicznych	Wartość całkowita przedsięwzięć	W tym udział środków z budżetu SWP
1.1 Innowacyjna gospodarka	1	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
1.3 Regionalna marka gospodarcza	4	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
2.2 Atrakcyjny pracodawca	1	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
2.3 Regionalny system monitorowania gospodarki	1	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
3.1 Inspirująca oferta turystyczna i czasu wolnego	7	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
3.2 Zintegrowany system marketingu turystycznego	1	Zostanie uzupełnione	Zostanie uzupełnione
SUMA	15	brak	brak

IV. System monitorowania i oceny realizacji RPS

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania rocznych **raportów z realizacji Programu**.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) **baza informacji i wskaźników** określonych na poziomie celów szczegółowych, priorytetów i działań. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
- b) **badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy**, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą **raporty z realizacji Programu**. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m. in.:

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu,
- b) narzędzia realizacji Programu,
- c) analizę postępu realizacji celów i priorytetów Programu,
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników,
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych działań,
- f) ocenę stopnia zaawansowania przedsięwzięć strategicznych realizowanych w ramach Programu,
- g) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP,
- h) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu,
- i) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w **raportach z realizacji Programu**. Będą one stanowić wsparcie do oceny sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Załącznik 1. Charakterystyka zobowiązań SWP

Zobowiązanie z SRWP 2030	Zwiększenie kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie nowych form organizacji pracy dostosowanych do pojawiających się trendów rozwojowych i wyzwań cywilizacyjnych i mechanizmów ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi. 2. Promowanie zidentyfikowanych nowych elastycznych form organizacji pracy i rozwiązań ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenia obowiązków zawodowych z prywatnymi. 3. Promocja i wsparcie działań i postaw ukierunkowanych na wydłużenie aktywności zawodowej oraz na zarządzanie zespołem zróżnicowanym pokoleniowo i kulturowo.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Instytucje rynku pracy 3. IOB 4. JST
Szacunkowy koszt (w zł)	Zostanie określony na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Brak przedsięwzięcia strategicznego

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030

Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikowanie problemów związanych z obsługą pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy. 2. Wypracowanie modelu współpracy partnerów rynku pracy, w tym instytucji uczestniczących w obsłudze pracowników z zagranicy na regionalnym rynku pracy. 3. Wdrożenie platformy współpracy partnerów rynku pracy. 4. Monitorowanie platformy współpracy partnerów rynku pracy.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wojewoda Pomorski 2. JST 3. Organizacje pracodawców 4. Instytucje rynku pracy 5. IOB
Szacunkowy koszt (w zł)	Zostanie określony na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Brak przedsięwzięcia strategicznego

Zobowiązanie z SRWP 2030	Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zidentyfikowanie potrzeb i zakresu monitoringu branż kluczowych dla gospodarki. 2. Zaprojektowanie organizacji i funkcjonowania ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy. 3. Uruchomienie ogólnodostępnej platformy gromadzącej i prezentującej dane i analizy. 4. Diagnozowanie i analizowanie kluczowych zjawisk i trendów gospodarki. 5. Identyfikowanie branż kluczowych oraz kompetencji istotnych dla rozwoju regionu.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samorząd gospodarczy 2. JST 3. ARP 4. IOB 5. Instytucje rynku pracy 6. Instytucje badawcze
Szacunkowy koszt (w zł)	Zostanie określony na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze

Zobowiązanie z SRWP 2030	Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie inwestycyjne infrastruktury turystycznej, poprawiające jej jakość i dostępność, kanalizujące ruch turystyczny, wspierające projekty bazujące na lokalnych wyróżnikach turystycznych, w tym Przedsięwzięcia Strategiczne dot. infrastruktury turystyki rowerowej, konnej oraz wodnej. 2. Opracowanie szeregu zaleceń i rekomendacji z zakresu tworzenia oferty turystycznej, podnoszących jakość usług oraz infrastruktury. 3. Wypracowanie i wdrożenie standardów współpracy między podmiotami zaangażowanymi w rozwój turystyki. 4. Zbieranie danych dotyczących ruchu turystycznego, potrzeb i preferencji odwiedzających, wykorzystywanie ich do tworzenia oferty dostosowanej do wymagań i oczekiwań klientów. 5. Promocja turystycznej marki i oferty województwa.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne 2. Zarządy portów morskich, marin, urzędy morskie. 3. Parki narodowe i krajobrazowe, organizacje turystyczne, w tym LOT-y, LGD, LGR, przedsiębiorcy turyści. 4. Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe.
Szacunkowy koszt (w zł)	Zostanie określony na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł
Przedsięwzięcie strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2 2. Subregionalna Trasa Rowerowa - Euro Velo 20 3. Pomorskie Szlaki Konne 4. Pomorskie Szlaki Wodne 5. Kurs na Bałtyk 6. Bezpieczne miejsca kąpieli 7. Pomorskie Żagle na jeziorach 8. Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego

Załącznik 2. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych

Przedsięwzięcia strategiczne:

1.

Tytuł	Smart GREEN Progress – animacja rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza oraz klastrów w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego
Termin realizacji	2022-2025
Zakres	<p>Działania na rzecz rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza i klastrów obejmują:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Animację obszarów ISP oraz klastrów na rzecz zwiększenia liczby i jakości projektów B+R ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju zielonych technologii. 2. Wsparcie działań podmiotów wpisujących się w obszary inteligentnych specjalizacji i klastrów zmierzających do wejścia w międzynarodowe konsorcja oraz globalne łańcuchy wartości. 3. Proces przedsiębiorczego odkrywania poprzez wsparcie rozwoju branż o wysokim potencjale B+R, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału subregionów. 4. Działania zmierzające do stworzenia kompleksowej i skoordynowanej oferty wsparcia rozwoju start-upów. 5. Promocję i marketing służące budowaniu i wzmocnieniu marki oraz rozpoznawalności ISP. 6. Monitoring gospodarki w kontekście innowacyjności polegający m. in. na weryfikacji potencjału ISP oraz poszukiwaniu nowych obszarów.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy, samorząd gospodarczy 2. Klastry 3. Startupy 4. Instytucje Otoczenia Biznesu 5. Uczelnie, jednostki sfery B+R
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	4 mln zł

Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki SWP 3. Środki z innych źródeł
---	--

2.

Tytuł	Invest in Pomerania 2030
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obsługa zapytań inwestorów i projektów inwestycyjnych. 2. Promocja gospodarcza regionu i budowa gospodarczej marki województwa w zakresie pozyskiwania inwestycji oraz talentów. 3. Wsparcie rozwoju sektorów priorytetowych, wskazanych w zaktualizowanej strategii pozyskiwania inwestycji. 4. Rozwój bazy talentów dla regionu, kontynuacja kampanii Live more. Pomerania, promocja województwa pod kątem relokacji, prowadzenie bazy kandydatów, program bonu relokacyjnego, program szkoleń. 5. Rozwój bazy terenów inwestycyjnych, granty dla przedsiębiorców z sektora MŚP na realizację inwestycji w infrastrukturę przemysłową i logistyczną z subprogramami dedykowanymi parkom przemysłowym oraz data centers, granty dla JST na przygotowanie MPZP (w zakresie stref przemysłowych i logistycznych), uruchomienie funduszu inwestycyjnego, nakierowanego na przygotowanie i komercjalizację terenów inwestycyjnych. 6. Prowadzenie regionalnego banku danych, ewaluacja i aktualizacja strategii, badania nad sektorami priorytetowymi.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie JST 2. Pomorskie IOB 3. Pomorscy przedsiębiorcy 4. Organizacje biznesowe 5. Partnerzy biznesowi 6. Spółki samorządowe 7. Specjalne Strefy Ekonomiczne

Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	195 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

3.

Tytuł	Pomorski Broker Eksportowy 2030
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie aktywności eksportowej przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem firm B+R. 2. Rozwój kompetencji przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji poprzez seminaria informacyjne i szkolenia. 3. Upowszechnienie nowych, internetowych form eksportu produktów, w tym bazujących na wirtualnej i rozszerzonej rzeczywistości – wzrost kanałów on-line. 4. Wsparcie działań ukierunkowanych na zwiększenie udziału przedsiębiorstw, grup branżowych i międzybranżowych w rynkach zagranicznych. 5. Finansowanie badań i analiz rynkowych celem wyłonienia kluczowych branż i kierunków zbytu dla pomorskich przedsiębiorstw. 6. Pomoc doradcza dla przedsiębiorstw w zakresie internacjonalizacji. 7. Wsparcie procesów uzyskania międzynarodowych certyfikacji, patentów, uprawnień i pozwoleń. 8. Działania służące wzmocnieniu gospodarczej marki regionu na rynkach zagranicznych. 9. Pomoc w dostosowaniu oferty produktowej firm do specyficznych wymagań rynków zagranicznych (marketing eksportowy).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. IOB
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	150 mln zł

Główne źródła i formy finansowania	1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców
---	--

4.

Tytuł	Pomorskie marki
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego / Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2021-2030

<p>Zakres</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kampanie promujące pomorskie marki biznesowe, produktowe, terytorialne oraz inwestycyjne na rynku polskim ora zagranicznym, promocja poprzez sieć ambasadorów Pomorza. 2. Mapowanie pomorskich marek, zwłaszcza tych budzących bezpośrednie skojarzenie z regionem (np. gospodarka morską), wsparcie dla nowych marek (przedsiębiorców) o globalnym potencjale (Pomorscy Czempioni / Made in Pomorskie / Pomorskie Pride), wsparcie i promocja pomorskich przedsiębiorstw i regionalnych inicjatyw, konkursów gospodarczych, działania na rzecz przedsiębiorczości młodzieżowej, wspieranie postaw przedsiębiorczych. 3. Nastawienie na długotrwałe budowanie więzi z regionem – wzrost znaczenia przywiązania do miejsca jako źródła siły marki terytorialnej; czyli budowanie poczucia tożsamości i lojalności z regionem (dumy regionalnej), inicjowanie, koordynowanie i konsolidacja działań na rzecz organizacji w międzynarodowych imprez najwyższej rangi, przynoszących korzyści społeczno – wizerunkowe, tzw. civic pride. 4. Wspieranie rozwoju i powstawania sektorów gospodarki wpisujących się w proinnowacyjną i proekologiczną wizję rozwoju regionu (np. przemysł rowerowy, produkcja ekologicznej żywności wysokiej jakości, przemysł filmowy oraz inne przemysły kreatywne). 5. Rozwój kultury integracji i inkluzywności, poprzez podnoszenie kompetencji i świadczenie usług na tym samym poziomie, bez względu na kulturę pochodzenia, promocja różnorodności kulturowej, gospodarczej, społecznej. 6. Pomorze jako miejsce spotkań, promocja potencjału turystyki biznesowej i kongresowej. 7. Symbioza marki terytorialnej z markami komercyjnymi na zasadzie co-brandingu – JST nawiązują współpracę z przedsiębiorstwami – właścicielami marek komercyjnych w celu wspólnej promocji i budowania spójnego wizerunku miejsca (przykład: Konsorcjum Marki Poznań). 8. Wykorzystanie wspólnego potencjału regionów sąsiadujących na rzecz rozwoju Polski Północnej i kreowania jej silnego wizerunku jako makroregionu konkurencyjnego w skali kraju i w Europie. 9. Narastająca współpraca JST z podmiotami rynkowymi (np. agencjami marketingowymi, firmami badania rynku i opinii i in.) przy opracowywaniu strategii marki/promocji JST oraz realizacji poszczególnych zadań.
----------------------	---

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie JST 2. Pomorskie IOB 3. Pomorscy przedsiębiorcy 4. Organizacje biznesowe 5. Partnerzy biznesowi 6. Spółki samorządowe 7. Specjalne Strefy Ekonomiczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	35 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

5.

Tytuł	Pomorskie dla talentów
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego / Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pozyskiwanie talentów w ramach realizacji kampanii Live more. Pomerania (content marketing, działania i wydarzenia promocyjne), przyciąganie na Pomorze przedstawicieli zawodów deficytowych oraz osób utalentowanych, a także zawodów mogących się stać kołem zamachowym pomorskiej gospodarki. 2. Program bonu relokacyjnego. 3. Wprowadzanie cyfrowych rozwiązań (m. in. aplikacji mobilnych) wspierających przyciąganie, zakorzenianie, i rozwijanie talentów w regionie. 4. Promocja oferty pomorskiego szkolnictwa wyższego (Live more. Pomerania, kompleksowa oferta, stypendia marszałka województwa pomorskiego, doktoraty wdrożeniowe). 5. Kontynuacja działań realizowanych w ramach Study in Pomorskie. 6. Przygotowanie kadr pod kątem kompetencyjnym do zapewnienia standardu obsługi talentom bez względu na krąg kulturowy pochodzenia. 7. Rozszerzenie standardu obsługi talentów w zakresie usług adaptacyjnych.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie JST 2. Pomorskie IOB 3. Pomorscy przedsiębiorcy 4. Organizacje biznesowe 5. Partnerzy biznesowi 6. Spółki samorządowe 7. Specjalne Strefy Ekonomiczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	45 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne przedsiębiorców

6.

Tytuł	Pomorski Broker Zawodowy
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego / Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku
Termin realizacji	2030

<p>Zakres</p>	<p>Pomorski Broker Zawodowy obejmuje koordynację działań w zakresie podnoszenia kompetencji i kwalifikacji dostosowanych do potrzeb nowoczesnej gospodarki w odniesieniu do mieszkańców Pomorza, tj. osób, które mieszkają, uczą się lub pracują na terenie województwa pomorskiego i są zainteresowane własnym rozwojem zawodowym. Jego założenia funkcjonowania powstaną we współpracy z organizacjami i instytucjami działającymi w obszarze kształcenia ustawicznego i rynku pracy oraz pracodawcami, zaś realizacja będzie opierać się na:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. cyklicznej analizie potrzeb kompetencyjnych pracodawców oraz trendów na pomorskim rynku pracy; 2. opracowaniu ramowych ścieżek kształcenia ustawicznego dostosowanych do potrzeb kompetencyjnych pracodawców; 3. badaniu predyspozycji, talentów i potrzeb mieszkańców Pomorza przez doradców zawodowych oraz doborze adekwatnej ścieżki kształcenia ustawicznego; 4. rozwoju kompetencji i kwalifikacji mieszkańców Pomorza w ramach adekwatnych ścieżek kształcenia ustawicznego (indywidualne plany szkoleń); 5. wsparciu w wykorzystaniu posiadanych kwalifikacji i kompetencji na rynku pracy i budowaniu własnej kariery zawodowej.
<p>Kluczowi partnerzy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacje pracodawców 2. Instytucje rynku pracy 3. Instytucje szkoleniowe 4. Szkoły branżowe 5. JST 6. ARP 7. IOB
<p>Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)</p>	<p>30 mln zł</p>
<p>Główne źródła i formy finansowania</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł

7.

Tytuł	Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego/Agencja Rozwoju Pomorza S.A.
Termin realizacji	2030
Zakres	Rozwijanie regionalnego systemu monitorowania gospodarki, rynku pracy i turystyki z wykorzystaniem technologii cyfrowych, w tym: <ol style="list-style-type: none"> 1. badania i analizy zmian, potrzeb, trendów oraz procesów gospodarczych w zakresie innowacyjności, przedsiębiorczości i rynku pracy województwa pomorskiego (w tym branż kluczowych i ISP z wykorzystaniem najnowszych technologii) z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej, 2. przygotowanie, uruchomienie i zapewnienie funkcjonowania ogólnodostępnej platformy cyfrowej gromadzącej i prezentującej dane i analizy.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samorząd gospodarczy 2. IOB 3. JST 4. Instytucje rynku pracy 5. Instytucje badawcze
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	16 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki z innych źródeł

8.

Tytuł	Pomorskie Trasy Rowerowe – etap 2
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego Realizacja - JST
Termin realizacji	2021- 2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie jest kontynuacją budowy międzynarodowych tras rowerowych Euro Velo 9/WTR i Euro Velo 10/13, jakie były realizowane w ramach projektu Pomorskie Trasy Rowerowe o znaczeniu międzynarodowym R-10 i Wiślana Trasa Rowerowa R-9. W szczególności obejmuje następujący zakres:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. modernizacja istniejących tras rowerowych i ciągów transportowych obejmujących międzynarodowe trasy rowerowe Euro Velo 10/13 oraz Euro Velo /WTR (wzdłuż morza Bałtyckiego oraz wzdłuż Wisły); 2. budowa nowych odcinków tras rowerowych w tym uzupełnienie brakujących odcinków na przebiegu międzynarodowych tras rowerowych Euro Velo 10/13 oraz Euro Velo /WTR; 3. budowa i modernizacja miejsc postojowych dla rowerów; 4. oznakowanie tras rowerowych; 5. opracowanie dokumentacji techniczno-środowiskowej; 6. działania informacyjno-promocyjne.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. Nadleśnictwa, RDLP 3. Parki Krajobrazowe, Narodowe 4. Wody Polskie 5. Urząd Morski 6. LOT, LGR, LGD i inne stowarzyszenia
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	87 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

9.

Tytuł	Subregionalna Trasa Rowerowa – Euro Velo 20
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego Realizacja - JST
Termin realizacji	2021- 2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie zakłada budowę nowej międzynarodowej trasy rowerowej Eoro Velo 20, która przebiega przez centralną część województwa pomorskiego, łącząc następujące miejscowości: Miastko, Bytów, Kościerzyna, Skarszewy, Tczew, Nowy Staw, Malbork, Dzierżgoń. Charakterystyczną cechą tej trasy jest przebieg po nieczynnych liniach dawnej kolei. W szczególności obejmuje poniższy zakres:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. budowa nowych dróg rowerowych; 2. modernizacja istniejących dróg rowerowych i ciągów transportowych; 3. budowa, odbudowa i modernizacja kładek i mostów; 4. budowa miejsc postojowych dla rowerzystów; 5. oznakowanie trasy; 6. działania informacyjno-promocyjne; 7. opracowanie dokumentacji technicznej i środowiskowej;
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. RDLP i Nadleśnictwa 3. Parki Krajobrazowe, Narodowe 4. Wody Polskie 5. LOT, LGR, LGD i inne stowarzyszenia
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	300 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

10.

Tytuł	Pomorskie Szlaki Konne
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Koordynacja/inspiracja – Samorząd Województwa Pomorskiego Realizacja – JST
Termin realizacji	2021-2030

Zakres	<p>Przedsięwzięcie zakłada kompleksową budowę oferty szlaków konnych na obszarze województwa pomorskiego wykorzystującą zasoby przyrodnicze, istniejące stadniny czy ośrodki jeździeckie.</p> <p>Zakres obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. utworzenie szlaków konnych wraz z etapowymi punktami dla turystów w oparciu o ośrodki jeździeckie lokalizowane w odstępach jednodniowego przejazdu; 2. powstanie miejsc biwakowych oraz punktów infrastruktury turystycznej, z wyposażeniem w niezbędne urządzenia na krótki postój i odpoczynek; 3. powstanie systemu oznakowania i promocji szlaków konnych (tablice informacyjne, przewodniki, mapy, imprezy, i wydarzenia jeździeckie) oraz obiektów turystycznych wzdłuż szlaków konnych (gastronomia, miejsca noclegowe, atrakcje turystyczne).
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. LGD 3. LOT 4. RDLP 5. Nadleśnictwa 6. Parki Krajobrazowe, Narodowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	zostanie uzupełnione na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

11.

Tytuł	Pomorskie Szlaki Wodne
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego (inspirator)
Termin realizacji	2023-2030

<p>Zakres</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa lub przebudowa pomostów, portów i przystani żeglarskich i kajakowych, przenosek, miejsc wodowania i wyjmowania kajaków. 2. Poprawa dostępności do obiektów infrastruktury turystyki wodnej (przebudowę niskich mostów, linii energetycznych, torów wodnych itp.). 3. Oznakowanie szlaków wodnych; 4. Poprawa bezpieczeństwa i czystości śródlądowych szlaków wodnych. 5. Działania informacyjno-promocyjne. 6. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 7. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 8. Utworzenie systemu zarządzania marinami, poboru opłat i monitorowania. 9. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na szlakach wodnych. 10. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem.
<p>Kluczowi partnerzy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. Parki Narodowe 3. Parki Krajobrazowe 4. Lasy Państwowe 5. PGW Wody Polskie 6. Urząd Morski w Gdyni 7. przedsiębiorcy 8. operatorzy elektrowni wodnych, gospodarstw rybackich 9. operatorzy turystyczni 10. LOT, LGD, LGR, 11. organizacje społeczne
<p>Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)</p>	<p>60 mln zł</p>
<p>Główne źródła i formy finansowania</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

12.

Tytuł	Kurs na Bałtyk
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego (inspirator)
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa lub przebudowa pomostów, portów i przystani żeglarskich. 2. Poprawa dostępności do portów (przebudowę niskich mostów, linii energetycznych, torów wodnych itp.). 3. Poprawę bezpieczeństwa i czystości na akwenach portowych; 4. Działania informacyjno-promocyjne. 5. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 6. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 7. Utworzenie systemu zarządzania marinami, poboru opłat i monitorowania. 8. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 9. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na akwenach. 10. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. Parki Krajobrazowe 3. PGW Wody Polskie 4. Urząd Morski w Gdyni 5. przedsiębiorcy 6. operatorzy turystyczni 7. LOT, LGD, LGR 8. organizacje społeczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	80 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

13.

Tytuł	Bezpieczne miejsca kąpiei
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego (inspirator)
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie lub rozbudowa infrastruktury kąpielisk z wraz polepszeniem infrastruktury dostosowanej do potrzeb osób o specjalnych potrzebach komunikacyjnych. 2. Zagospodarowanie plaż (place zabaw, siłownie zewnętrzne, zejścia, wiaty, miejsca na ognisko itp.). 3. Montaż pomostów. 4. Budowa magazynów sprzętu wodnego i sanitariatów. 5. Utworzenie miejsc do wypoczynku oraz stanowisk dla ratowników wodnych. 6. Poprawa bezpieczeństwa i czystości kąpielisk. 7. Działania informacyjno-promocyjne. 8. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 9. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków na kąpieliskach.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. Lasy Państwowe 3. PGW Wody Polskie 4. Urząd Morski w Gdyni 5. przedsiębiorcy 6. LOT, LGD, LGR 7. organizacje społeczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	25 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

14.

Tytuł	Pomorskie Żagle na jeziorach
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego (inspirator)
Termin realizacji	2023-2030
Zakres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowa lub przebudowa pomostów i przystani żeglarskich. 2. Poprawa dostępności do portów (przebudowa niskich mostów, linii energetycznych, torów wodnych itp.). 3. Poprawa połączeń pomiędzy akwenami. 4. Budowa obiektów małej architektury i zaplecza technicznego, w tym magazynów dla sprzętu pływającego. 5. Oznakowanie akwenów. 6. Poprawa bezpieczeństwa i czystości akwenów. 7. Działania informacyjno-promocyjne. 8. Zakup wyposażenia i sprzętu dla edukacji żeglarskiej. 9. Opracowanie pełnej dokumentacji projektowo-techniczno-środowiskowej. 10. Współpraca z kluczowymi interesariuszami na rzecz poprawy warunków nawigacyjnych i żeglugowych na akwenach śródlądowych. 11. Współpraca z organizacjami i podmiotami gospodarczymi zainteresowanymi rozwojem żeglarstwa na jeziorach.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. Parki Narodowe 3. Parki Krajobrazowe 4. Lasy Państwowe 5. PGW Wody Polskie 6. przedsiębiorcy 7. operatorzy gospodarstw rybackich 8. operatorzy turystyczni 9. LOT, LGD, LGR 10. organizacje społeczne
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	30 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne partnerów 3. Środki z innych źródeł

15.

Tytuł	Pomorska Platforma Wsparcia Ruchu Turystycznego
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Samorząd Województwa Pomorskiego / Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
Termin realizacji	2023

<p>Zakres</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wdrożenie przedsięwzięcia pozwoli utworzyć interdyscyplinarną platformę internetową, będącą narzędziem do zbierania danych dotyczących ruchu turystycznego w województwie pomorskim, badania potrzeb i zachowań odwiedzających oraz kreowania ofert turystyki przyjazdowej w oparciu o preferencje i oczekiwania gości. Zebrane w jednym miejscu dane, odpowiednio agregowane i przetworzone posłużą do właściwej oceny statystycznej ilości i rodzaju turystów w skali całego województwa. Jednocześnie rozwiązanie to pozwoli na szybkie zaplanowanie pobytu w formie pakietu, rezerwację poszczególnych usług i atrakcji, będzie również wsparciem w trakcie korzystania z oferty. 2. Realizacja przedsięwzięcia jest odpowiedzią na stale rosnące zapotrzebowanie na szczegółowe dane dotyczące ruchu turystycznego. Firmy i organizacje działające w obszarze turystyki, wskazują na niewystarczającą ilość informacji w tym zakresie, co jest niezbędne do optymalizacji ich działań w obszarze kreowania, rozwoju i promocji szeroko pojętych usług przemysłu czasu wolnego. Powstanie platformy jest również reakcją na rosnący trend indywidualizacji podróży turystycznych. Odejście od masowych wycieczek na rzecz turystyki w mniejszych grupach charakteryzuje się koniecznością dopasowania programów do szczególnych potrzeb gości, często wielowątkowych opartych o ich pasje, zainteresowania czy hobby. Platforma pozwoli na generowanie propozycji wynikających z właściwego przetworzenia informacji zebranych od konsumentów, co w praktyce przyspieszy proces decyzji zakupowej. 3. Kluczowa dla wdrożenia jest również możliwość rozwoju platformy o kolejne komponenty, które w przyszłości będą niezbędne do reagowania na stale zmieniające się potrzeby rynku. Rozwiązania takie jak Pomorska Karta Turysty w pełni korzystałyby z informacji pozyskanych z platformy zarówno na etapie tworzenia oferty jak i jej sprzedaży do konkretnych grup odbiorców. Dane zebrane na platformie posłużą wielu podmiotom od środowisk naukowych i badawczych, przez samorządy, firmy i organizacje branżowe po ostatecznego konsumenta, czego efektem będzie możliwość reagowania na stałe zmiany popytu, zrównoważony rozwój całorocznej oferty i wzrost dochodów z usług turystycznych.
----------------------	---

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczelnie Wyższe 2. Instytucje badawcze 3. JST 4. Organizacje i Stowarzyszenia branżowe (np. ROT, LOT, Izby Gospodarcze) 5. Firmy turystyczne, Organizatorzy Turystyki
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	5 mln zł
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Środki UE 2021-2027 2. Środki własne JST 3. Środki prywatne

Załącznik 3. Inteligentne Specjalizacje Pomorza (ISP)

I. Wprowadzenie

Proces definiowania i wyłaniania inteligentnych specjalizacji w województwie pomorskim podjęto w sposób oddolny – w formule dialogu i partnerstwa, bazując na doświadczeniach wynikających z prowadzenia polityki klastrowej. Władze regionalne wybrały obszary ISP o największym potencjale rozwojowym, które w przyszłości mogą stać się motorami rozwojowymi dzięki wykreowaniu innowacyjnych produktów i usług konkurencyjnych w skali międzynarodowej. Rozwój ISP opiera się na istniejących w regionie kompetencjach i zasobach oraz na selektywnym wykorzystaniu publicznych i prywatnych nakładów na badania i rozwój wskazanych w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie gospodarki, rynku pracy, turystyki i oferty czasu wolnego - Gospodarka 2030, który pełni rolę Regionalnej Strategii Innowacji (RIS). Organem odpowiedzialnym za zarządzanie strategią inteligentnych specjalizacji jest Zarząd Województwa Pomorskiego, a podmiotem koordynującym jest Departament Rozwoju Gospodarczego UMWP.

Obszary Inteligentnych Specjalizacji Pomorza:

1. **Technologie offshore i portowo-logistyczne**, które będą sprzyjać w szczególności efektywnej ekonomicznie i bezpiecznej dla środowiska eksploracji i eksploatacji zasobów morza.
2. **Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie**, które będą sprzyjać w szczególności efektywności i bezpieczeństwu różnorodnych aktywności człowieka w sferze gospodarczej i społecznej.
3. **Technologie ekoefektywne w produkcji, przesyłach, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie**, które będą sprzyjać w szczególności spadkowi energochłonności gospodarki i jej negatywnego oddziaływania na środowisko.
4. **Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia**, które będą sprzyjać w szczególności redukcji społecznych i ekonomicznych kosztów chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia.

Proces wyboru ISP wprowadza możliwość tworzenia i wsparcia rozwoju nowych inteligentnych specjalizacji. Podstawę dla procesu definiowania nowych ISP stanowi odpowiednio rozwinięty potencjał gospodarczy, technologiczny oraz odpowiednie strategie poszczególnych interesariuszy. Oddolne propozycje inteligentnych specjalizacji mogą być zgłoszone przez reprezentatywne partnerstwa skupiające interesariuszy pochodzących przede wszystkim z sektorów biznesowego i naukowego. W ich ramach zakłada się m. in. realizację prac badawczo-rozwojowych i przedsięwzięć innowacyjnych, przyczyniających się do rozwoju nowej lub istniejącej specjalizacji gospodarczej oraz mających wpływ na wzrost konkurencyjności województwa pomorskiego w skali krajowej i międzynarodowej.

II. Analiza wyzwań, w tym wąskich gardeł dla dyfuzji innowacji

Analiza wyzwań oraz wąskich gardeł związanych z dyfuzją innowacji przeprowadzana jest przez cały okres obowiązywania RSI tj. od 2015 roku, i prowadzona jest w sposób ciągły, w tym w ramach przygotowania projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 (SRWP 2030) i diagnozy do RPS Gospodarka 2030 w zakresie gospodarki, rynku pracy i oferty czasu wolnego. Weryfikacja wąskich gardeł Procesu Przedsiębiorczego Odkrywania (PPO) nastąpiła także podczas wyboru ISP

w regionie oraz działań koordynacyjnych prowadzonych przez UMWP. Ustalenie optymalnego modelu funkcjonowania ISP odbyło się z udziałem pomorskich interesariuszy (zrealizowanie usługi doradczej w zakresie zarządzania PPO i rozwoju ISP - Deloitte 2016-2017/ wywiady, analizy, rekomendacje).

Badanie efektywności PPO i potencjału rozwojowego ISP oraz weryfikacja systemu wsparcia rozwoju ISP nastąpiło także podczas wywiadów z najważniejszymi partnerami i interesariuszami z regionu aktywnymi w procesie ISP w trakcie badania pn. „Stymulowanie regionalnych nowopowstających gałęzi gospodarki poprzez rozwój przedsiębiorczości oraz MŚP” (OECD 2018-2019).

Weryfikacja potrzeb i kompetencji firm w zakresie rozwoju innowacyjności w kierunku zwiększenia liczby i jakości projektów B+R dokonana została także podczas przygotowania i realizacji projektu Smart Progress (2019) w ramach serii warsztatów i wywiadów z interesariuszami oraz własnej analizy dotyczącej wyzwań i potrzeb ISP. Bieżąca identyfikacja wąskich gardeł odbywa się również w ramach sprawozdań przygotowywanych przez Liderów ISP uwzględniających potrzeby i trendy czterech obszarów ISP, sprawozdań w zakresie realizacji Regionalnego Programu Strategicznego Pomorski Port Kreatywności oraz wielu aktywności DRG, np. stanowisk Pomorskiej Rady Przedsiębiorczości oraz Wojewódzkiej Rady Dialogu Społecznego (od 2015) czy opracowania pn. „Inteligentne Specjalizacje Pomorza - ewolucja regionalnych inteligentnych specjalizacji i ich wkład w rozwój gospodarczy województwa”.

Do najważniejszych wąskich gardeł dla dyfuzji innowacji należy zaliczyć:

- unikanie podejmowania ryzyka związanego z realizacją innowacyjnych przedsięwzięć,
- niski poziom umiejętności zarządzania innowacją i ryzykiem,
- ograniczona wiedza w zakresie transformacji cyfrowej,
- brak dostępu do danych,
- niskie kompetencje firm w zakresie wchodzenia w międzynarodowe konsorcja i łańcuchy wartości,
- niewystarczający poziom przedsiębiorczości uczelnianej oraz kwalifikacji kadr na rzecz ISP,
- brak rozwiązań systemowych służących regularnemu monitorowaniu dynamiki rozwoju ISP,
- niska aktywność badawczo-rozwojowa oraz małe zaangażowanie w sieci współpracy przedsiębiorstw.

III. Narzędzie do monitorowania i ewaluacji

Monitoring został wdrożony wraz z rozpoczęciem procesu wyboru inteligentnych specjalizacji i jest realizowany w sposób ciągły. Na bieżąco prowadzona jest obserwacja i identyfikacja ewentualnych problemów mogących utrudnić realizację założonych działań, a w konsekwencji zagwarantować wyciągnięcie wniosków mogących usprawnić proces.

Proces wyboru ISP, co do zasady, jest procesem cyklicznym, co wprowadza możliwość wyboru i wsparcia rozwoju nowych inteligentnych specjalizacji w przypadku, gdy odpowiednio rozwinię się potencjał gospodarczy, technologiczny oraz zmodyfikowane zostaną strategie poszczególnych interesariuszy (tj. przedsiębiorstw, jednostek naukowych) w nowym obszarze gospodarczym.

Drugie Porozumienia na rzecz rozwoju ISP, podpisywane z Partnerstwami reprezentującymi wybrane obszary, określają sposób prowadzenia monitoringu stanu rozwoju ISP, który będzie przebiegać

co do zasady w cyklach trzyletnich. Po tym okresie oraz na podstawie ewaluacji wdrożenia celów i przedsięwzięć zapisanych w Porozumieniu, możliwe będzie utrzymanie statusu ISP.

System monitoringu ISP obejmuje następujące narzędzia:

- a) **analizę statystyczną bazującą na danych statystycznych** i stanowiącą podstawę oceny zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie i jego otoczeniu, w tym w szczególności benchmarkingu województwa pomorskiego na tle innych regionów kraju i Europy;
- b) **analizę realizacji Porozumień na rzecz ISP** obejmującą monitorowanie zmian zachodzących w wyniku realizacji działań uzgodnionych w ramach Porozumień oraz wdrażanie postanowień wynikających z Porozumień, w tym w szczególności realizację projektów horyzontalnych;
- c) **badanie jakościowe interesariuszy ISP** (wywiady indywidualne i grupowe), którego celem jest wykonanie pogłębionego przeglądu i oceny zachodzących zmian w zakresie ISP;
- d) **panel weryfikacji strategicznej**, którego zadaniem jest analiza danych uzyskanych w toku prac w zakresie wyżej wymienionych narzędzi oraz wyjaśnienie osiągniętych efektów i ich przyczyn, a także sformułowanie rekomendacji.

Monitorowanie stanu rozwoju ISP pozwoli śledzić doświadczenia wynikające z realizacji procesu, jak również dokonać przeglądu efektów wsparcia dotychczasowych działań w obszarach ISP, w szczególności w kontekście korzyści oraz wartości dodanej wygenerowanej dla gospodarki regionu. Wnioski z ewaluacji posłużą ewentualnym modyfikacjom zarówno procedury wyboru, jak i zakresu wsparcia dla wybranych specjalizacji.

W ramach monitoringu prowadzony jest szereg prac:

Raz na kwartał zbierane są informacje nt. projektów wpisujących się w ISP, które aplikują o dofinansowanie w ramach RPO WP. Dane te zasilają także narzędzie informatyczne SmartRadar. Dodatkowo zbierane są informacje nt. projektów B+R realizowanych ze środków zewnętrznych np. PO IR oraz Horyzont 2020. W 2017 r. przeprowadzono analizę systemu monitorowania za pomocą wskaźników ogólnych (wspólnych), w największym stopniu opartych na PKD i statystyce publicznej, która wykazała jego daleko posuniętą ułomność. Jedną z rekomendacji ww. analizy był monitoring za pomocą wskaźników specyficznych dla każdej specjalizacji lub badania panelowego. Dodatkowo przeprowadzono analizę zaproponowanych przez ekspertów zewnętrznych wskaźników specyficznych dla ISP (2018). Jednak w związku z tym, że one również opierały się w głównej mierze na PKD i statystyce publicznej, ich miarodajność i adekwatność nie była wysoka. Nie udało się dotychczas wypracować alternatywnego systemu wskaźników specyficznych nie opartych na PKD (ten sam problem dotyczy Krajowych Inteligentnych Specjalizacji). Monitoring i analizę wskaźników specyficznych oraz nowinek, dokonań podmiotów z obszarów ISP w celu pokazania kierunków rozwoju danej specjalizacji prowadzą m. in. Liderzy wybrani dla poszczególnych ISP w ramach projektu Smart Progress (Barometr dynamiki rozwoju ISP). Ocena rozwoju ISP oraz ich wkładu w rozwój gospodarczy i innowacyjny Pomorza została wykonana w oparciu o opracowanie pn. „Inteligentne Specjalizacje Pomorza - ewolucja regionalnych inteligentnych specjalizacji i ich wkład w rozwój gospodarczy województwa” (czerwiec-wrzesień 2020). Trwa również współpraca z Bankiem Światowym, który dokonuje w województwie pomorskim weryfikacji i oceny systemu monitorowania i ewaluacji w zakresie inteligentnych specjalizacji (czerwiec 2020-czerwiec 2021).

Na potrzeby monitoringu region korzysta także z narzędzia informatycznego SmartRadar opracowanego przez szczebel krajowy. Aktualnie region realizuje również badanie pn. „Analiza dynamiki rozwoju Inteligentnych Specjalizacji Pomorza (ISP) oraz potrzeb kompetencyjnych podmiotów gospodarczych wpisujących się w obszary ISP prowadzących działalność na terenie województwa pomorskiego” w ramach projektu Smart Progress (badanie 2020-2021).

IV. Proces Przedsiębiorczego Odkrywania

Animowanie współpracy oraz partnerskich projektów realizowanych przez przedsiębiorstwa z danej branży rozpoczęło się poprzez realizację Regionalnego Programu Wspierania Klastrow dla Województwa Pomorskiego na lata 2009 – 2015 i było kontynuowane podczas organizacji i przeprowadzenia konkursu na wybór ISP (2014-2016). Kontynuacja działań miała miejsce podczas podpisania pierwszych Porozumień na rzecz ISP (2016) pomiędzy samorządem a przedsiębiorstwami, uczelniami i instytucjami B+R zainteresowanymi wdrażaniem projektów i przedsięwzięć w obszarach ISP oraz rewizji i podpisania drugich Porozumień (2019). Dokonano także wyboru czterech Rad ISP (2016 i 2019) w celu systematycznego współdziałania na rzecz rozwoju ISP, jak również na potrzeby efektywnej współpracy z samorządem przy realizacji postanowień zawartych w Porozumieniach na rzecz ISP. Rada, powoływana jest przez sygnatariuszy Porozumienia w uzgodnieniu z Marszałkiem Województwa Pomorskiego i liczy 10 reprezentatywnych członków, z czego:

- a) co najmniej 6 przedstawicieli przedsiębiorstw reprezentatywnych dla specjalizacji;
- b) maksymalnie 4 przedstawicieli sektora nauki i instytucji otoczenia biznesu, w tym klastrow, reprezentatywnych dla specjalizacji.

Dodatkowo na wniosek Przewodniczącego Rady, liczba członków może być zwiększona o maksymalnie 5 osób dodatkowych. Do kompetencji Rady należy m. in. uchwalanie wniosku o rewizję Porozumienia z inicjatywy Partnerstwa na rzecz ISP, w tym przedkładanie władzom regionu wniosku o uzgodnienie i włączenie do Porozumienia projektu horyzontalnego. Stale przeprowadzane są działania mające na celu zwiększenie aktywności podmiotów z obszarów ISP poprzez m. in. tworzenie i wzmocnienie konsorcjów tematycznych, zawiązywanie grup roboczych skupionych wokół problematyki związanej z ISP, wzmocnienie kadr dla ISP, internacjonalizację produktów i usług oraz budowanie marki i rozpoznawalności ISP zarówno w regionie jak i w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej. Od 2019 roku działania te odbywają się dodatkowo w ramach projektu na rzecz PPO pn. „Smart Progress - animacja rozwoju obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza jako element Procesu Przedsiębiorczego Odkrywania” (2019-2021) finansowanego z RPO. W ramach projektu Smart Progress m. in. wyłonieni zostali Liderzy dla poszczególnych ISP, którzy świadczą wsparcie organizacyjne i merytoryczne rozwoju czterech ISP. Do zadań Liderów należy m. in. wypracowanie obszarów współpracy pomiędzy specjalizacjami np. integracja i aktywizacja podmiotów specjalizacji, budowanie relacji z partnerami zewnętrznymi, a także bieżące monitorowanie potrzeb interesariuszy ISP. Po realizacji pilotażowego projektu, planowana jest realizacja kolejnych edycji projektu na rzecz dalszego prowadzenia PPO w ramach RSI.

W ramach Rad ISP utworzone zostały grupy robocze składające się z sygnatariuszy porozumienia, które prowadzą działania w swoich obszarach tematycznych. Dotychczas wyłoniły się grupy poświęcone takiej tematyce jak m. in.: statki autonomiczne, lecznictwo uzdrowiskowe czy internacjonalizacja firm. Niektóre z tych grup roboczych obejmują więcej niż jeden obszar ISP. Dodatkowo z inicjatywy sygnatariuszy Porozumień wyłaniają się grupy interesów (tzw. konsorcja).

Konsorcja skupiają partnerów i interesariuszy regionalnych zainteresowanych rozwijaniem konkretnych tematów B+R. Aktualnie takie konsorcja utworzyły się w celu realizacji przedsięwzięć dot. np. budowy elektrycznego promu na Hel oraz utworzenia Pomorskiej Doliny Wodorowej, czy grupa skupiona wokół tematyki sztucznej inteligencji. Powołano również Pomorską Platformę Rozwoju Morskiej Energetyki Wiatrowej na Bałtyku (podpisana deklaracja).

V. Działania niezbędne do usprawnienia badań krajowych lub regionalnych

W celu zwiększenia możliwości realizacji projektów B+R region skutecznie prowadzi politykę opartą na kreowaniu odpowiednich narzędzi i instrumentów. Ukierunkowanie strumienia środków pieniężnych w celu znacznej poprawy dostępu mikro, małych i średnich przedsiębiorstw do preferencyjnych instrumentów finansowych w ramach RPO WP 2007-2013 miało miejsce dzięki utworzeniu Funduszu Powierniczego JEREMIE Województwa Pomorskiego. Natomiast utworzenie Pomorskiego Funduszu Rozwoju 2020+ (2016 - na mocy umowy między ZWP a Bankiem Gospodarstwa Krajowego) skutecznie zwiększyło konkurencyjność i innowacyjność pomorskich przedsiębiorstw dzięki instrumentom finansowym w ramach RPO WP 2014-2020. Uruchomione zostały także instrumenty zwrotne dedykowane finansowaniu innowacji m. in. Pożyczka innowacyjna, Mikropożyczka, Pożyczka rozwojowa. Instrumentem pozwalającym na weryfikację hipotez badawczych w związku z opracowaniem nowego lub ulepszonego produktu czy technologii jest uruchomiony mechanizm wsparcia zakupu usług B+R (μ Granty B+R dla przedsiębiorstw). Natomiast w odpowiedzi na popyt zgłaszany przez przedsiębiorstwa utworzono pomorski system świadczenia specjalistycznych usług doradczych dla MŚP (SPECTRUM). Firmom, które chcą wyjść na rynki zagraniczne dedykowany jest system wspierania eksportu w regionie zapewniający kompleksową ofertę dla przedsiębiorstw w ramach Pomorskiego Brokera Eksportowego. Natomiast, inwestorzy, w tym zewnątrzni, chcący ulokować się w regionie znajdą pomoc w ramach systemu obsługi inwestorów Invest in Pomerania.

VI. Działania wspierające przemiany przemysłowe

W ramach RPS Gospodarka 2030 (RSI) zaplanowane zostały działania zmierzające do stworzenia odpowiednich narzędzi pozwalających przedsiębiorcom na elastyczne dostosowanie się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych. Podjęte zostaną działania mające na celu wzmocnienie zdolności adaptacyjnych i odporności przedsiębiorców, w tym m. in. poprzez stworzenie narzędzi zachęcających firmy do transformacji gospodarczej i przemysłowej (m. in. zielone technologie, GOZ, przemysł 4.0, automatyzacja, cyfryzacja, sztuczna inteligencja) i optymalizacji procesów (w tym wspomagające sukcesję w przedsiębiorstwach w powiązaniu z reorganizacją). Dopełnieniem działań będzie stworzenie kompleksowego systemu wsparcia dla MŚP m. in. poprzez regionalną sieć informacyjno-doradczą dla MŚP, która zapewni pomorskim przedsiębiorstwom m. in. kompleksową informację oraz szeroki dostęp do specjalistycznych usług, związanych m. in. z rozwojem nowych kompetencji, zarządzaniem innowacjami, gospodarką 4.0 oraz umożliwiającymi zmianę modelu biznesowego.

VII. Działania na rzecz umiędzynarodowienia

W ramach działań podjętych w regionie na rzecz internacjonalizacji uruchomione zostało przedsięwzięcie strategiczne pn. Pomorski Broker Eksportowy, które wspiera aktywność eksportową

firm z Pomorza. W jego ramach preferowane są projekty wpisujące się w obszary ISP, a do każdej specjalizacji dedykowani są brokerzy eksportowi. Dodatkowo funkcjonuje projekt pn. Invest in Pomerania (przedsięwzięcie strategiczne samorządu) mający na celu poprawę efektywności systemu obsługi inwestorów, w tym zewnętrznych w regionie, w którego ramach preferowane są projekty wpisujące się w obszary ISP. Międzynarodowa wymiana doświadczeń w zakresie animowania, monitorowania i procesu przedsiębiorczego odkrywania w obszarze inteligentnych specjalizacji miała miejsce podczas realizacji projektu TAIXE Regio Peer 2 Peer (2016-2017). Region angażuje się także w realizację projektów w ramach Horyzont 2020, np. projekt inDemand. Wspólnie ze specjalizacją zdrowotną ISP 4, Klastrem Interizon oraz podmiotem leczniczym Copernicus wypracowany został model współpracy pomiędzy firmami a podmiotami leczniczymi, jak np. szpitale, polegającego na rozwiązywaniu problemów tych placówek z wykorzystaniem nowych technologii. Działania regionu prowadzone są także w kierunku włączania zaangażowanych partnerów i interesariuszy z obszaru ISP 3 z branży energetycznej w międzynarodowe sieci współpracy i łańcuchy wartości (projekt LARS finansowany w ramach INTERREG Region Morza Bałtyckiego). W przypadku obszaru ISP 1 prowadzone są działania w kierunku internacjonalizacji gospodarki morskiej (projekt Intermare South Baltic). Oprócz nawiązanych kontaktów i tworzenia partnerstw, projekt miał umożliwić partnerom regionalnym wymierne efekty w postaci umiędzynarodowienia pomorskich produktów i usług, podniesienia innowacyjności realizowanych przedsięwzięć oraz zaangażowania w prace badawcze w jednym z najbardziej obiecujących sektorów pomorskiej gospodarki. Prowadzone są działania zmierzające do tworzenia międzynarodowych łańcuchów wartości w oparciu o potencjał pomorskich podmiotów z innowacyjnych branż, w kontekście funkcjonowania ISP (warsztaty, seminaria). Dzięki współpracy międzynarodowej oferowane także było wsparcie procesu wdrażania regionalnych strategii inteligentnych specjalizacji w Regionach Morza Bałtyckiego (projekt Smart-Up BSR). Samorząd aktywnie uczestniczy także w działaniach prowadzonych w ramach S3 Platform (seminaria, warsztaty).